

Osmania University Library

Call No. 182

Accession No. P.G. 1186

Author

P.G.C.

Title

తమ కృషి మా బాల్యము, ధర్మవరము

ఆ కాశీనాథులకు - 1919.

This book should be returned on or before the date last marked below

శ్రీ
చిరకారి నాటకము.

ఇది

బళ్ళారిలోనున్న డిస్ట్రిక్టు కోర్టు వీలు

“ఆంధ్రనాటక పితామహ” యను నిరుదనుహించిన

ధరణవరము - రామకృష్ణమాచార్యులచేత

రచింపబడి

డి. కె. కృష్ణమాచార్యులు, వారినఁగూడగులపల్లె ప్రకటింపఁబడినది.

మొదటి కాంఠ్యము.

బళ్ళారి

రిమావిలాస ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపబడియె.

1919

(All Rights Reserved for Publishing, Translating and Staging.)

[క్రయము రూ. 1-0-0.]

All Rights Reserved.

This book is registered under the copy right Act 191
Copyright by D. K. Krishnamacharlu & Bros. Bellary
This book is fully protected by an Indian and foreign Copy
right. No one will be permitted to reproduce this book in
whole or in part or translate it into any other language or
stage it without permission or offer it for sale. A substantial
copy of words, ideas contained herein constitutes an infringement
of a copyright and notice is hereby given that a suit
will be filed in every case of infringement.

ఈపుస్తకము 1912వ సం॥ కాఫీరైటు ఆక్రమకారం రిజిష్టరు చేయబడినది.
బర్లారి ధ॥ కె. కృష్ణమాచార్యులవారి తమ్ములు కాఫీరైటు హక్కుదారులు.
ఈపుస్తకము ఇండియా కాఫీరైటుచేతను పరకీయమైన కాఫీరైటుచేతను మరక్షిత
మైనది ఎవరుగాని యీపుస్తకము సంపూర్ణముగాగాని యిందొకభాగముగాని
తాము చేయు పకటించుటకును మఱియు యొకభాషయందు భాషాంతరీకరించి
క్రయమునకిచ్చుటకును, తాము వుత్తరవులేకనే ప్రదర్శించుటకును, ఖర్చు
యియ్యబడదు. ఇందుగల పదములుగాని, భావములుగాని, ఏమాత్రమైన కాఫీ
చేసినయడల ఆది కాఫీరైటు నుల్లంఘించినట్లగు అట్టివారు దావాకు పాత్రులగుదురు.

ధ॥ కె. కృష్ణమాచార్యులు,

కాఫీరైటు హక్కుదారుడు.

శ్రీ పీఠిక

ఈచిరకారినాటకమునందలికథ భారతమునందలి శాంతి పర్వములోనిది. అందిది మిగుల సంగ్రహముగ నున్నను నిందతి విస్తృతమై నాటకకర్తలకుంగల నిరంకుశస్వాంతత్యమును జాటుచున్నది. నాటకకర్తల కిట్టిస్వాంతత్యముండదేని, దృశ్యప్రబంధముల యుత్పత్తియే లోకమున లేకపోవునని నిస్సందేహముగఁజెప్పవచ్చును. ఈవిషయము నాటకపాఠకమహాశయులకు విదితమే. ప్రతినాటకకర్తయుఁ బ్రేక్షకులమనంబు నాకర్షించునిమిత్తము మూలములోని కథను నుచితరీతిని బెక్కుభంగుల విశ్లేషణలముగఁ బ్రకృతికి నవిరోధముగ మార్చి రస ముట్టిపడునట్లు చేయుట సహజము. అట్లు చేసిననే, యదిసామాజికచిత్తాకర్షమును, రంజకముచునై సమితార్థనిర్వహణ మొనర్పఁజాలును. వెయ్యేల? ఇంచుకయును, కథాపరిణామమును, సంవిధాననిపుణతయు, బొందక నాటకములు రుచింపవనియు, ప్రదర్శనార్హములుకావనియు నాయాశము.

2. ఈచిరకారి నాటకమున నీకథావిపరిణామము మొండు. ఇక్కథావిపరిణామమునకుమూలము. మూలములోని “వినుమొక్కకారణంబున నునిపత్నిపైఁ గోపించి చంపఁ గొడుకుఁబొంది” ఒక్కకారణం బనుటయే? దానినాధారము చేసికొని లోపకారణమును వివరించువ్యాజమున విశ్లేషణలముగ మార్చి పాఠకులకు నీతివృత్తముత్పాద్యమని భ్రమపుట్టునట్లు గమంగండు జిత్రముగ నైదంకలముగ రచించిన బ్రహ్మశ్రీ రామకృష్ణకవిగారి ప్రజ్ఞావైశద్యము నెంతని పొగడవలయు.

3. పురుషులగు జాణీత్యశంకచేఁగాక మఱియెవరు భార్యకై చంపునంతటి కోపము గలుగదని తెల్పుటకు గాబోలు మోహినికి బురుష వేషమువైచి చంద్రకేళికో సరసాలాపము లాడుచు, ముగ్గు పెట్టుకొనుచుండ మేధానిధి దిగ్విచిన్లు యీకథను కల్పించినాఁడు. ఈకల్పన కవియొక్క ధర్మజతను, సంస్కర్తత్వమును, వెల్లడింపుచు, స్త్రీ లేవిధమున పరపురుషాను భుక్తులైనను, బరిత్యాజ్యలే? స్త్రీలగు పురుషులతోడి సహసనాకీదాసల్లాపాదులు అసర్థక ప్రథములగుటంజేసి పరిత్యాజ్యములని సూచించుచున్నది. ధర్మసంస్కరణము సామాధి న్మధికిని, సీత్యభివృద్ధికిని మార్గములుకానని యెవరు చెప్పగలరు?

4. మూలమున కథానాయకుండగు మేధానిధి మునియని చెప్పియుండ, నిండురాజునిచెప్పటకు హేతువులేక సోలేను. ముని యని చెప్పిన మునులకు భార్యకు పీడి చిరకాలము ప్రవాసము చేయ వలసినంత ప్రసక్తియుండదు. రాజునిచెప్పిన వేటకుగాని యుద్ధాదులకు గాని భార్యనువిడిచి ప్రవాసము చేయవలసినంత యదుకాశము గలుగుటయేకాక, యాయనల్పకథాకల్పనాచిత్రలేఖనమునకు నుచిత మగు సుధాసుధ్యము మబ్బునుగదా? రాజునిచెప్పకపోయిన, మోహిని యనతిరించుటెట్లు? మోహినిగాకున్న, భార్యకో పురుష వేష మున నేకాంతమున ముద్దులాడుచు సరసాలాపములాడుచు నాట లాడుకొనునంతటి చమత్కర స్త్రీయెట్లులభింపవలయును? వాస్తవ పురుషుడైన భార్యకు పాతీనత్వభంగము గలుగుగదా? పురుష పరి గ్రహణాన్వయెట్లుగును?

5. శ్రాన్య ప్రబాధములకంటె దృశ్య ప్రబంధములు శ్రేష్ఠము లనుటకు కథాకల్పనయు, దదుచితపాత్రోపేక్షణయు, దానికిందగిన హాగ్రచసయు రసావిర్భావచణంబగు పదప్రయోగంబును ప్రదర్శ

స్వామిని సూచించు మొదలగునవి కానగును. రామకృష్ణ కిషిగారి యానాటకముననేగాక యితరనాటకములయందును నివి సామాన్యముగ నుండి వారి “యాద్రానాటక పితామహుడు”ను బిరుదు మును సార్థకముచుచు, ఆంధ్రము నాటకోచ్ఛిత భాషకాదను ననాచార్య వాదులచు నసత్యము చేయుచున్నది. వీరి నాటకములు చదువు శుభము సాగు పెట్టరగాని యుత్పలహారిక సాహజ్యము మహా ఫలకముల నలంకరింపజేయు. ఈయపూర్వ నిర్మాణచాతుర్యధునిత పీఠ కట్టబెట్టినాయని విస్మయము గొలిపెడిది.

6. ఈది కారి నాటకమున, చిత్రనగియగులనున్నంత భాషా గాంభీర్యమున్నట్లు తోచుచుగాని, కథాసంవిధానము, సంవిధాన చాతురి, కల్పనావైధ్యము మొదలగునవి వానికి గొరవడవని నా యోచనము. నిత్య-మారుచు నాటకములందునియే ముఖ్యములు. భాషాగాంభీర్యం లంతగ గాటింపబడినది. ప్రేక్షక జనచిత్రాకర్షణ సామర్థ్యమొక్కటియున్న చాలు. ఇది వైవాచికధీనమునను, ముఖ్యముగ ప్రవర్తించుని యాసముననుండును. మిక్కిలి ప్రణాళికావై ధ్యము ముఖ్యసహకారి. భాషా గాంభీర్య మించుకొనియు లేని భాషా సౌష్ఠ్య మేములనోచుడిగి, రసోచిత లలితమృగము ప్రయోగము సున్నయైయుండినను, సూచిధాన వైపుణ్య ముపటంజయో ప్రదర్శన వైపుణ్యముచేతనో, ప్రేక్షకుల మనంశాకర్షింపజాలి భాషా వేత్తలగునూప విస్మయము నాపాదింప ననుష్ఠములై వేరవేరు ద్రవ్యము సంపాదింప నర్హములై మన్ననకుఁ గాత్రములై యలరు నాటకము లెన్నియోగలవు. వేషాడంబర మెంత కార్యకార్యమునో, మహాశయ లెటుంగనదికాదు. నాటకములకు ప్రదర్శన వైపుణ్యమే మనోహర వేషము, ఈవేషాడంబరమెంతయున్న సంతయధికముగ

నాటకములు రుచించును. ఒక్కొక్కతరి విద్యావంతునికిని, వేదాడంబరము లేమి విద్యాహీనత నాపాదించునట్లు తన్నై పుణ్యముచే నెన్నియో నాటకములు రసహీనములై ప్రేక్షకుల భిన్నోపేదనమునకును, పలాయనమునకును హేతువులగుచున్నవి. కావుననే యల్లసాని వెద్దిన కృతీరచనకు “వాచక పారికోత్తముల్” యని గారిణముగా చెప్పినవాడు. వాల్మీకి రామాయణమురచించి సమీచిన ప్రదర్శకులకై నిరీక్షించుచుండినది రసికులగు విదితమే? శ్రావ్య ప్రబంధములస్థితియిట్లుండ యింకదృశ్య ప్రబంధముల నడుగవలయునా? అదియేమి నైపుణ్యమోగాని బళ్ళారి సరసవివోదిని సభవారు యెట్టినాటకమునైనను, తమప్రదర్శన విశేష విధానమున ఉత్తమనాటకము గావించి గ్రంథకర్తకు దిగంత విశ్రాంతకీర్తిని గల్పించి నపారధు సన్మానముల కలిగించుచున్నారు. దీనికి యీ కవి గారి ప్రక్షయేకదా కారిణము?

7. ఇందలి యస్వభాషాప్రయోగమునకు జనుల సహస రతాభాషేషియు, రంగస్థల పదునహలి సమా కాంక్షయుగాక మరెవేమిని వానికినియే ముఖ్యసాధనము. స్వభాషాపద ప్రయోగ రసగ్రహణ సాహిత్య యెస్వోకో యొక్కదికుండిన యుడుగాని, ప్రేక్షకుల కెల్లరకుంగలదా?

8. ఇట్టి సంవిధాన చాతుర్యముగల యీనాటకమున సావిర్భావ చతుస్కృతి లేకయుండునా? వీరి నాటకములు ఆబాల గోపాలము సుప్రసిద్ధములగుటయే సైవిషయము స్థిరపరచుచున్నవి. ఇందలి రసపుష్పిగల పద్యముల పారికులే రసా స్వాదనముగావించి సంతసించుచునుగాక. సుప్రసిద్ధులగు ఈ కవిగానిగురించియు, వీరి నాటకములగురించియు మిక్కిలి యుపోహాతము వ్రాయ నక్కరలేదని యింతతో విరివించుచున్నాను.

చింతలపల్లి. నరశింహశాస్త్రిలు,

మునిసిపల్ హైస్కూలు

ప్రధానాంశ్రోహాధ్యాయులు.

బళ్ళారి, }
4—8—19. }

శ్రీ

ఈనాటకమున ముఖ్యపాత్రలు ప్రస్తావితములు.

సరుషులు.

1. మేధానిధి—(మిథిలాపురగాజు) అం. I రం 1, అం. II రం 3, అం. IV రం 5, అం. V రం 2, 4, 6.
2. కళానిధి—(యువగాజు) అం. I రం 1, అం. II రం. 3, అం. IV రం 1, 3, 4, అం. V రం. 3, 6.
3. విశారదుడు—(మంత్రగుప్త పుత్రికడు జయ సేనుడు చంద్రరేఖ పెంపుడుకొడుకు) అం. II రం. 3, అం. IV రం. 4, అం. V రం. 5.
4. శ్వేతకేసుడు—(మేధానిధి తమ్ముడు) అం. II రం. 3.
5. నీతివేది—(మేధానిధి మంత్రి) అం. I రం 2, 3.
6. నమతుడు—(పుష్కరాగ్రహార నివాసి) అం. I రం. 4.
7. మంత్రగుప్తుడు—(అవంతిపురపురాజు చంద్రరేఖ అన్న) అం. V రం. 5, 6.
8. సిద్ధుడు—అం. V రం 4.
9. ఋషిమూర్తుడు—అం. IV రం 5, అం. V రం 5, 6.
10. మనోహరుడు—(విలుడు) అం. III రం. 1, 2, 3.
11. నల్లరు విటులు—అం. III రం. 1, 2, 3.
12. పంజు దొంగలు—అం. I రం. 5.
13. కాటేసాపలు—అం. II రం. 1.
14. కొఱచలు—అం. III రం 1.

స్త్రీలు.

15. చంద్రరేఖ—(మేధానిధి భార్య) అం. I రం 1, 2, 4, అం. II రం. 2, 3, అం. IV రం. 2, 4, అం. V రం 2, 3, 6.
16. తిలక—(చంద్రరేఖ సఖి) అం. I రం. 1, 2, 3, అం. II రం. 1, 2, 3, అం. IV రం. 3, అం. V రం. 6.
17. మోహిని—(మల్లికసాని యిడినపేరు) అం. III రం. 2, 3, అం. IV రం. 1, 2, 3, మలాచన—(మేధానిధిబిడ్డ) అం. V రం. 1, 2, 4, 6.
18. మల్లికసాని—(వేశ్యమాత) అం. III రం. 2, 3.

శ్రీ

చిరకారి నాటకము.

—:0:—

కథాసంగ్రహము.

ప్రథమాంకము.

- రం. 1. మేధానిధిరాజు చంద్రరేఖ యనుచుతిగడసి కాచునిద్దికై సిద్ధునివెంట వెడలుట.
- రం. 2. చంద్రరేఖ లనచుఱురియగు శ్వేతశేఖరాజు చల్లనగులిగిన యవసరములను సహించక నీతివేదితోఁజెప్ప నతఁడుమాన్వ బ్రయత్నించుట.
- రం. 3. శ్వేతశేఖు రాజుగలన బహిష్కృతిలిగిన నీతివేది సంతాపము.
- రం. 4. అన్నగారి యుగగు అనంతపురమునకుఁ బోవుమాక చుగ్గఱున కభినిధియగు కుమారునిఁ బోవొట్టుకొన్న చంద్రరేఖ సంతాపము నవనీబడఁగు బ్రాహ్మణుఁడు, చంద్రరేఖ ప్రసవించునఱు తిగ్గహమున నుండుగాగున ప్రాశ్నించుట.
- రం. 5. పుష్కరాగ్రహము దోపిడికై బోవనెంచుచున్న పంజుదొంగలకు నొక బాలుడు దొరకుట.

ద్వితీయాంకము.

- రం. 1. పంజుదొంగల యార్భాటము కులికపడి మూర్ఖిల్లియున్న చంద్రరేఖ ప్రసవించి చచ్చిపట్టిన కూతురుకు శ్రీశానమున తిలక పాతిపెట్టుచుండగా వనమృగారావము విని భయపడి తిలక వెడలిపోవ, కాటిపాపలు ఆపిల్లనెత్తుకొని పోవ, తిలకవచ్చిచూడ యాపిల్ల కానబడనందులకు చింతించుచుండ నారక్కయనుశూద్రి యొకపిల్లవానిని తిలకకు నమ్ముట.

రం. 2. యూగ్మగుండి తెలివిగలిగిన చంద్రశేఖర లింగ కుమారుడే ప్రపంచదేవని చెప్పి సమాధాన పరచుట. మేధానిధి కళానిధుల వృత్తాంతములు తెలియ వచ్చుట.

రం. 3. మేధానిధి చంద్ర శేఖర కళానిధుల సమావేశము శ్వేతకేతుని పర్యవేక్షణము. చంద్ర శేఖర క్షము.

శ్రీరంగరాజ్యము.

రం. 1. వేశ్యత్వమును నడచు బోవుచున్న వినోదసంభాషణము. కావసుందరుని తరుగుబాటు.

రం. 2. కాటిపానిలవలన వెలకుగొనిన పిల్ల మల్లికాసాని యను బోగముదానింట మోహిని యను పేరచెరుగుట. వారిరువుర యభిప్రాయ భేదములు.

రం. 3. సునోహువలన పిల్లను మోహిని చెరుపవచ్చి అమెచే పన్నాగ్ర బోధన వడయుట. మల్లికాసాని దుఃఖము. ఇతరవిటులు మహాహరుని గురువుగా భావించి హుభత్తులగుట. మల్లికాసాని మోహినిని కొప్పించి దండింపడబోవ ఆయన యిల్లు వెడలిపోవుట.

తుర్యంగము.

రం. 1. ఆరణ్యమున కొటిచవారిచే జక్కిమున్న మోహిని, విశారదుడను రాజు కుమారుడు రక్షింపబడుట.

రం. 2. మోహిని మేధానిధి రాజు సామ్రాజ్య చేరినందునకు సంతసించుచు, కళానిధి నిన్ను మోహించియుండుటచే స్వల్పభయము చెందుట.

రం. 3. చంద్రశేఖరముగ మోహిని పిన్నాటలుచేయుట.

రం. 4. కళానిధి రాజుకుమారుని మోహోన్మాదంతాపము.

రం. 5. మోహినియొక్క కుచితమువలన, తిలకయు, చంద్రశేఖరయు చెవిటివారలగుట మేధానిధి మోహినికి "సుఖోచన" నామకరణము గావించుట.

హరిచమాంకము.

- రం. 1. నిద్రించుచున్న మోహినిని తిలక లేపబోన ఆమె నెదవైయున్న సుశ్వాసి క తిలక మచ్చునుదూచి అచ్చవడి పోనకొట్టుకొన్న మేధానిధి బిడ్డయగు సుశోచనగా నిర్ధరించి జరుగుచున్న మోహిని కళానిధుల వివాహమును మాన్ప నిర్ధరించుకొనుట.
- రం. 2. మగరూపమున సుశోచన చంద్రరేఖమొద్దనుండుటనుదూచి మేధానిధితో చంద్రరేఖను చంప నాజ్ఞయిడుట.
- రం. 3. తండ్రియాజ్ఞయైన కళానిధియొక్క పరితాపము.
- రం. 4. మగరూపముననున్న సుశోచనను మేధానిధి చంపబోన ఆమె తన నిజరూపమునుదూప చంద్రరేఖను విధించిన దండనయినకు తాను దుఃఖించి, దాని మాన్పబోవుట.
- రం. 5. మంత్రగుప్త విశారదుల చిత్రసంభాషణము చంద్రరేఖ శిరచ్ఛేదనము చేయబడుట తెలిసి యచ్చటికి వాగలుబోవుట.
- రం. 6. విష్ణ్వాలయమున తల్లిని చంపలేక పరితపించుచున్న కళానిధిని మేధానిధి సుశోచనులు వేళ కెదగి నిలుపుదలచేయుట. తిలక, విశారద మంత్రగుప్తు లేతెంచుట. తిలక సుశోచన యెవరైనది తెలియ చేయు అందరికి నానందము జనించుట. మేధానిధి కళానిధికి చిరకారినామంచిచ్చుట. అందరికి నానందము కలుగ చేసిన వైచమును స్తవమొనర్చుట.

—: మంగళం. ఉత్తర రంగము. :—

శ్రీ

చిరకారి నాటకము.

ప్రథమాఙ్కము-ప్రథమరంగము.

మేధానిధి నగరు.

[చంద్రరేఖ (పండుకొని) ప్ర: మేధానిధి.]

చంద్ర—(తేచి) హా నాధా! నిన్నెడఁబాసి నేకాక నిమగ్నమైన చింపఁగలవా?

(అనుబంధము 1.)

మేధా—కాంతామణి! ఊహిల్లుము. ఏనాఁడుగాని మనమెడఁబాయవలయుఁగాక శాశ్వతముగాఁ గలసియుండఁగలవారముకాము. నీవేలయోచింతువు? ఈ పది సంవత్సరములు పదిదినములుగాఁ గడచనఁగలవు చూచుమా, మనకళానిధి నిష్ప బుట్టినట్లున్నది. అప్పుడే యాశుసంవత్సరముల వాఁడాయెను.

చంద్ర—నాధా! ఈరాజ్యమెట్లు బాసిపోఁగలవు?

మేధా—తరుణి! రాజ్యవ్యసనమునకంటె వేఱువ్యసనమున్నదా?

సీ! కరుణచూపకయున్నఁగడుకూరచిత్తంబు కరుణచూపగఁజేతఁ గానితనము. దండనంబొనరింపకుండినఁబాపంబు దండనం బొనరింప దుండగంబు! న్యాయంబుతీర్పకున్నను ధర్మలోపంబు న్యాయంబుదీర్పదుఃఖాతిశయము! ఇకభృత్యపాళినమ్మక యున్నఁగోధంబు భృత్యులసమ్మదుమ్మభృత్యగరిమ!

తే॥గీ॥ ఇటులజూచినవారాశియటులజూడ!

భూరినదితొనుదండయబోలెనమత!

దాల్చునీయసిధారావ్రతంబుచాలు.

రాజ్యదుఃఖంబుదీనిగోరంగదగునె॥

కావున నాకేమియు నితరవ్యసనములేదు. శంకింపక నాపయనమునకానతియు.
చంద్ర—నాథా! నేనెట్లీ పయనమున కీకొందును? నేనును నీవెంటనత్తు దోడ్కొని
పోయు.

మేధా—సతీమణి! సిద్ధపుంగవుడు రహస్యమంత్ర పురశ్చరణమునకై వన్నొంటిగా
రమ్మనియున్నాడు. దుర్గసీమల నియమము నుపాసింపఁదగియున్నది. ఆనతియు.

చంద్ర—అకటా! నీమద్దుకుమాదిని గళానిధినిమాని నీవెట్లుండఁగలవు? నిన్నుబాసి
నేనుట్లుండఁగలను.

మేధా—నీవేలయిట్లంత చెందెదవు? నేనొక్కడ లేకుండుఁగాక నీకలిమికేమైన
వక్కువా? మఱది రాజ్యమేలేదు. కొడుకు యువరాజయ్యెడు.

చంద్ర—నీవులేని యెల్లకలుములునేల? నేనుండఁజాల.

మేధా—తరుణి! మూఁడుదినములనుండి చెప్పచున్నా నే.

చంద్ర—అయిన నీమాటయిన నాదరింపుము. నాగర్భభారము తీరునంతవఱకైన
నుండుము. నాల్గునెలలేగదా?

మేధా—చంద్రరేఖా? ఈయాశ్వయుజ మాసముననే నియమోపక్రమము చేయఁదగి
యున్నది, గాన విధిలేదు. నాకేమైన ద్వేషమా? గర్భమున్న జ్ఞాపకమునకువచ్చె.
నాకితూరి కూతురుగలుగఁగలదని పెద్దలనిరి. అదియే నాకభిలాషము. ఆకూతురికి
నుల్ల పనయని పేరిడుము. లేకొకవేళ కొడుకేలిగనా విశారదుడని యిడుము.
ఆనతియు.

చంద్ర—ఎప్పుడూ ప్రయాణము?

మేధా—తొలిజాముననే.

చంద్ర—హా! నాథా! (అని మూర్ఛిల్లును).

మేధా—చంద్రరేఖా! ఇట్టిభ్రాంతి వీకుదగునా?

(అనుబంధము 2.)

యిదిగో కళానిధి వచ్చుచున్నాడు. ఊహించుము.

[ప్ర: కళానిధి తిలక.]

కళా—అమ్మా! యిట్లేటికి దుఃఖించెదవు?

తిలక—అయ్యా! నేనంతయుఁజెప్పెద నూరకుండుము. చంద్రరేఖాదేవీ! భోజనము వేళయినది లెప్పు.

(నిష్క్రమింతురు.)

— 0 —

ద్వితీయరంగము—మేధావిక నగలు.

—:0:—

[ప్ర: తిలక, చంద్రరేఖ, నీతివేది.]

తిలక—చూచితివా! నీతివేది! ఈచంద్రరేఖాదేవికి మఱచియును శ్వేతశేతుండను దురాత్ముడు—

నీతి—నీపుణ్యమగు మెల్లఁగమాటలాడుము.

తిలక—ఈసతీమణి పిలుపించినను రాఁడాయె. ఈమెకుమారుని దుడుకులాడె. ఈమెకు బాధకలిగియున్నదని వైమ్యుని బిలుపుమన్న వైమ్యుఁడు రాఁజాలఁడనియె. ఈమె యన్న మంత్రగుప్తరాజు పురమునకైన బోవుదమన్న వాహనములు లేవనియె. ఒకటని చెప్పుదునా?

నీతి—మంత్రగుప్తరాజుపురమున కిప్పుడెల్లుపోవఁగలదు. అతనిశత్రువు సమరసన్నాహము లెన్నియో చేయుచున్నాఁడని యతఁడు జూబువ్రాసియుండలేదా? కాకున్న సతఁడేవచ్చి మిచ్చుఁబిలుచుకొనిపోయి యుండఁడా?

చంద్ర—నీతివేదీ! నన్ను శాసీంప నధికారముగల మామామగాఁగితో మాయత్తగాఁగితో నానాధానితో నిందు సహస్రంశము తిరస్కృతియొలుగు.

(అనుబంధము 8.)

నీతి—అమ్మా! ఊడెల్లము.

౩౦॥ రాకాసితాంశుముఖయిలు ।

లోకింబుకడల్ల డిలకుసురుచిరగతినా ।

లోకింపుమూఱుడిల్లము ।

నీ కార్యమురాజునొద్ద నేనొనరింతుకా ॥

నేనెంతయు మాటలాడినపుడు పెలవిండు.

(యవనికపడును).

తృతీయరంగము—అడవి.

[ప్ర: నీతివేది (జాబుపట్టుకొని).]

(అనుబంధము 4.)

నీతి—అహ! నాయుట్టి నిర్భాగ్యుడవడైన నుండునే. ఈశ్వరకేతుడను దురాత్ముడు నాకిట్టి కూరదండనమిచ్చునే. ఈసేరమునకా యీదండనము? కన్నతల్లి బోలె నున్నవదిననే యింతపరాభవించిన వానికిది సేరముకాదా? పిలువనంపిన వెంటనే యామె యింటికిబోయినట్లు. అందునకాతేండ్లు రాజ్యబాహిరుడనై పోవలయునట్లు. మేధానిధిరాజేందా! నీకాయపిద్ధిపై నొకబండపడుఁగాక. నాకును, నీయాలుబిడ్డలకును నెంతదుఃఖము గలిగించితివి. ఆసిద్ధుఁడనెడు యమకింకరుఁడు మాకేడ దాపురమాయెను. వాఁడేలేంచికదా మారాజునకుఁ బిచ్చి పట్టించి యీడ్చుకొనిపోయి, మమ్ముఁబులివార కప్పించె. అయ్యో! ఆవతివ్రతామణి చంద్రరేఖావతి యెట్టియాపదపడెనో! నన్ను రావ్విబహిష్కృతునిఁజేసిన

వార్త విన్నంతనే, యాదేవిచెలియగు తిలకతో, వుమారుడు కళానిధితో నన్న
గారియూరికి నవంతిపురికిఁ బయవమై యొకరికింజెప్పక వాహనమునైనఁగొనక
పోయెననివంటిఁగదా? దానిలో నెంతపాటువడుచున్నదో? మూడుదినములాయెఁగా
నేనూరువిడిచి. నాసామ్రాజ్యమంతయుఁబోయి లోకమంతయు మునిగినట్లున్నదే!
ఇంక నీయాతేడు రెల్లుందు? హా! దుఃఖము. (నిష్క్రమ.)

తృతీయగంగము—అడవి.

[ప్ర: చంద్రోభ, తిలక.]

చంద్ర—

(అనుబంధము 5.)

తిలకా! ఏదేనాకుమారులు? ఎందున్నాడే?
తిలక—(స్వ) హా! పాపిదైవమా! ఏమిగతితెచ్చితివి?

[ప్ర: ననసీతుడను బౌద్ధాగ్రామము.]

నన—ఎవరవ్వా! మీరు పురుషసహితలుకాక యిట్లుకాననొంటిగా వందురుచున్నారు?

తిలక—బ్రాహ్మణోత్తమా! అవంతిపురమెందున్నది?

నన—పదియారుడలున్నది అవంతిపురమున మీరెవరు?

తిలక—బ్రాహ్మణోత్తమా! నీయూరుజేయలేవి?

నన—నేనీపుష్కరాగ్రహారమున నుండువాడ. అవంతిపురము మా కల్లుడుండు
పట్టణము. మంత్రగుప్తరాజున కతడు పురోహితుఁడుగానుండెను.

చంద్ర—మంత్రగుప్తరాజునకు తేమమా?

నన—అమ్మా! ఫణిశేతుడా రాజుసేవాని బోజేసికొని జయించి, రాజద్రవ్యనిరి
జేయగా నెందుఁబోయి యుండుటయు నెఱుఁగబడదు.

చంద్ర—హా! మంత్రగుప్తా—(అని మూర్ఛిలును).

తిలక—బ్రాహ్మణోత్తమా! ఆరాజేష్వరు రాజ్యభ్రష్టుడాయెను?

నవ—అమ్మా! ఆదుఃఖమేఘనలయు. అతనికుమారుడు జయసేనడు సంవత్సరము వాడుండె. ఆపాపని వర్షవర్ధంతి మహోత్సవము చేయ నెంచియున్న నాడే పరా జతుడాయె. అమ్మా! ఈతెన్ని యెవ్వరు?

తిలక—భూదేవశోమణి! ఈకమున నెవరుగాని యీసుందరీమణివలె భంగపాటు గన్నవారులేరు. ఈమె మేధానిధి రాజభార్య.

నవ—మంత్రగుప్తరాజుతోఁ బట్టువా? అయ్యో!

తిలక—అవును. అమె మగఁడైదు నెలల యాపన్న సత్య నీమెడించి సిద్ధునివెంటఁబో యెను. రాజ్యమేలు మఱిదియొనర్చిన యవమానమునకు మనసోపక, యీతన్ని తనసుతునితోఁగూడి ననుదోడుగాఁజేకొని, యన్నగారియూరికిఁ బయ్యెనైరాఁగా, దోవలలో శ్వేతకేతునివలనఁ బంపఁబడిన కొందఱు దురాత్తులీమెసుతుని నాఁతఁడల యీడుగల కళానిధియను వానినెత్తుకొనిపోయిరి. అప్పుడు మూర్ఖునొందిన చేడి యకు మూఁడుదినములకుఁ దెలివినచ్చె. వచ్చెగాని, పిచ్చిప్రజ్ఞనచందమున మాటలాడ సాగె. ఇపుడప్రథమాసాంతర్వర్తియై యున్నది. పిదుగుపాటుబోలిన యీవార్తవిని మూర్ఖుడై, ఈమె బ్రతుకఁజాలదు.

నవ—అవ్వా! యీమెమాతల్లి. మంత్రగుప్తరాజు తండ్రియగు పుష్కరరాజుచేఁ గట్టిం పఁబడినందున మాయూరు పుష్కరాగ్రహారమునాఁబరఁగు. మాయంట నీమెకు విడిదిచేయించి ప్రసవించువఱకు బంధువుల యిక్కువతేలియువఱకు సందేయుండ నిమ్ము. పోదముగన్పు. (యవనికపడును).

పంచమరంగము—అడవి.

—:0:—

[తి వ్వ టీ దొంగ లాట్టురు.]

దొంగలు—

(అనుబంధము 6.)

మీసాల } పల్లిగా! ఈపాడ్డు మనమేడికి పోదామంటి?

రంగడు }

చెవుల } తియ్యస్సీ నీవు జాంజాంకు మరుస్తావు. అగ్గురారంలో పోలికెట్టింటికి
పుల్లిగాడు } పోదామనుకోవుండే ?

మీసా—అవురాపుల్లిగా ! అవుతే యాదోవలో యేంకిక్కేట్టులేదో ?

పుల్లి—మీసాలరంగా ! మీసాలరంగా ! నీకియ్యేకంటేదుపో. పోలికెట్టిపెట్టె పగల
మొత్తితె శిక్కేటంతనీకు యెంటికకాడ యాడకిక్కాలా ?

1వ దోంగ—ఓ మీసాలరంగపో ! ఓ శెవులపుల్లన్నా. ఇక్కడనూడి. యెవలో
గుడ్డుపెట్టిండాది. పిల్లోడు పక్కలోవుండాడు.

మీసా—ఎప్పుడోరాళ్ళి.

1వ దోంగ—(పోయి తెచ్చును).

చె: పుల్లి—వీసమ్మ నాయాలుబవుబాగుండాడా? నిద్దపోతాడా? గుడ్డుపెట్టిం
డాడా ?

మీసా—వరే, వరే, బాగుండాడు. మాముపెంచుకుందామేమిరా పుల్లిగా ?

పుల్లి—తీయస్సీ. వోరికైనయిస్తే పది గోలై నాయిస్తారు. యాడాలామాకు ?

మీసా—అవురాపుల్లిగా ! అందుకే యిక్తికాడోకడుండాం నేది. వరేయెట్టుగా ! యీ
కుట్టిళ్ళి గంపకిందేసి మూసిపెట్టు. మనపనిఅయినంక పుల్లిగాడమ్మకొస్తాడు.

పుల్లి—పోగొరి ! మాట్లాడవు. గంపకిందమూసిపెట్టే—అరిస్తే—యెవడన్నా నూస్తే—
గుమ్మకోపోతే—పండ్లిగిరించేదికదూ ?

మీసా—ఏమిశయ్యాలామరి ?

పుల్లి—వరేయెట్టుగా ! నీవురాకుంటేపోయే. మాయాపెకిచ్చిరాపో రేపమ్మకొస్తుంది.

మీసా—పై పై పోరాయెట్టుగా. వోరేయెర్రగాడొద్దురా వాడులేకుంటే యట్ల. మొన
గాడు. కదిరే నీవుపోరా.

పుల్లి—వరే బైగా ! అడేమా యెవలో గుడ్డుపెట్టిందంటే. సామ్మరేమి రేవేరా ?

బైగా—ఇదిగో కొండొచ్చిండాము.

పుల్లి—యేయి ? మాయాపెచేతికిరా. రేపు పయిట్యాల నూసుకొందాం.

మీసా—యేంరా ? పూరుకాటికే వచ్చిండాము యింకపొద్దు పొడిపింతామా ?

అందరు—పొద్దుపొడిపీయట్టి. బొడిపీయట్టి. (అందరు దీపటిలువెలిగింతురు)

(అనుబంధము 6 మూడవచరణం.)

(కోబలి తేబలియని యూలలువేయుచు నిష్క్ర.)

—: ప్రథమాంశము సమాప్తము :—

చిరకారి నాటకము.

—: 8 :—

ద్వితీయాంశము ప్రథమరంగము.

—0—

రు ద్రి భూ మి.

[ప్ర: తిలకగున్దలియు పుట్టి చచ్చినశిశువును గైకొని.]

తిలక—అయ్యో! ఈయంత సంతోషమునకైనను మాచంద్రరేఖ నోచదాయే. దుఃఖమును బంచినెట్టిటకు దైవమున కెవ్వరును లేకపోయిరి కాబోలు. కాకున్న నన్ని దుఃఖములు నీమెకేకలుగునా? అకటా! ఎంతముద్దుకూతురు. ఈబిడ్డకు వామస్తనమున మత్స్యకృతిగాఁ బుట్టుమచ్చగలదు. ఇట్లున్న పూజ్ఞాయువనియు భాగ్యవిశేషమనియుఁ బెద్దలందురు. ఏమద్దవ్వము! ఏమాయువు! చచ్చియే పుట్టియున్నదిగదా! అయిన నొకటిమాత్రము సంతోషకరము. మాచంద్రరేఖకు నెలదినములనుండి తెలివియొక్కింతయు లేకున్నందున, ప్రసవింపఁజాలదనియు కడుపులోని పిల్లతోడనే చ్చుతిజెందుననియు వైద్యులుశంకించిరి. నిన్నరాత్రిగలిగిన పంజుదొంగల యార్భాటమున కురికి యురికిపడుచుండెను. అందువలననే ప్రసవవేదనము కొంత కలిగినను. తెలివిలేకయుండినను చంద్రరేఖ జీవిండుటకంత యాకరమైనదే సంతోషము. దీనినిచే యిక్కడ ఖననముచేయుదు (గుంతతీయుచు) మాచంద్రరేఖ మేలుకనిన నీశిశువురణదుఃఖ మెట్లునుభవింపగలదు. ఉన్నయొక తొడుకును బోయెగా? ఇరియినినఁ జక్కఁగనుండరాదా?

లోపల సింహగర్జనము.

ఏమిది? భయంకరారావము వినుపించె? తెల్లనాటుచువచ్చె. ఇప్పుడుపోయి మరల వచ్చుఁగాక.
(నిశ్క్రమించుచుండ శిశువణచును.)

[ప్ర: కాటిపాపలు, బొమ్మనాయకుడు, భైరదేవుడు,

దీరలింగము, మొదలగువారు.]

కాటిపాపలు— (అనుబంధము 7.)

బొమ్మ—లింగమయ్యా! జిన్నచింగముదోవు పోయిందెక్కడ?

దీర—బొమ్మనాయకా! ఇక్కణ్ణే వణికితే కూకారంకూచిండ్లా?

(శి శు వ అ చు ను.)

భైర—లింగమయ్యా! యెక్కణ్ణో బుడుత గుంటకొక్కేసి కూస్తాది.

దీర—భైరదేవా! యాణ్ణోతెల్ల.

(అఱచుచున్న శిశువునుసమీపించి.)

కూకణ కాకణ. యిదోరాపాతు.

బొమ్మ—లింగమయ్యా! ఎంతముద్దోస్తు. కూకణ కణకణ.

భైర—బొమ్మనాయకా! ఇదేంపీ. గుంతబ్బతీపిండాదు. గొడ్డిండాదని మొణబోసి వండిండాదు. బుడుతగుంటకొక్కేసింది.

బొమ్మ—లింగమయ్యా! లింగమయ్యా! పమ్మట. హెమ్మపట్టంలా పల్కికాపాణి బోగోందివుండే—తెప్పిండ్లా.

దీర—అవునోయి బొమ్మనాయకా! పిల్లనుకొణికి తెచ్చిస్తుండోస్తు. కాకణ కణకణ

భైర—మంచియిద్దెమాయి. నూణ్ణేశివదుతాయి.

(అనుబంధము 7.)

(నిష్క్ర.)

[పునః ప్రవేశము-తిలక.]

తిలక—ఏదోయొక సింహగర్జనముపోలిన యారావమువని భీతిల్లివెడలితిని. పోవునప్పుడు శిశువఱచిన శబ్దమువినబడియె. మరలవచ్చి చూతుఁగదా శిశువు లేకుండెడు. ఇది యేమాశ్చర్యము? నాకుసమీపముననే శిశురావము విననయ్యె కావున మాచంద్ర

లేఖబిడ్డయే సజీవముయి యుండవలయు. ఇంతలో దుష్టవృగములేవైనఁ గొనిపోయెనా? లేక యెక్కడైన జనులిందువచ్చియుండి యెత్తుకొనిపోయియుందురా? ఇందెందును జనులువచ్చిన సవ్వడియేలేదు.

(ప్ర: చెవుల పుల్లిగానిభార్య నారక్క (అటచుచున్న పిల్ల వాని నెత్తుకొని).

నారక్క—(స్వగళం) నాకొండె యెందుకరుస్తావు? చన్నిచ్చిందే? ఈ హీ హీ హీ మాయారగాడు చెప్తాడు. “వయ్యా” కురోజ్జి అమ్మకొస్తే రెండుగిన్నెలు సారాయి పోయిస్తాడంట. వకమాడ యిస్తాడంట. మాడేంటికో? నాకోకలు నాలుగేబుడ్లుతాగేది. నాకురెండుగిన్నెలంట ఏంటికో. నాను నాలుగుబుడ్లు తాగుతాం. అప్పులో గొల్లపల్లెలో యిందెతిరునాళ్లు. అమ్మకొచ్చెందుకు బేసాతుంది.

తిలక—(ఎరురుపడి) అక్క! నీవెవరు?

నారక్క—ఎవరైతేనీకేం చాగితాలో!

తిలక—నీవెవరైన నేమిగాని దారిలో నీకెవరైన నెదురైరా?

నారక్క—కాటిపాపలు పోయిరమ్మా.

తిలక—వారియొద్ద నేమైన నటచుచున్న పిల్లయుండెనా?

నారక్క—(స్వ) ఇదేదిరాయిది. యిట్టడుగుతాది. (ప్ర) నేనూళ్లేదమ్మా.

తిలక—నారెంటెదూరముననున్నార?

నారక్క—కానా—కానా—కానా దవ్వు.

(తి గు వ అ చు ను.)

తిలక—(స్వ) ఆహా! ఇదియేదొంగ. (ప్ర) ఎవరై వేసివు? ఆపిల్లనిందువిడువుము.

నారక్క—(పలుకెత్తును)

తిలక—(వెంటనంటి పలుకెత్తి పట్టుకొని) దుర్మార్గురాలా! విడువుమాపిల్లను.

నారక్క—ఏండుమ్మో? యిట్టకోకపట్టి నిలేశిండావు? (స్వ) దీనబ్బడాలు యిది మొగోడబ్బా.

తిలక—నీప్రాణములుతీయుదును, విడువుము.

నారక్క—నేనేం దొంగులకొచ్చింజ్ఞే నీవడిగేకి? అడ్వాన్సో, పడిజ్జిండి. తల్లిసచ్చి
జ్జిండి. మాయాతగాడెత్తుకొచ్చిండాడు.

తిలక—కానీ. నాకు తెలియును. మొదట నాపిల్లను విడువవును.

నారక్క—ఏమిస్తావు?

తిలక—నీకేమివ్వవలెను? విడుతువా లేదా.

నారక్క—యిట్లనే గొంతుపిసికి సంపేస్తాను పదిరోలలిస్తే యిస్తాను.

తిలక—నీచేరేమి?

నారక్క—ఏమిబాగితానీ! బెదిరించేవు. శెప్పతాకలే. నాచేరు నారక్క.

తిలక—ఏనారక్క?

నారక్క—ఓయన్నల్లలా! నేబెదిరేదాన్ని కాను. చెవులపుల్లిగాని లంజనారక్క
శెప్పకో యెవరితో శెప్పుంటావో. యిట్లనే గొంతుపిసికి పారేసిపోతాను. నీవు
యింక శెయ్యేమేస్తావు?

తిలక—(స్వ) ఈపలుగాకిముండ యిట్లనే చేయుటకుండగినదే. (ప్ర) అయిన నేమీ
వలెను?

నారక్క—పదిరోలు.

తిలక—ఇదిగో! దీనితీసికొన్ను. (అని తనచేతి బంగారకషియమిచ్చును).

నారక్క—(తీసికొని బట్టమాటానున్న పిల్లవాని నెట్లెంచి నెట్టి పశుత్తిపోవును)

తిలక—(ముడివిప్పిచూచి) ఆహా! ఇదిమావిడ్డ కాదు. అదికే తేజోవంతుడగు బాలుడు.

చూడగా రాజుకొడుకువలె నున్నాడు. వీనిమొలతాగ్రిటనే వోరకుకట్టియున్నారు.

ఇదిరాబచ్చిమ్మగానున్నది. కొడుకును బోవలెట్టకొన్న మారాణికి బ్రాద్దు
పోవుటకు వీరడొక కారణముగానుండవలెను. అయిన నాబిడ్డయేమామె? పిదప
నిచూరింతును. (పోవుచు) ఏమీ—ఏమీ! నాకొకటితోరుచున్నది. అట్లుచేసిన
నెట్లుండును? కాలదేశములన్నియు ననుకూలించినజూతము. ఇప్పుడేల మోచింప
వలయు.

(నిష్క్రమింప)

ద్వితీయాంశము-ద్వితీయరంగము.

—————:0:—————

చంద్రరేఖ విడిదియిల్లు.

[ప్ర: చంద్రరేఖ (పండుకొని) ప్రక్కన తిలక.]

తిలక—ఈమాండూసములలో నొక నాండైనను గన్నులు తెలువని సతీమణి నేడింత
కన్నులు తెలుచె. మరల మాతలువడియె. కొంతనేపు పలకరించిన గన్నులు విచ్చె.
ఇప్పుడు చెండుగంటలనుండి యదియులేకున్నది.

చంద్ర—(పొరలును)

తిలక—(స్వ) కదలుచున్నది. (ప్ర) చంద్రరేఖా! చంద్రరేఖా!

చంద్ర—(కన్నులు విచ్చును).

తిలక—చంద్రరేఖా! నేనెవరెఱుంగుదువా?

చంద్ర—తిలకా! ఏమెయిట్లా డెదవు?

తిలక—మాయమ్మా! మాతల్లీ! ఇన్నాళ్లకు మాటాడితివా?

(అనుబంధము 8.)

చంద్ర—ఎంతనేవైనదే నేనిద్రపోయి?

తిలక—తల్లీ! మాండూ నెలలాయెనే నీకీ ప్రపంచజ్ఞానములేక?

చంద్ర—తిలకా! నిజమా? నిజమా? ఇన్నాళ్లే మైనది?

తిలక—అమ్మా! నీచరిత్రమునంతయు సావకాశముగాఁ జెప్పెదను. ఇప్పుడూరకుండు
మాయాసమగును.

చంద్ర—మాయన్న పుత్రాంతమేమి? వినివిననట్లున్నది?

తిలక—పిదపవచ్చును నిపుడేమియుఁ దలఁచుకొనకుము.

చంద్ర—(కడుపునొప్పిచూచుకొని) నాకడుపేటిట్లయినది?

తిలక—అమ్మా! చెండుమాసములక్రిందట నీవుప్రసవించితివి.

చంద్ర—ఏమిట్లు?

తలక—ఇప్పుడూరకుండు మంతయుఁజెప్పెదను. ఏమియుఁదలపకుము.

చంద్ర—తలకా! చెప్పజే—చెప్పజే. అభాగ్యమును నాకులేదుగా?

తలక—అమ్మా! ఏలదుఃఖించెదవు? నీవుకొడుకుఁగంటివి. సౌఖ్యముగనున్నాఁడు.

చంద్ర—మఱయేల మొదటనేచెప్పవైతివి? ఆహా! తెలిసెను కొడుకన్న నావెను కటి కొడుకునుదలంచి దుఃఖింతునని చెప్పకుంటివా? ఏడీనాపాపఁడు?

తలక—అత్తా! అబాలని చరిత్రము విచిత్రము. పుట్టినప్పుడే సంవత్సరమువానివలె నుండెను. అట్టిగర్భముగనుకనే నీకామూర్ఖురంగము పొప్పించె. పుట్టినపుడు పండ్లుసయితము వచ్చియుండె. మూఁడుదినములకే మెడలునిలిపె. నెలదినములలో నడువసాగె. ఇపుడు రెండునెలలాయెఁగదా? నిన్నటినుండి చిట్టిమాటలాడుచున్నాఁడు.

చంద్ర—ఇదేమి విపరీతమో తెలియదు. ఏడీ?

తలక—(తెచ్చియిచ్చును).

చంద్ర—(ముగ్ధిడి) విపరీతమేటికే? వీఁడుజ్ఞానాధికుఁడు కాఁగలఁడు. పోనీ! కళానిధి వృత్తాంతమేమియుఁ జెలియదా?

తలక—నీకింత తెలివిగలిగెఁగదా? ఇఁకమీఁదవిచారింతుము.

చంద్ర—హా! కళానిధీ! (మూర్ఛిల్లును).

తలక—అయ్యో! మఱలవచ్చెనే యీపాద మూర్ఛ.

చంద్ర—(లేచి) తలకా! ఏమియులేదు. అచింతమానితిని. వీఁడేనాకళానిధి.

(అనుబంధము 9.)

తలక—అత్తా! మోహముకాని వ్యసనముకాని మిక్కిలి యొనర్చుకుము. నీదేహస్థితి విశోధము.

చంద్ర—మనమిప్పుడెందున్నామే?

తలక—పుష్కరాగ్రహారముననున్నాము. ఇంకను నిండేయుండవలయు.

చంద్ర—ఎన్ని దినములుండవలయు?

తలక—నీనాభుండిందు వచ్చుపఱకు, లేదా మియన్నవృత్తాంతము తెలియుపఱకు.

నేనప్పుడే మనవృత్తాంతము నీతివేడిపుత్రుఁడగు మంత్రవంతునకు వ్రాసినజాబున మేధానిధిరాజు మిథిలకువచ్చిన వెంటనే యిక్కడికిఁజెలియజేయుమని వ్రాసినాను.

చంద్ర—వీనిపేరేమే?

తలక—నీనాకుండొక్క యిచ్చియుండలేదా? వికారదుండని నెట్టియున్నాను.

[ప్ర: నే న కు డు]

నేన—అమ్మా! చంద్రరేఖాదేవీ! మంత్రవంతుడిజాబు మీకుబంపియున్నాడు.
(జాబిచ్చును).

చంద్ర—తలకా! ఇందేమున్నదో చదువును.

తలక—(చదువును).

తలకా! నీవువ్రాసినజాబుచేరను. నీజాబువచ్చుటకు నాల్గుదిశములకు ముందున్నది యున్నట్లు మాశ్వేతకేతరాజుగారి కన్నులుపోయెను అంతకుబూర్గుమే నాకు మాతండ్రిగారగు నీతివేదిగారినుండి జాబువచ్చియుండెను. వారురాజ్య బహిష్కృతుడైన పిదప దేవనగరమున గ్రామమునఁ గాపురముచేరిరి. కొన్ని దినములకు శ్వేతకేతరాజుగారివలనఁ బట్టువడి లింగచ్ఛేదనమున కాజ్ఞయియబడి యుండిన కళానిధిరాజుగారు దైవవశమున మాతండ్రిగారికి లభించినందున వారు తమయొద్ద నే యుంచుకొనియుండిరట. ఇప్పటికి మూడుదినముక్రిందట నుజుల మేధానిధిరాజుగారు మిథిలకువచ్చేసిరి. వారి యోగాభ్యాసమున నొక్కంత యంతరాయములేగినందున సిద్ధపుంగవుడు పోష్ఠనివాడట. అయిన నొక పరునాటు పదునేడు సంవత్సరములు మూడారుడతో నూరుగలుగని యరణ్యమున సతీసుతులలోనుండి కొన్ని నియమాలు లాఠరిఃపవలయునట. అందునకు వారు సర్వసిద్ధులైయున్నారు. ఇదియటలుండనిప్పు. వారువచ్చిన వెంటనే గ్రుడ్డియైయుండి పశ్చాత్తాపముకలిగి సిద్ధపుంగవుని యనుగ్రహమున నెఱిగిన మూలికాప్రభావమునఁ గన్నుల గలిగించిరి. మీఁదు మిక్కిలి యమాగులైక భావులై శ్వేతకేతరాజుగారికే స్థిరపట్టుగట్టి నెంచియున్నారు. నీవువ్రాసిన యున్న విచిత్ర పుర్రజనవృత్తాంతము మీరెందుండుటయు, నీతివేదిగారియొద్ద కళానిధిరాజుగారుండుటయును వృత్తాంతముల నివేదించితి. మాతండ్రిగారికిని గళానిధిరాజుగారికిని బల్లకులు పోయియున్నవి. మీకును బంపియున్నారు. మీవందలు దైవానుగ్రహమువలన సౌఖ్యముగ నచిరకాలముననే కలియఁగలరు.

ఇట్లు, మంత్రపంతుఁడు.

చంద్ర—అహా! ఎంతసుదనము నేడు.

(అనుబంధము 10.)

(యవనికపడును).

ద్వితీయాంజ్ఞము-తృతీయరంగము.

—:0:—

మేధానిధిగరు.

[ప్ర: కళానిధి-నేనకుడు.]

కళా—నేనకా! ఇప్పుడు మా ఈర్ష్య యెంతదూరముననుండును?

సేన—పాదచారులస్వచ్ఛేకచ్చిరి. ఇకనొకగడియలో రాగలరు.

కళా—మాయయ్య యేటికిఁబోయినారు?

సేన—రాజకుమారా! ఎదుర్కొనఁబోయినారు

కళా—నన్నేటికిఁబిలిచుకొనిపోవలేదు?

సేన—ఇక! వచ్చిరి.

[ప్ర: మేధానిధి, చంద్రరేఖ. (తిలక, విశారదునెత్తుకొని).]

చంద్ర—(కళానిధిఁగొనించి) కుమారా! కళానిధీ! ఎన్నిదినములకు నాకుఁబిలిచితివి!

(కన్నీరునించి)

(అనుబంధము 11.)

మేధా—సతీసుతులారా! ఏటికి నిటుచేసెదరు? విరుణులులన్నియు నేడుకడ
చనియె. కుమారా! కళానిధి! నీముద్దుతమ్మునిజూచుము వీనిజననము పరమాద్భుత
దాయకము. తిలక సవిత్తరముగాఁజెప్పినది. ఒకసంవత్సరమువాఁడు మూఁడేండ్ల
వానివలెనున్నాఁడు. తిలకా! నీవుగదా యింతగారముగాఁబెంచితివి? సతీమణి!
నీవెంతదుఃఖముపాలైతివి! ఇట్టివేళల నిసురక్షింపగన్న తిలక ఋణమెన్నిదినము
లకుఁ దీర్చికొనవచ్చును?

[ప్ర: శ్వేత కేతుఁడుదుఃఖముతో.]

(అనుబంధము 12.)

అన్తరీ! చంద్రరేఖా! నాయట్టి కూరకర్కశుఁడు, కృతఘ్నుఁడు, చండాలుఁ
డెందైననుండెనే? ననుకరించి నాపాపముఁ గడజేయుము.

(అని చరణములపైఁబడును).

చంద్ర—రాజేంద్రా! నీవేలయిట్లాడెదవు? సమయదోషముకాక వేఱగునా?

మేధా—తప్పుఁడా! చంద్రరేఖ తమించియున్నదిలెచ్చు చింతింపకుము. నీదు
ర్యంత్రుఁడే సేనపాపముకాక, నీవొనర్చినదికాదు. చంద్రరేఖ! ఇచ్చటికయిదామడల
దూరముననున్న యరణ్యమున సిద్ధపుంగవు నానతిమేరకు కాలనిశ్చింప నుత్తరువిచ్చి
యున్నాను. మనము తేఁపేపోవలయు. సన్నాహములు చేయవలయును.

(యవనికపడును).

—: ద్వితీయాంశము సమాప్తము :—

చి ర కా రి నా ట క ము.

————: s :————

తృతీయాంకము-ప్రథమరంగము.

————: o :————

(మోహిని యింటిముందటి బయలు.)

[ప్ర: ఇద్దరు విటులు.]

1వ విట—అబ్బా! ఎంతాయాసముగానున్నది.

2వ విట—పోవునులే యాయాసమంతయు.

1వ విట—ఈనాడు Carriage కొంచెమువిడిగినది. అబ్బా! ఇప్పుడు తెలిసెను నడువవలెనన్న.

2వ విట—పోనీ! కామసుందరుడు నేడేమన్నాడు?

1వ విట—శంకరుడు పోయియున్నాడు.

[ప్ర: అటచుచు గౌలటుడు.]

కాల—నాయనా! నాయనా! నన్ను విడిచివచ్చితివా?

1వ విట—మాయమ్మా! రావమ్మా! నిన్ను విడిచివత్తునా? (ఎత్తుకొని ముద్దాడును).

2వ విట—ఈయబ్బాయి యెవరు?

1వ విట—(నవ్వి) కుమారుడు.

2వ విట—మీకుబిల్లులలేరని యనుచుంటిరా?

1వ విట—ఇట్లనే (నవ్వి) కుమారుడే.

2వ విట—కొంచుమైన మీలోకిలేనే ?

1వ విట—లేకపోయిన మీలోనెవరు ?

[ప్ర: కామినిని దిగినిప్పుకొనుచు శంకరుఁడు.]

కామ—సన్నేమైన ననుచు నేనురాను.

శంక—నీవురాని నేనుపోను.

1వ విట—ఏమి ? ఏమి ?

శంక—దూకుపోకుభివ్రుదూ మిట్కిలి సత్ప్రకరగాడంట బోగమువారింటికీ గాడంట.

1వ విట—అయ్యో ! అయ్యో ! బోగమువారింటికీ బోకపోయిన నీ కెన్ననునువ్యూరిన మెండులకయ్యా ?

కామ—అయ్యో ! మీ రేమైన నుడు. నేనురాను.

1వ విట—ఈ కళగానన్న విమోక్షద్రువా ? ఎందులకురావు ?

కామ—నేను కల్పితముగా నాడవలయును. మంత్రాన నాచిన్న నాడే నాతో బోగము వారింటికీపోయి యీ కళా నాన్ను చెప్పవలెనని చెప్పవలయును.

1వ విట—గుంటితో ! అయ్యో ! ఈలోకములోనుండిన ముప్పుమైన , Pleasure ను నలదినుమన్నావే ? ఇది ముప్పుమండేదండైననున్నాడా ? మీతాత తన దిన్నతన మున నెందున D. G's యిట్లకు బోయియుండెనో విచారించినావా ? తాతయిన అగడ్త, నీకులు పెట్టుటలేదు ?

కామ—అయ్యో ! నన్నుక్షమించుము. ఈవేళ్యలకుపాఠే లేకుండ జీయవలయునని నానుభవము.

1వ విట—భయ ! భయ ! ఇదియసామ్యమునకేవలము. ఎందులకయ్యా ?

కామ—పాగున్న పెడల బొకమున చుక్కెరము మెండగును.

1వ విట—మౌనమునుబట్టి నీ బోగము వారు కొటికి తినురా ? పాగులేకపోయిన నీ Music యక్కడ Singing and Dancing parties యక్కడ. ఏమెట్టి యేమియును వారులేకపోయిన జరుగునా ?

కామ—ఈవికీ మాటలాడిన నేనుప్రయోజనము ? కొటికికొనియే తినవలయునా ? టిప్పికలన సభిలాష మిటుగును. దుష్టవలన నాయభిలాషము నెఱవేటుటకభ్యంతరములేదు. పెరిపోవుటను సభ్యంతరములేదు.

1వ విట—నంది శ్రీరంగనీతులు! నీకు గాఢము కలుగకలసి పోయితి తక్కువ.
అప్పుడు వేశ్యలవంటిను బోగకప్పటి యూ డ్దేసపుకాబోలు. అగ్రా! ఈ కే
యావాదపేల? మేమువాదించి వాదించి Decide చేసియున్నాము. అంతములో
Dancing Girls మాత్రము లేనందున Family ladies యు యుదరని
లేలినికొస్తు. వానోక తెనవాగారేసియున్నంగన భూగిలోనున్న యనాథ
బ్రహ్మచారులకును, విసురలకును వికేమ కావలసివలసి Satisfaction కలుగు
టకుగారిగమైనది.

కా. — ఏమమాటలాడెదవు? వేశ్యలులేకపోయినందులకు మనసునెక్కువ
కొనుట విటాగ్రహులకు మోక్షము నే వింపాదు అంతే నీకు పురుషులుగట
చూడకపోయితి నే? ఈ శ్రీలు శ్రీభాగవాదులవారుగల పు వేశ్యలెట్లు కాగ
నగురురు? చెడిపోవువారు, చెడినవారు లోక ముకలెక్కువను నే వేశ్యయుండరు.
దానిమానువుట పుసాపుము? నాకుజూడ నెక్కువమాటల నే చూచుటలు
దుష్కర్మములకేమల గాణనయినదని తోచుచున్నది. ఎందుకన్న ఆలు
నగు లవలకలకాద్యము నలవారుండనుక భవలము నెక్కువను.
భక్తులు వికలనాను నెక్కువ పుష్కలమునందు నే వేశ్యలుయెక్కువగా
భాగ్యులకెక దిక్కిమికలు?

1వ విట—Non-sense. ఏమిపిచ్చుమాటలు? వేశ్యలుయెక్కువగా మా wives
నిట్లాడెనా? ఇంకొకసారి యీ మాటలన్ని Ship or whip

2వ విట—ఏలమి కొట్టటం? ఈకెర్తనలున్నవి నీకు

[అంతః మునోపనిషత్తు.]

1వ విట—గనోహరుడుగానూ! నామండి ఈకెర్తనలను పుష్కలము వారిని
డ్లకు బోగగాదనుచున్నాము. మేమువాదించిన, మాత్రములే యేమేమో
యనుచున్నాము.

మనా—బోగమువాదయిడ్లకు బోగగాదనుచున్నాడా? భాగ్యానికి స్వర్గమే
వలదనుచున్నాడు. అనియంతయు నుండనీ. ఈ బోగముదానింద ముండితి పీఠలో
నీరచ్చయేమి? లోనికి బోవుదమురండు.

(అందఱు కామసుందరునీచుకొని నెక్కు-9).

తృతీయాంశము-ద్వితీయరంగము.

—0—

హేమనగరము మల్లికాసానియిల్లు.

[ప్ర: మల్లిక-మోహిని.]

(మోహినిపాటపాడి ముగింపఁగా).

మల్లిక—మోహిని! ఇప్పుడింత చక్కఁగఁబాడుదువే, ప్రభువులయెదుట సంతసంకోచించెదవు:

మోహి—మగవాఁడయెదుటఁ బాడవలెనన్న నాకేమో సిగ్గుచున్నది.

మల్లిక—అయ్యో! ఇదేమి యొక్కారమే? బోగముదానికి సిగ్గయిన నింకఁగాఁపురమెట్లు?

మోహి—అమ్మా! నీవేమైనననుము. నాతలగొట్టినట్లగును.

మల్లిక—అయ్యో! ఎందఱువిటులనో లోఁజేసికొని యొకరికిఁజెప్పినమాట యొకరికిఁజెప్పక, యొకరినిఁజూచినకంటే వేఱొకరినిఁజూడక, యొకరిమార్గము మఱియొకరికిఁదెలియనీక, వారివారి ధనభాగమంతయు నేనుఁగుఁమింగినవెలగ బేసమువలె రాఁదీసి, పొద్దునకుఁ బదిసాగులు, పూటకుఁ బదివలపులు, వేళకుఁ బదియొక్కారములు చూపి మనఁగల మనకులమునకు సిగ్గునుదయ్యును సోకునా? ఇట్టిమాటలింక నాడకుము.

మోహి—అమ్మా! ఎన్నిమాఱులో వచించితఁగదా? నన్నెవరికైనఁ బెండ్లిచేసియిచ్చు.

మల్లిక—పెండ్లి! పెండ్లియనఁగా నెట్టియాపదమే? ఊరఁబెండ్లియేనీకు. నాగ్రహచారమున కెట్టిబిడ్డవుగలిగితే! ఇన్నాళ్ళు పెంచినది పెండ్లికా? ఇంతముద్దుచేసినది పెండ్లికా? ఇంతవిద్య నేర్పించినది పెండ్లికా? మంచిపెండ్లి నేర్పికొంటివి.

(అనుబంధము 15.)

మోహి—అయ్యో! గ్రహచారమా.

మల్లిక—గ్రహచారము? నీకేమి నొప్పలే గ్రహచారమునటకు? లినియుండబట్టివో? ఇదిగో! నినుఁబెట్టికేసికొనుమగలు వచ్చుచున్నార. బుద్ధికలిగి చక్కఁగా నడచుకొనుము.

[ప్ర: నలుగురు విటులు.]

మల్లిక—(లేచి) దండములండి. రండిదేవరా! (మోహినితో) దండముపెట్టవే నీకేమి రోగము?

మోహి—(దూరముపోయి చేతులుపోడించును).

మల్లి—(ముఖముమోదికొని) రండి. ఇంకనుజిన్నపిల్ల. అనుభవశాలినిగాదు.

విటులు—(కూర్చుండురు).

1వ విట—మల్లికాసానీ! శౌశ్రిమా?

మల్లి—మీదయ.

2వ విట—మోహిని! రా! కూర్చుండుము. దీనికెన్నియేండ్లు?

మల్లి—ఎక్కడిదండీ! మొన్నటికిఁబదు నైదునిండె.

3వ విట—మాగినపండే. భలా! కూర్చుండుముమోహిని. మల్లికాసానీ! ఏమిచెప్పించి యుండలేదో?

మల్లి—(స్వ) చెప్పించి చెప్పించి నాగుంటకూలిపోయినది. (ప్ర) ఏమోపనిబిడ్డండి. ఒకటితెలిసిన నొకటితెలియదు.

4వ విట—నీకేమో పనియుండెనంటివే. పోలేదా?

మల్లి—అవునండి. మఱచితిని. (నవ్వి) (నిచ్చగ్ర).

3వ విట—మోహిని! దూరమేలపోయెదవు? వచ్చికూర్చుండియొకపాటపాడుము.

మోహిని—అయ్యలారా! ననుహాస్యమాడకుండు. నేను సరసురాలఁగాను.

3వ విట—ఇదియెన్నార్లుండునులే. నిన్నేమియు ననము. వచ్చి యొకపాటపాడుము.

మోహిని—(కూర్చుండి)

(అనుబంధము 14.)

3వ విట—ఇదిబాగుగాలేదు. మరియొక్కటికానిమ్ము. మంచిపాటపాడుము.

మోహిని—

(అనుబంధము 15.)

3వ విట—చీ! ఈపాటలెక్కడికెగావలయు? ఏదీ! చెప్పింకను గానుండవలయు. నవ నులూ “నెప్పడెప్పుడ” నిశించవలయు మరల విజనలెవరింకలయు. సాజిన మాత్రముననే ముద్దు నెట్ట కొనవలయు. వినినమాత్రమున నే గదిలోనికెబోయి చిలువ చేసికొనునట్లుండవలయు

మోహిని—(సిగ్గుతో) అయ్యలారా! మీకుననుస్కరింకొని నిట్లుమాటలాడకుండు.

4వ విట—మోహినీ! పోనీ! విన్నట్లు యానాడుచెప్పించె నే యుపరిసున్నాను పాట.
“ఇంకాచుటి” “ఇంకాచుటి” యనుదునచ్చదుండె నే. అవిసాడిన నిలకామటి, యింకామటియనియే యనిపించును. అదికానీ!

మోహిని—నాథురారు.

4వ విట—పోనీ! నీకెప్పుడుకచ్చిన దేదైనచాడుము.

మోహిని— (అనుబాధము 16.)

3వ విట—చీ! చీ! ఈపాటలెక్కడికె గావలయును? హాకినకా సూయింట్ల కచ్చినది?

4వ విట—ఏనికేముగా? “సిగ్గు సిగ్గు” అనుచున్నది?

3వ విట—జగ్గ నుచున్నకో ‘సిగ్గు’ నుచున్నదో. మోహినిచూపులు చెప్పినా చున్నది.

4వ విట—మోహినీ! (అని సమాసమునకుంబోవును).

మోహిని—నికటమునకుగాకును. ఈరకములు పనికిరావు.

4వ విట—ఇవేమీ ముందుమోపి యెగరిపడినట్లెగింపడెదవు?

3వ విట—ఒకమాటచెప్పుము. నీకు “సిగ్గు” యిక్కడనా, యిక్కడనా, యిక్కడనా?

మోహి—(లేచి) ఈమధ్యమిది మీకుదగదనిచెప్పిన వివరముగా? (ఏడ్చుచుంబోవును).

[పునః ప్ర: మల్లిక.]

మల్లిక—(ఎదనుపడి) మోహినీ! మోహినీ! ఏమి? ఏమి?

మోహిని— (అనుబాధము 17.)

మల్లిక—ప్రభువులారా! ఏమిదెనితిరి?

రిక విట—తాడనైనలేదు. ఊరకయిట్లుదూపితని ఇంతకే మిడిపిపడినది.

మోహి—అబ్బా! మాచితివేమే. నీయెదుటనే నన్నీదురాత్ములు పరిభవించెదరు ?

4వ విట—ఓయబ్బట్లా ఎంతపతిసతరాము !

రిక విట—మల్లికా! సిగ్గిక్కడనా, యిక్కడనాయన యశగితిని.

మల్లిక—తాడనువచ్చితిరిగాని కాగిలింపలేనే అనులకని దుఃఖింపుచున్నది.

4వ విట—హడఁగాని న్నది. కొంచెము మార్గముపడినపప, ముసుగులలో మున్నూ
ర్యరి మార్చగలదు.

మల్లిక—అయ్యో! అంతపుణ్యము నాకున్నదా ?

మోహిని—చీ! ఛో! అమ్మ నీవునువారిలోఁజేరితివా ?

(అనుబంధము 18.)

(ఓడిపించుకొని నిష్క్రమింప.)

నల్లక—(ముఖము నెవ్వొట్టికొనుదు నెటికలు విరుచుచు).

2వ విట—మల్లికా! దేవంగుఁడొక్కోతిపిల్లను బెంచినట్లే న్యాసినెక్కడఁగంటివే ?

1వ విట—ఇదేమి శ్రీకృష్ణ! మాపకమ్మ!

మల్లిక—(రిక విటునితో) స్రభువా! ఈరాత్రి నీవుమాటయిచ్చినంతభనముఁ గైకొని
గమ్మ నొచ్చింపకుము.

రిక విట—జెచ్చి?

మల్లిక—అట్లేటక ? నేనంగయు సరిచేయుచు. నీకొఱకై నిరీక్షించుచుందును.

రిక విట—వేయిరూపాయలగా నీవరుడిగినది ?

మల్లిక—అదిసంపదకరవు. తర్వాతనీచిత్తమునాభాగ్యము. దానికేమి. ఇంకొక వేయి
తెచ్చిన నీకుఁదక్కువగునా ?

రిక విట—మిత్రులారా! పోవుదమా.

(విటులు నిష్క్రమింప.)

మల్లిక— కింద ఎంతైనానినేడీ.

యింతిం జెల్లనట్టి చెఱుతు నేనెదిదిదనా !

వంతులఁగట్టముండదు !

అంతచెఱుకుదీనిగర్వమణఁగడికేలా !

(నిష్క్రమింప.)

తృతీయాంశము-తృతీయరంగము.

—:0:—

మోహినిపడకటిల్లు.

[ప్ర: మోహిని (శృంగారింపఁజేయుచుకొని).]

మోహి—(మల్లిక పెట్టియుండిన పడకటింటిదీపపములఁ గొన్నింటినార్పి) మవసా! భీతిల్ల
కుము. పాణమునకువచ్చినపుడు నీవెక్కడ వెనుదీయదువో? నీధైర్యమునమ్మి
యున్నాను. ఏదోయొక దురుద్దేశమున నీదీపనమితి వెలిగింపఁబడియెఁగాని వేఱు
కాదు.

ఉ॥ చూపడు జారజారిణులుజోరులు మిమ్మును దేఱిచూడఁగా ।

నోపరు మీరలుండినను నుత్కటభీతివహించి తీసి యా ।

యాపనులకాఘటింతు రిపు డన్నను నా కగుదుష్టకృత్య మో ।

దీపములార మీరు తరితీపునఁజూడఁగ నిచ్చుంతు రే ॥

దీపములారా! మీరిట్టి నీచకృత్యమునుజూచెదరా? వ్యభిచరించువారు, మిమ్మఁ
గంటినెరసుగాఢావించి, మాకుండరాములుగలిగింతురే. నేఁడు నాకొనర్పఁబోవు
దుష్కృతికిసాక్షిభూతులుగానునవఁబడితిరే? నేనుమిమ్ముండనీయను, (అన్ని
యునార్పి) హరీ! జలజేక్షణా! నిన్నేనమ్మియున్నదాన. నాకుమానభంగము
గలిగించితివేని, నీసాక్షిగా నాత్య హత్యఁజేసికొందు.

(అనుబంధము 19.)

(లానికిఁబోయిఁ బండుకొనును).

[ప్ర: వివ విటుడు మనోహరుడు.]

విట—ఆహా! ఒకసంవత్సరమున కెన్నిగంటలున్నవో యందఱుసానులతో సహవాసము చేసినాడ. ఇట్లయినను నీమోహినియెడకుఁబోవుటకు మనసు బెగదొందుచున్నది. అయిన నీనవోధాప్రభుమనంగమ సుకృత మెవ్వరికి లభింపవలయు?

(వాకిలి మెల్లగా దెఱచిమాచి ఆశ్చర్యమునభిసయించి)

శా॥ ఈరామామణిముద్దుమోముగినుటేయే కాధిపత్యంబగుకా ।
నారీగిత్నముముద్దుగొన్నయపుడేనాకాధిపత్యంబగుకా ।
నీరేజేక్షణకాగిలింపంగనినస్త్రివిష్ణుభోగంబుగా ।
దోరమ్యాగియనంగకే? వెలయెంతోచెప్పఁగాశక్యమే ।

ఆహా! ఏమీకుందరి సౌందర్యము?

(అనుబంధము 19.)

దీని ముద్దుగారుమోము విటులముద్దులకాకష్టమంత్రముగానున్నది. దీనిబొమలను మరుపిండ్లఁగాంచిన నెట్టిభుజంగుఁడును భ్రమింపకున్నే? అందుఁజూపుటమ్ము లెక్కు వెట్టి విటవ్రాదయముల గాడనే యుశంబరానికి నోహరులిడనివాఁడెవఁడు?

సీ॥ పూర్ణేందుబింబంబుసోపామ్మ నెఱుదీనిమోము
మోమునఁజేర్చి మొనయనలదె ।

రిహిబింబఫలకాంతిరారమ్మ నెఱు

దీనికెమ్మోవినుధలానికెరలవలదె ।

లికుచఫలమ్ములలేలెమ్మ నెఱు

దీనియుదుటుగుబ్బలగోరులుంచవలదె ।

తెలివీబంగరుచాయతేలెమ్మ నెఱుదీని

నెమ్మేనుకొఁగిటనింపవలదె ।

తే॥ గీ॥ మేలుటద్దాలజగడాలుచాలుజాలు ।
 ననెనునీకాంతచెక్కులనతిశయిల్ల ।
 మదనసామ్రాజ్యవై భవంబూదవిన్నట్ట ।
 లీడుమీఱిన తమినిముద్దాడవలదె॥

ఇప్పుడుపోయి తొలిముద్దుకైకొందుఁగాక. (సమీపింప).

మోహిని—(భయమునలేచి) ఎవరు ?

మనో—తరుణీ ! నీచూపుగములకోడి, నీముద్దుమోముమాడవేడి, బిగుమానమువీడి,
 దాసానుదాసుడనైన మనోహరుడఁగదా ?

తే॥ గీ॥ రమణివాలారు నీచూపుగములకోడి ।
 సాలసిసీమోముదమ్మిని జూడవేడి ।
 పెల్లుతమివాడిబిగుమానమెల్లవీడి ॥
 యుడరునీదానుడను మనోహరుడఁగాదె ॥

మోహిని—ఆర్యా ! సర్వవిదుడవైన నీకు వనితల యంతరంగస్థలముల భేదించిచొచ్చుట
 గర్భమా ?

మనో—అందుకైకదా యింతపాటుపడితి. నన్నేల దూరపుమాపుమాచెదు ? రూప
 మున, విభవమున, జ్ఞానమున, నేనేమిటదెక్కువ ?

మోహిని—కావుననే యిట్టియాగడ మొనర్చుట పాడియాయని విన్నవించు. ఆడు
 వాండ్రందఱొక్కటియేగదా ? వారిమర్యాదల వెలిబుచ్చుట మానిసిపాడియా ?

కం॥ జ్ఞానంబుననుగుణంబున ।
 మానితుడవుగానధర్మమాదూరగన ।
 బ్రాసనలపడకటింటన ।
 సేనముగాననుచువిన్నవించెడుదానకా ॥

మనో—కామినీ ! నీవు వెలయాలవై యాడువాండ్రందఱిలోనేల నినుఁగూర్చు కొని
 యెదు ?

మోహిని—పురుషులకువా ! ననువెలయాలంటివిగదా ? జన్మముననా, వృత్తివలననా నాకువెలయాలింనము ?

మనో—జన్మముననన్న ?

మోహిని—అదియెన్నటికైననగునా ? జన్మమున వెలయొక్కడ నాతెక్కడ ? ఈ జాతినీజనించిన మగవాండ్రయినవారు లేరా ?

మనో—పోనీ ! వృత్తివలననేకానీ !

మోహిని—నేనావృత్తివలంబింపలేదు. వెలయాలనెట్లగుదు ?

మనో—నీవేమి పెండ్లిచేసుకొననున్నావా ?

మోహిని—అందునకేమైనఁగాలముమీఁతనా ?

మనో—చునసురాక మాటలాడెదవు నీయందుఁబెండ్లిచేసుకొను లక్షణమువైననున్నవా ? నేఁడుగాకున్నఁజేయైన నేనుగాకున్న మఱియొక్కఁడైన నీయనంగనుఖము ననుభవించువాఁడు, నేదాశఁజాలు. రమ్య ననుఁబొంద. ఇహమృతీకొగిలి. (సమీపించి)

(అనుబంధము 20.)

మోహిని—పురుషులంద్రుమా ! ఇటు నాకడకువచ్చుటమేరగాదు. ఒక్కటియగుదును. నను నీపుపొందగోరునది మోహముననా కామముననా ?

మనో—నేఁడేమి క్రొత్తమాటలవింటిని. మోహమునకు కామమునకుఁ భేదముగలదా ?

మోహిని—ఎఱుకలేనితనమునఁ మోహమును గామమును బర్యాయపదములుగా భావించురుకాని మనశ్శుద్ధత్వమునఁ బుట్టితిరుగుటకు దారితేక యాజన్మమునుండఁగల ప్రేమాతిశయము మోహమనియు, దత్కాలమున దశ్వనశ్రవాణాదులవలనఁగలిగి తుచ్చేంద్రియ తృప్తిగన్న వెంటనే నశించునది కామమనియు నాయభిప్రాయము.

మనో—(స్వ) బేరా ! ఈనారిపలుకులు ! ముద్దులగులుకుచున్నవి. (ప్ర) అతివా !

మోహమున నే నినుఁగోరుట నీకంటె మోహింపదగిన భామామణియుండునా ?

మోహి—సత్యమా ! ఐన ననుఁబరిణయచుగుటకు నేనమ్మించిన నీవియ్యకొందువా ?

మనో—పరిణయము ? పరిణయము ? బోగముదానిఁ బెండ్లియాడువిధియా నాకు ?

మోహి—అయినది నీనునిర్వచించిన మోహముకాదుగదా ?

మనో—మోహమునఁగాకున్న కామముననేకానిమ్ము. కామమునఁగాకున్న క్రోధమున, లోభమున, మదమున, దయ్యమున, భూతమున దేవదైవఁగానిమ్ము. ననుఁగతికేళి మోలలాడించినఁజాలు.

మోహి—పురుషసింహా! కామమునకు ఫలితాగ్రము తుణికత్వప్తియేకదా? అత్వప్తి యయినను ననురాగమునగదా కలుగు? నాకనురాగములేకున్న నీకేటిత్వప్తి. కావున ననుమానుము.

మనో—నినుమానుటకా యిన్నిమాటలు? అనితప్ప వేతేదైన నడుగుము. నాధనము, నాధూమి, నాదేహము నాప్రాణమునైన నడుగుము. రమ్మ సంశయింపకుము.

కం॥ అడుగుమునాధనసంచయ ।

మడుగుమున్నావై భవంబు. నడుగుముదేహం ।

బడుగుము నాప్రాణంబుల ।

విడిచెదనీకొఱకునిన్ను విడువలతాంగీ ॥

మోహిని—అన్నా! ఎఱిగి యెఱిగి నీకీయవికేకమేల? తుణిక నీచత్వప్తి త్త్వప్తి మాలమా? ఇహమున సౌఖ్యమా? పరమునకుమాగ్ధమా? ఏటికీమగ్నత?

నీ॥ అనురాగమెఱుంగనిననజాతముఖయెడఁ

బొగిబలవంతంబుబోలదన్న ।

తుణిక మైవెలయునీచపుత్వప్తియగుఁగాక

సౌఖ్యముచుకయుండఁజాలదన్న ।

దుడుకున నేదేనిదుష్కార్యమొసఁగింప

సింహాకమునగీర్తియెసంగెనన్న ।

సన్మార్గగరిమసాచలసంబుకొనింగ

బరలోకమార్గముబరిగదన్న ।

తే॥ గీ॥ నెలతలంగలంపఁబుణ్యంబుదలఁగునన్న ।

అన్వసేయగవినువాసునన్వరన్న ।

చెలఁగిధర నెల్లనక్షీర్తిగలుగదన్న ।

కనికరంబుననామాటవిసంగదన్న ॥

మనో—మగ్గుతయో నగ్గుతయో, తరుణీ! నీవేమన్న సమానము. ఒకముద్దయినఁ గొనక విడువను.

మోహిని—అయ్యా! నీకుఁదల్లితోఁబుట్టువులులేరా! వారివలె ననుఁదలంపుము.

మనో—కామిని! నాతల్లితోఁబుట్టువుల సాటియేటికి? సంసారలై ప్రతివ్రతలై యున్న వాఁకిని వెలయులవై లోకపత్నివైయున్న నీకును స్వర్గమునకు నరకమునకున్నంత దూరము. ఊకిమాటలాడనిచ్చిన నీవుమాటలాడవా? బలిమిపైన నిడుమానను. నీవేమి చేయగలవు? ఉరకశయనింపగమ్ము. (చేపట్ట).

మోహి—(విదలించుకొని) (అనుబంధము 21).

అయ్యా! వలవనిపరవనితల చక్కచెల్లండకంటె హెచ్చుగాభాదించువు.

మనో—పరవనితలు? పరవనితలని నీవేడ్చినవు నీవెక్కడిపరవనితవు? లొక్కమిచ్చి యిష్టపడినవారి కెల్లప్పువనితవు. బోగముదానితో నీతులువినవలసివచ్చెగా నా పొన్నె.

మోహి—అయ్యా! బోగమువారిలో పుట్టినవారైనను నీతులునునువరాదా? అవి నీకేమి తెలియని నీతులా?

సీ॥ వేశ్యచేసీతులువిననామెనంటివి

నీకేమి తెలియనినీతులయ్యె.

దుడుకుననాకునీ నెడకుగల్గించిన

నేన్పుటిఁజెందుటనిక్కమయ్యె.

యనందయై యంతయునపరాధ మెఱుంగని

పడఁటఁజగపఁగినకు భాషియయ్యె.

యోపాద మెఱుంగనియెలనాగియునుసెన్న

భొంభిపసూరికి పోసదయ్యె.

తే॥ గీ॥ వెలయతోఁబుట్టువులునీకుఁగలుగరయ్యె.

కుందఁజేసెనుకార్యమెందుకయ్యె.

ప్రాణదానమొసంగికాపాడుమయ్యె.

యెంచినాతండ్రినామొక్కుఁగారించవయ్యె.

(అనుబంధము 22.)

(నమస్కరించును).

యిప్పుడొక నిమిషమునకుఁ గ్రాలుమాలెదవే? ఈలోకము నందలిమనఁజుతో
 సుఖదుఃఖములన్నియుఁ దీరెననుకొందువా? ఇక్కడికార్యాకార్యముల విమర్శించి
 బహుమానదండనాదులూ సగుటకు యముఁడున్నాడే? తత్కాలమున నుద్భ
 వించిన బుద్ధిమాంద్యమున నీవు తెలియఁజాలకున్న నీకంటె కఠినాత్ముడుగా
 యముఁడు? వాడు నీకేమి తోఁబుట్టువా? నినుమానునా? అయ్యో! స్వవనితయని
 విలపింతువే? స్వగవితనైనను సమయమెఱుగక సమృద్ధివడయక కూడుపతి చండా
 లుఁడనిపించుకొనఁడా? నీకంటెభిన్నమైన స్వవనితవై నీకధికారమున్న యావని
 తకుఁ దనతోడి నీడబాయకుండ శరీరము స్వాతంత్ర్యములేదా? తల్లియనక తోడఁ
 బుట్టవనక కలయు పశుచ్యుగాదులు సహితము సమృద్ధిగొనక పొందగోరునే?
 అన్నరో! నీవేమైన దుష్కృతియొనర్చిన నీయెడనే నాప్రాణా నిలముఁబాయుదు.
 అప్పుడు దుష్టచేత్యావృత్తిమాని శిష్టసతివృత్తి నవలంబింప నుత్సహించి యే పాపము
 నెఱుఁగని పడతియునును నిన్నూరకపోవనిచ్చునే? తుమాగుణమెందును బూజ
 నీయము. తుచుచే శరణాగతుల రక్షించుట మఱయు భావ్యము. నేను నీచేఁజిక్కిన
 దానను. నినుశరణొందినదానను. నీవు నకుఁజైనకు టననుజంపుటయే. మానదానమును,
 నామూలమున ప్రాణభిక్షుమును వేడుదానను. నాకుఁ బ్రాణమిచ్చి తండ్రియని
 పించుకొని కీర్తికొందువో, మానభంగమొనర్చి ప్రాణములఁ బోకార్చి నాపాలిటి
 కటికి పగదాయ యచుకింకరుఁడననిపించుకొందువో యెఱుఁగను నావ్రాతలు నేగు
 నీచేచున్నది. బ్రహ్మవ్రాతుఁడు. నీవువ్రాతయఁగలవు. అన్నా! ఇదిమాటికి ముమ్మా
 టికి సత్యము. రక్షింపుము. రక్షింపుము. రక్షింపుము.

(యని నమస్కరించును).

మనో—(స్వ) ఆహా! ఈకలికిపలుకు లెంతసకరుణముగానున్నవి ఎంతనామానసమును
 గరగించెను? అమ్మా! లెమ్ము,

నీ! తోయజాయతనేత్రినీయుపన్యాసంబు

కటికిమానసమైనగరంచునమ్మ!

కడుపుణ్యమహిమంబుగలుగునంగ

నవునీవెట్టువేశ్యాజాతిఁబుట్టితమ్మ!

వెలయులివలపులఁగులుకులమాని

యినీతుల నెన్నఁడు నేచ్చితమ్మ !

కల్పనశుద్ధవృత్తుల నెఱుంగనిసికు

ఘనసతీగుణ మెందుఁగలిగెనమ్మ !

తే॥ గీ॥ నాఁతినాకీప్రగురుభూతివై తినవ్వు !

వాసిమంత్రోపదేశంబు జేసితమ్మ !

నెమ్మి నానేరములనుమన్నింపనవ్వు !

శాంతిమయినీకీ దెనమస్కరింతునవ్వు ॥

నేనుద్రోహిని. చండాలుడను. చదువుచట్టుబండ్ల తెన్ని నేర్చియు నింతయగ్ధము గ్రహింపనైతి. ఇపుడునమస్కరించుట నావంతు. సర్వాపరాధముల తీమింపుము. (నమస్కరించి) పూజ్యులుగు నుత్తరచమకమున జనింపగల నీవు పూర్వజన్మమునఁ జేసిన యేతపోవైఫల్యముననో యేశాపవైకల్యముననో చొరరాని యానీచజాతిని జనించితివి. జనియించినమాత్రమున బహుజన్మతపః పరిపాకఫలమునఁ గలిగిన సద్గుణ మెప్పుటికైనఁబోవునా? నాకుబుద్ధిగఱుపితివి. నీవుమాతల్లివి. నీపాదములయాన, నాయాన, యాపరమేశునాన నేఁడాదిగాఁ బరసతీసంగమవాంఛ సన్వసించితిని. ఈబీజమంత్రముచు నీవయుపదేశించితివి. నాకానతియు. పోయివస్తును. నే నిను మరల సేవింతును.

(అనుబంధము 23.)

(ముందరి యవనికపడును.)

[ప్ర: మల్లిక.]

మల్లిక—(మనోహరుని కెదురుపడి చేపట్టినిలిపి) కాయా ? పండా ?

మనో—మల్లికా ! నేనొకటియడుగుదును. ప్రమాణపూర్వకముగ నుత్తర మొ సంగుము.

మల్లిక—అదియేమి ?

మనో—నీపీబిడ్డ నే మహాపురుషునికిఁగంటివి ?

మల్లక — అదియే నెందుకు ? అనుకూలమాయెనా లేదా ?

మనో — అగ్నివిషయమై యింక నీమాటలాడకుము.

మల్లక — (ఎదకొట్టుకొని) అయ్యో! అయ్యో! ప్రభువా! కొంచెము నిలుపుము. నా శిష్టముండను వేడుకొని ప్రార్థించి తిట్టికొట్టి చంపియైన నీకనుకూలపఱచదను.

మనో — ఆమాటలింక నాడకుము. ఆమెమృత్యు.

మల్ల — మీతల్లి ముండ నూసిరండి నాకొంపవాడాయను.

మనో — ఏలనుభవించువు ? ఇంతసద్భాసంపత్తి గలబిడ్డ నీకుండుటకు సంతోషింపవలయుఁ గాక —

మల్ల — అయ్యో! సంతోషమా ? అయ్యో! సంతోషమా ! దీనిపాడెట్ట. దీని పుటము చేయా! ననుముంచెనే?

మనో — మల్లికా ! ఊరక ప్రేలకుము. నేనడిగిన ప్రశ్నమునకుత్తరమిచ్చు.

మల్లక — మీ ప్రశ్న మేమండీ ? కడుపుకాలి చచ్చుచున్నాను. నానోట గరక్కాయ వేసును. అయ్యో! ఎంతద్రవ్యమిచ్చితరండీ !

మనో — నాద్రవ్యమేమి వెతుకకొచ్చెదవా? ఈద్రవ్యమా నేనుదీసికోవలయు? ఈబుద్ధి గలుగుటకంత కా కింకబదియంతలిచ్చినను దక్కువయే. నాకుత్తరమిచ్చు.

మల్లక — (కన్నులుతుడుచుకొని) ఏమడిగితరండీ ?

మనో — నీవీచిన్నదాని నేమహాత్మునకుగంటివి.

మల్లక — మీకెందుకది.

మనో — నాకుముఖ్యముగా గావలయు నీ వేనుడిగిననిచ్చెన. చెప్పుము.

మల్లక — నేనుగనలేదండీ.

మనో — సాక్షి కూతురా ? కన్న కూతుగని చెప్పుచున్నారు.

మల్లక — చెప్పవలయునా ?

మనో — నీతోడు. చెప్పవలయు.

మల్లక — ఇరువది సంవత్సరములక్రిందటఁ గొందఱు కాటిపాపలతో నెక్కడదైన నొక చిన్నదానిని తేచ్చియిమ్మనియంటి. తర్వాత నామగ్నదు వత్సరములకు నేనే గర్భవతివై యాడుకొనువును బ్రసవించితి. ఆకొడుకు పుట్టినవెంటనే మృతబౌదెను. ఆతరుణముననే పదిదినముల యొక స్త్రీకొనువుండెచ్చి యమ్మఁజూపిరి. అదిమిగుల గూపకొనువుటచే దానియెత్తువరహాలుకుదానింగొని సకలవిద్యలనేర్పి యిల్లకా భంగముఁ గలగించుకొంటి. ఇదియే దీనిచరిత్రము.

మనో—ఇదియెవరిదో యగుటయుఁ గాటిపాపలుచెప్పరా ?

మల్లిక—వారెఱుంగఁట ఎక్కడనో చచ్చిపడినట్లండినదట అప్పుడేప్రాణమువచ్చిన
సద్యోబాతయట నానొంపఁగూల్పఁగా దినికప్రాణములువచ్చినవి ?

మనో—మల్లికా ! ఇప్పుడు తెలిసెను ఈమె సద్వంశమున జనించినదిగా నుండ
నూపు. ఆమెవిషయమై మాటలాడవలసిన సంగతులు విశేషము గానున్నవి. ఇపు
డగ్రరాత్రము మీఱినది శేపునట్లును.

మల్లిక—పోయి నాయుసురుదీరఁగి నీ వీర్చుకొంగును. (నిష్క్రమం-)

[ప్ర: శీఘ్రగమనమున నలుగురు విడిచి.]

1వ విట—Success ? Success ? (Shake hand)

మనో—మిత్రులారా ! ఊరకుండుడు. నేను మొదటిమనోహరుడఁగాను.

1వ విట—What is this ఓహో ! అంతటి happiness కలిగినదా ?

మనో—అవును. మహానందకరముగు నీతిపట్టునడిచిది.

1వ విట—Talk of నీతి in a D G's house! ఏమిటిదని ?

మనో—సోదరులారా ! గూర్చుండుడు. మొదటినుండి మీరు కీమనకు మేలునకు నెల్ల
నాయనుచర్యలై యుంటిరి. ఇప్పుడును, నాయుపదేశమునినుండు. ఈ సూత్రాన్నియగు
మోహిని నాకుపదేశకర్తయై నన్నుద్దరించె. నేటినుండి మనగుండము వనితాంత
రేచ్ఛని సన్యసింపవలయు. వేశ్యాప్రసంగము దలఁచుకొనైనరాదు.

1వ విట—ఏమిది ?

మనో—ఇదియిట్లు నే. అసోక్తి మొకటి. పాప మొకటి. చెప్పగాని యనుతాప మొకటి.
ధనహాని మొకటి. లింగహాని మొకటి. శుభగు భయకరని నాక మొకటి. కలబట్టి యీ
యిచ్చ మన సూచనమున నింతినుండి వికారవలయు. మనము దృఢహృదయమున
బట్టునట్టివ, నిదియసాధ్యముకదా.

1వ విట—ఇదేమిమాట మఱిమఱి discussions చేసి యుండవేగా గూనాఁడు ?

మనో—అదియంత యిం బొరపాటు. దీక్షయి నానోచింపిన మనవాదము కుంటివాద
మనుట స్పష్టమగుదున్నది నేనంతయు శుద్ధియుగా వచించెను. పోదయురంబు.

కాము—నేను నాఁటిచ్చలేదా ? నావాది మేలెలె.

అందఱు—మాకింక వాదమేల? నీకు మోహినిగురువైన, మాకు నీవేగురువు, నీదారి యెట్లో మాదారియట్లే.

(అందఱు హరిభక్త వేషధారులై మనోహరునికి నమస్కరింతురు).

(అనుబంధము 16.)

(నిష్క్రమింతురు.)

(వెనుక యవనిక నెత్త గా యదేపడకటింట మోహిని ఆహ్వానించుదుఁ
గూర్చునియుండును)

[ప్ర: మల్లిక (రభసమున).]

మల్లిక—(ప్రవేశించి) అయ్యో! ఎంతగయ్యాళివే? ఎంతటి రంపెలాడినే? ఎంత మానుకానినే? నాకులమున కపకీర్తిదెచ్చుటకు జనించితివే. నాయిల్లు పాడుచేసి తివిగదే! ఏమి పతివ్రతముండ వనిపించుకొననున్నావే? నానీతులన్నియు గాలికి పోవఁగొట్టితివిగదే? సరసవిద్యల గోదావరిపాలుజేసితివిగదే? ఈసూచనకొంత తెలిసి యున్న నప్పుడే నినుగుత్తుకపిసికి చంపుచుంటివే? నాద్రవ్యము నాకుఁదక్కుచుండెనే! ఎంతపాడైతి! ఎంతమోసపోయితి! నిన్నిష్ఠను విడుతునా? నినుఁజేఁగాలు గట్టి చండాలుల దోలనా! (సమీపించును).

మోహి—(తెప్పి యావలబోయి) నన్నేమియు ననకుము. నాయిచ్చుచోప్పవఁబోనిమ్మి. లేకున్న నేనెందైన బావఁజూచుకొందు.

మల్లిక—నీవుమాచుకోనేల? నేనే చూపుగురము. అప్పుడు నిష్క్రమిం గానుండెదను.

(అనుబంధము 24.)

(పట్టి బజ్జికి కొజ్జికి కొట్టును).

మోహి—చుట్లకా! నీగుళ్ళవ్రేము మానుము. నీ నా మనోహరుఁడను విటునితోఁ జెప్పినమాటలన్నియు నిండమున్నందున విధిలేకవింటిని. నీదప్రక్రొత్తియంతయు నెఱింగితి నీవెప్పుడైన బలవంతుఁడేయునునని నమ్మి యప్పుడు నాప్రాణమును గడచేసికొనుటకు సాధనముగా నుంచుకొన్న యీకటారి (పలుపుక్రిందనున్న కిలారిఁదిసి) మనయువును ప్రాణములఁ గొనసాగింపఁగలదని నమ్ముము.

(మెఱయించును).

వల్లిక—అయ్యో! అయ్యో! (ఎదమోదకొని క్రిందబడిమూర్ఖిలును)

మోహి—ఈదుర్మార్గురాలియింట నేనుండఁజగ్గు నాతెలిద్రాల నెనుకొనును నెండేనియుంబోయెద. (పోవును తిరిగి) ఆహా! ఈదుర్మార్గురాలి సొమ్ములు చీరలు నాకేటిక?

(అనుబంధము 25.)

(నిష్క్రమించును).

—: తృతీయాంకము-సమాప్తము.:—

————:0:————

శ్రీ

చి ర కా రి నా ట క ము .

————:0:————

తృతీయాంకము-ప్రథమరంగము.

అ డ వి.

[ప్ర. కొఱచెవారు.]

1వ కొఱచె—హా! ధేరీ! చేసుకొనేకివరారు

2వ కొఱచె—నీకున! ఓగయ్యో! బలువాడే నీకునాకునోగాం.

3వ కొఱచె—నీకున! ఏమిగోయ్యెబాబు. ద. చిహ్నం నీకునాతాందే

4వ కొఱచె—బూతుగుంటే నీవుపట్టేదే నేనుపట్టేదే. లేరాదోడు.

అందఱు—

(అనుబంధము 26.)

(ప్రక్కకుఁబోయెదరు).

[ప్ర. మోహిని బీదవేషమున.]

మోహి—

(అనుబంధము 27.)

ఆహా! నాదొర్భాగ్యమున కేమందును? నాబుదినములనుండి యాహారములేక కుండుచున్నానే? విచారించువారు లేరుగదా? ఎవరునుచిన నుల్లసములాడి దుస్క్రియబుద్ధులందువారు గాక పాపపరులవారులే.

(అనుబంధము 27a)

దైనమా! నాశోకీకూపమునిచ్చితిని? ఈరూపమునైనా మల్లక నాపొగుగు
 ధనమును ననుగొన్నది? ఈరూపమునైనకా యెందఁగో విటులు దాని
 వాత్ర ధనసంగతులుగొట్టినది? ఈరూపమునైనకా నాకెందఁగోలమిచ్చువారు
 లేకుండినది? ఇంకదొంగ్బాటమునకు మూలముగ నీరూపమునాకేటికి? ఇంత
 దుష్ప్రాప్తికి హేతువుగ నీరూపమునాకేటికి? దైనమా! తుదకు నన్నిగతక
 దెచ్చితివా! నదిహాథేయముగ దుష్కృత్యమునకు దప్పించిన నాకెట్టి యాపద
 దేప్తవి? సాముకామునకుఁ దప్పించి పులివాతకప్పించినట్లుచేయుదే! కటకటా!
 మూడుదినములనుండి తిరుగుచున్న నునియగ్రము నిగమింపమార్గముఁగానగదా?
 నడయాడుటకు శక్తీచాలకి కన్నులుమాసికొని వచ్చుచున్నవి. ఎన్నిసంకటము
 లనుభవించినను నొక్కంతఁకలించియుచున్నావే!

(అనుబంధము 27b.)

మరలబోయి యామల్లక శిరఃశాందవలయునా? పొంది యభిమానముడింది సువృత్తిము
 మాని దుష్కృత్యముబూని యశోహానిజెందవలయునా? మార్గమేమున్నది? ఆమల్లిక
 గాక యింకొకరు ననుబోషించువారెవరు? ఈలోకమున నింతటికీమకల్గునే?
 సన్మార్గమున మనవలెన్న నింతయంతరాయము రాదగునే? తేదేని శరీరము
 విక్రయింపవలయు ఒండేని కూడులేక చావవలయుననుభంగి కలుగునే! ఎంత
 యశోహానిక్షని నోర్తఁగాక యీయాకలిబాధ కోర్వఁగలనా? ఎట్లయిననాజేసి
 మగల సుల్లిక మొద్దకే పోయెద. (పోవఁదలఁచి తిరిగి) ఆహా! మిన్నుతిరిగి వైబడి
 నను, బ్రాజానిలము వాసిపోయినను, నవయవములు పడిపోయినను, నాకలిచే జచ్చి
 నను మరల నాపొడకుంటుకము, నాకలుషమూలకందము, నా యన్యాయములదీవి,
 నాపంకిములదొవి, నాదుష్కృత్యములనునికి, నాదుడుకు వైదములయునికి, నా
 క్రూరకృత్యములప్రోవు, నాకరుణ లేనితావు, నాయేవపురావు తిరిగిమాతునా?
 ఇక్కడ నైన మడినెదఁగాక—

(కూర్చుండును).

(కొరచెలు ముందటికివచ్చి).

1వ కొరచె—ఒరశీ అపండిందిరారా! అపండిందిరారా!

2వ కొరిచె—ఓ, నేనా యాటికి పోతికి పోతుందిరా?

3వ కొరిచె—ఎప్పుడైతే సేరా? ఆపడింది.

1వ కొరిచె—సాయికొన్నాదాంరా!

(సహిషమునకు వచ్చిచూచి)

1వ కొరిచె—ఘా! బికారీ.

2వ కొరిచె—పరీ.

3వ కొరిచె—ఎళ్ళవల్లా.

మోహి—పుణ్యాత్మలారా! నాకింకన్న గానమిచ్చి బ్రతికించలేరా?

4వ కొరిచె—మైకన్నావుండదిరా! ఆపడింజే ఆపడని—

(అందఱు మోహినినెత్తుకొనిపోవ).

మోహి—అయ్యో! మీమను నేనింతకంటి నెక్కడైనా? మీరెక్కడి కటికివారు?

ఆకలిచే జంపక దైవమింక అవ్వసేయునే? దారినున్న పుణ్యాత్మలారా! కాన నున్న మానులారా! చూచుచున్న విధియా! చూడకున్న దైవమా! నాప్రాణపారణ నైన నొకచ్చ మానదానము సేయరే.

శా॥ క్రూరాత్ము లైచునట్టి నన్నుఁ బెఱుపంగొంపోవనుంకించిరే ।

దానింగొననుగిక్కు పొడ తెడన్ దైవ్యబుగోష్పమెని ।

దానింగోమెపు బృలార ననునొర్తిదీను బొగింపగా ।

రాచే చూడరా కాన నీ తొలుతు గెల్గింపు గెల్గింపరే ॥

[ప్ర: విశారదుడు (కవైపున.)

విశారద—నయన దుబ్బుగోయుదున్న నెక్కడనో కలవ్వనను వినిపించె. అదియు నార్తస్వము (చూచి) క్రూరాత్మలారా! తొలగిపొండు పోవనున్న నీక్షణమున భిన్నీభూతులఁజేసెద.

1వ కొరిచె—నీవ్యాసదాబోడీ! ఇక్కణ్ణుంటిపోదు కొన్నునచేకి మువోచా—

(వైకివత్తురు).

(అరుబంధము 28.)

విశా—

(అనుబంధము 29.)

(శత్రువులైన కొన్ని ముఠలు పరస్పరముగా.)

మోహిని—(అయాసమున) నుహాళురూ! నామనూనదాన మొసంగి నీక్షించితివి.

విశా—తరుణీ! నీ వెవ్వరు? ఏకమున నేకతమున నిట్లునచ్చితిని.

(అనుబంధము 30.)

మోహిని—అయ్యా! నేను మోహినియను పేరిదానను. అయ్యో! అయ్యో! (నూరు చూపి మూర్ఛిల్లును).

విశా—ఈతరుణికి దాహబాధయో తృష్ణాబాధయో కలిగియున్నది. ఎక్కువగానిపోయి యుపచారముచేయుదుగాక.
(నిష్క్రమం.)

—0—

తురీయోజ్జము-ద్వితీయరంగము.

మే ధా ని ధి లు ల్లు.

[[ప్ర. మోహిని.]]

మోహిని—నాభాగ్యమునకు సమానములేదు. ఇదియే నామరూపమున కంత్యమైనటుల దోచుచున్నది. ఈమేధానిధి రాజ్ఞియుఁ బండ్రరేఖాదేవియు మాతల్లి దండ్రులకంటె నెక్కువగా ననుజూచుచున్నారు. వీరియొద్దఁజేరి యెనిమిదిమాసము లాయగధా? పుట్టిననాటినుండి వీరింటనుండిన నెట్లోయల్లునాకున్నది. వీరి “నయ్యా! అమ్మా” యని యేకవచనమునఁ బిలుచుచున్నాను. అంతవనవైతిని. ఈ పండ్రరేఖాదేవి పయింబక్కంబడుదు నేమేమోహోస్థములాడుగును. ఎంత చేసినను నవ్వుచుండుఁగాక యొక్కమాటనదు. అన్నిటికంటె నెక్కువగా మరియొక సంతోషము. నేనునాజననాదుల నేమియుఁదాచలేదు. ఉన్నమాట నిక్కముగాఁ

కొప్పిని. ఇట్లయినను నించుకైన భేదమెంచక ననుజూచుకొనుచువచ్చెదరు. అట్లా నమున నేమొనర్చును దోషముకాదనియు నేనున్నత వంశమునఁ జనించియుండ వలయుననియు నన్ను గార్చి మాతల్లిదండ్రుల నరయుటకు బ్రాహ్మణులసయిత ముపి యున్నారు తల్లిదండ్రుల నెరుగకున్న పరైధికుఁ జుద్రచేఱా మేధానియు తలదండ్రులైరి. వాసము పుత్రులగువాటి నెరుగకున్న నిర్భాగ్యురాలికిఁ బాప మనువారు నేడిందుఁగలిగిరి రమ్మని యెఱుఁబుచ్చువారి నరియకున్న యనాధకు రమ్మని యెఱుఁబుచ్చువారు నేడేపుటి ఇన్నిసార్లును దైవమునకు నాపైఁగరుణ కలిగెఁగాఁబోలు. ఇంతసంతోషము నాయచనునకిందుఁగలిగె.

(అనుబంధము 31.)

అయిన నొకటిమాత్రము చింతనీయును. దానివలన నాకున్న యీసంతోషచుంతయు సంతమొందునోయును భీతిగలిగెను. ఈ గాజుగ్గికుమారులు, కళానిధి విశారదులు ననుజూచుకొని కొంచము సంతమాస్పదయిగానున్నది. అయినపుడు ననుఁ బ్రేయపుత్రులనఁ జూచెదరు. కళానిధిని గన్నమాత్రనే, కడుపున చెయ్యివెట్టి కలంచినట్లుసంకటమును, మనసున దిగుబును నాకుఁగలిగెను. ఏమిదైవాయత్తమా విశారదునిఁ జూచిన మరలఁజూడవలయునను వాంఛగలుగుచున్నది. నాకతఁడు స్రాణగానమిచ్చినందువలన నే యుండునా? ఛీ! రాజకుమారుండగు నతనికిని జేశ్యులందఁ బడసబడిన నాకును ఎక్కడితొగలభ్యులు.

[ప్ర: కళానిధి]

కళా—మోహినీ! అనేమి యిందొంటిగానున్నావు?

మోహి—అయ్యో! కళానిధీ! ఏమియులే దునికయున్నాను.

కళా—ఏమోయోచించుకట్లున్నది.

మోహి—అదియుమూరికయే.

కళా—పరిలేని పనిగా నూరక మోచనగలుగువా? నాకుఁజెప్పులు.

మోహి—నాకేమియోచనగలదు? మీరు తల్లిదండ్రులుండగా నేమియోచన? జేశ్య

యింటునుండిన స్నేహ గాఢింతురు గాయనియే యోచన.

కళా—దీనికేటికి నాచన? విధిబలమున వేళ్ళయింటనున్న మాత్రముననే సద్గుణసంపత్తి యెందుబోవును? అందున్నందున విద్యలనేర్పితిని. ఆవిద్యలచే నీసురూపమింకను రాగగలిగి నినుజేపట్టినవాని ధన్యుడేయుట కాస్పదమయ్యె. నీయపాంగక్షణములకు నన్నుడను నాపుణ్యుడైనదోయని నినుమిచివారందఱు విచారించకుండురా? ఎవరినిజెట్టరచ్చునువో, ఎవరియిటుపెంచెదవో ఎవరిపుణ్యము రాజింపజేయునువో ఎ. ర.—

మోహి—అయ్యో! కళానిధీ! నిన్నమాయయ్యకు సమిధల దెచ్చియిచ్చినదెవ్వరెఱుంగుదువా?

కళా—(స్వ) ఆహా! కడుమాగము పోయితిఁగాబోలు (ప్ర) ఎవరు తెచ్చియిచ్చిరి?

మోహి—అయ్య చంద్రరేఖాదేవి నిన్న నాతోనొక మాటజెప్పెను.

కళా—(స్వ) ఏమిది నాకు నానావిధచింతలచే మదిదప్పినట్లు ఈమోహినికని నాదండ నున్న మదిదప్పనట్లున్నది? (ప్ర) మోహినీ సమిధలు తెచ్చియిచ్చుటకును అన్య మాటాడుటకును నేమిసంబంధము?

మోహి—(స్వ) ఏనుటితో నే నేయఱుగను. (ప్ర) ఏమోయోచనతో నున్నందున నిటుమాటాడితి.

కళా—మోహినీ! నాకంటె నీకాత్తఁడవఁడు? నాకేల నీయోచనజెప్పవు? నీయోచనలన్నియుఁ దీర్చినేజాలనా? అదియుండనీ! నీతో నొకమాటజెప్పవలయు, అతోటలోనికిఁబోయి—

మోహి—కళానిధీ! మాయయ్య కాయనిధికి పోవనున్నాడటగదా ఇంక నెన్ని దినములున్నది.

కళా—(స్వ) నాకేటికి నాగాటయు గలుగుదున్నది? గుండె దిగులగుదున్నది. (ప్ర) మోహినీ! మోహిమనఁగలము? నీ నేపైని నెఱుంగునా?

మోహి—కళానిధీ! మీఁకారదుని మీశ్ల గర్భముధరించియున్నపుడు నీస్నేహ్యుడో దురాత్ములైతఁకొనిపోయితి గానకమున్నదా?

కళా—జ్ఞాపకము లేకనేమి? అట్లేతఁకొని పోయినపుడేగదా గూకస్మికముగా నిను విశంధుఁడు విడిపించెను.

మోహి—ఏమిటుమాటాడెదవు? విశంధుఁడు పుట్టకమునుపు వృత్తాంతము నిన్నకు గఱగా ననువిడిపించిన సంగతియేటికి?

కళా—మోహినీ! నేనుపోయినట్లును (స్వ) పాడుబుద్ధి, పాడుసంకటము.

(నిష్క్రమ..)

మోహి—ఇదియే నాకున్న ధయము. ఇతఁడు రాకుమారుఁడుగదా? నీచజాతిలో జెరిగిన నన్నెయితఁడాంచిన నేనేల వెనుదీయవలయు? అకటా! ఆమాటలచదుకొన గూడకుండనున్నది. ఇతనిఁబొందినవెంటనే నుదిభుగొల్లుగునున్నది. నిండు ప్రేమయు నధికమగు నసహ్యమును గలుగునున్నది. మఱి ప్రేమయుఁగాదస్యముయగాను. అదియే విశారదుఁడున్నాఁడువా?—ఏమిది? తలచుకొనగానే వచ్చెను.

[ప్ర: విశారినుఁడు.]

వికా—మోహినీ! మాకున్న యందున్నాఁడు?

మోహి—ఇప్పుడే వెదిలిపోయెను.

వికా—ఆహా! ఈకాలమెంత గలిగొననున్నది? (కురుచుండును).

మోహి—అట్టివో నీయెడకేలవచ్చితివి?

వికా—ఊరకవచ్చితిని.

మోహి—నిన్న నేనూ చెప్పబోయి యున్నాతిని?

వికా—ఏమిచెప్పబోయితిని?—చుఱి—(ఊరకుండును).

మోహి—(కొంత నేపూరకుండు) ఏమిట్లేఱుంగితివి? నాకేల గాఁచెదవు? నాప్రాణములు నీవలన నేగలిగె ఆరురగామునియెడఁ గృతజ్ఞుఁడై యుండవలయుదానను.

వికా—మోహినీ! నన్నేటికిఁ బ్రశంసించెను? నేనే మొనర్చినాఁడ? నేఁబోయినచెదవ. (నిష్క్ర.)

మోహి—ఎట్టివారిముగ్ధును మాటాడబంత నేనీవికాగనునొద్ద నిట్లేటికి మాటలాడెద? ఇట్టిదియే మోహము కాఁబోలును. ఇంకఁడు ననుమోహించియున్నాఁడు ఇతని మానమునయే లోకములోని మాటలకిన్నిటకుంటె నెక్కువగా నావఁదెలిపెను. చేకొనదలపుటకే నాకీసంతోషమేల.

(కరుణాధము 32).

(చువనికపడును).

తురీయాంకము-తృతీయరంగము.

చంద్రరేఖయిల్లు.

[ప్ర: చంద్రరేఖ (కూర్పుండియుంచును) పిదప మోహిని.]

మోహిని—అమ్మా! అయ్య యీజాబుంబవియున్నాడు. ఈబరణియుండైకొనుము.

చంద్ర—(తీసికొని) ఆహ! ఇదితిలక వ్రాసినజాబు. దీనశేషున్నది చదువుము.

మోహిని—(చదువును).

“చంద్రరేఖాసతీ! మానునెలలో వత్తునని నీవలన నెలవునైకొనివచ్చి తొమ్మిది నెలలైనను రాకున్నానని నను నిష్ఠూరములాడివ్రాసిన జాబుంది యెంతయు సంతసించితి. నామాటుదల్లికిఁ జాడ్యముబలిసి యిప్పటికిఁ బదునొసంగినముల క్రిందటఁ గాలభర్తృమునొందెను. కావున విధిలేక నిలిచియున్నాను. ఇంక నొకనాల్గుదినములలోఁ బయనమై యేతెంచెదను. నినుదర్శించుకొను నభిలషమేకాక మీ మోహినినిఁ జూడవలయునని మిక్కిలి కుతూహలముగలదు. నేను వెడలివచ్చిన నాఁడే యామహరి విశారదునిచేఁ బ్రాణాపాయమువలనఁ దప్పింపఁబడి నీయొద్దఁ జేరెననివ్రాసితిని. నేనులేనికాలమున నామోహిని నీవు నోమగా ఘటించినందుకు సంకసించెదను. నీకంత విశ్వాసపాత్రులగు మోహిని నెప్పుడు నూపఁగలనని తీవ్రపడియెద. నేఁడే వెడలవలయుననియుంటి. కొంచెము జల్లులు చేసినందున నాల్గుదినములిచ్చటనే యుందును.

భవత్సఖి

తిలక.

చంద్ర—(బరణినిచ్చి గయమునఁబారవేసి) ఇదేమే మోహిని! తేలునుదెచ్చియుచ్చితివి? కుట్టెయుండిన నెట్లు?

మోహిని—అమ్మా! అబ్బియపాయముఁదెత్తునా? నేనొక్కటియడుగుదును. మొన్న

నీవెందుకు నాపెట్టలోనున్న నాయుంగరమును ముద్దిడికొంటివి?

చంద్ర—ఇప్పుడతియెందుకు?

మోహిని—నామొద్దనున్న పదార్థములన్నియు నీకుఁగూఁముద్దగిదిగదా? ఇదియు నానెట్టెఁగోమండిన దీనిని ముద్దాడుదువో లేదో చూతుఁగుని కొండిఁగల్గిరించి తెచ్చితి.

చంద్ర—అయిన నిటుకమ్మ. (పిలిచి ముద్దాడి) మోహిని! ఒకపాటపాడుము నాకుఁ బ్రొద్దుపోవు.

మోహిని—ని కీటికమ్మ పాటలు.

చంద్ర—అదేల?

మోహిని—నీవుముసలిదానవు.

చంద్ర—శిశువులకుఁ బశువులకుఁ బాములకుఁ గానరసము తెలియునన్న మునుసళ్ళకుఁ దెలియదా? చెప్పుదా?

మోహిని—నిన్న సేమంటకో ముసలిదాన నంటివే?

చంద్ర—కష్టమాయదు. ఉరకొక పాటపాడుము. విందము.

మోహి— (అరుబాధము పి.)

చంద్ర—ఈపాట నాకేటికే మోహిని! నీదిమిక్కిలి వికటయతము. విటునికి భక్తిపాటల పాడితినుంటిని. మునుసలికి నాకుమోహపుపాటలూ?

మోహిని—నిన్న ముసలినంటిని. నేఁడు తొల్తఁగానంటిని. ఇప్పుడొనంటిని.

చంద్ర—కలకళలుల నునుసరించిగా యేదియు? నిన్నముసలివైతిని. నీపాటవినఁ గోరు తరుశ్శివైతిని. పాటగోని యగ్గమునకు వృద్ధవైతిని.

మోహిని—నుంచినకారి నాకొకటితోఁచవచ్చుది ఈవగునా కేండ్లనుండి నీరుగఁగు శక్త్యురకాత్రప్రకము బూనియున్నాఁడుకదా? తేఱపాక పేళ నతడువచ్చి నిన్నా శించిన తిరుశివయ్యదవో వృద్ధవయ్యదవో?

చంద్ర—(నవ్వి) ఏమిమాట కేయిచి? (పోవఁబోవును).

మోహిని—అమ్మా! ఒకమాట.

చంద్ర—నాకుఁబనియున్నది మరలవస్తాను.

(నిష్క్ర.)

మోహిని—తేఱపుతిలకవచ్చిన నొక విమోదముచేయుదు.

(యజ్ఞనికపడును.)

తుగ్గియోజ్యము - తుగ్గియంగిము.

మే ధానిధియిల్లు.

[ర: కళానిధి.

కళా—అహో! ఏమియాయోజ్యము? మోహినిని జూడకున్న నారూపము కన్నలకుఁ గట్టినట్లయి మోహినిగము వెలిబొందున్నది. చూచితినా, యేమియునెఱుంగరాని మోహమును భయమునుగలుగు. మోహమో, లజ్జమో, మరేమోతెలియదు. నత్తో, దుష్టమో తెలియదు, అన్యములకు మూలమో, సౌఖ్యమునకుఁ గారకమో తెలియఁజాల. ఊరకుండునా యూఱుటగలుగదు. మోహాతిశయమందునా భయాధిక్యముగలదు. అట్టిమోహమగునా? భయాతిశయమేయన్న మోహమున్నదిగదా? ఇట్టివ్యతిరేక మనోధర్మముల కాశ్రయమేమోతెలియదు. ఇంక నాతన్వంగి యాశయమెట్లో? మోహముగలదంగునా? ననుమాటలాడనియ్యదు. లేదందునా? కలదనియేలచెప్పదు? లజ్జయందునా, మిగిలినమాటలన్నియు నిశ్శృంకముగానాడును. దానిదలఁపవలదన్నఁ దలఁపునకుఁ దప్పకవచ్చును. తలఁచితినా, మనసు భుగుల్లుచునున్నది. చూడఁజాల. చూడకుండఁజాల. తలపఁజాల. దలపకుండఁజాల. పోన గాన. నోవకుండఁజాల. ఉతకుండఁజాల. నూఱుడఁజాల హా! దైవమా!

(కుంపించును).

[ర: పిఠానిధియిల్లు.]

విశా—అన్నా! ఒకనికలుచున్నది.

కళా—విశా! గా! ఏమిద?

విశా—నే నొంటిగ.

కళా—ఎవరగున్నార?

విశా—మోహినియుంగలకము.

కళా—మోహినియొక్క జ్ఞప్తిగలిగి, దానిజూచియున్నావుగదా? నీయభిప్రాయమేమి?

విశా—ఏమభిప్రాయము?

కళా—ఎట్టిదియని నీతాత్పర్యము?

కా—ఏమయినా ?

కా—రూపమున, గుణమున, మోక్షత్రయ, నడతను, స్వభావమున

విశా—నేన్నెచ్చెప్పగలను ?

కా—రూపమున రతీసతిగదా ?

విశా—ఏసతియో ?

కా—గుణమున సరంభతిగదా ?

విశా—ఏటికిప్పుడామాట ? మనకుబ్రాహ్మపోషగా ?

కా—విశారదా ! మోహినియున్న నాకుబ్రాహ్మపోషము. అదిలేకున్నచు బ్రాహ్మ పోషదు.

విశా—అన్నా ! జనాపిలిచె. ప్రార్థయినదిహమ్ము.

కా—ప్రార్థ- జనని- జనియేప్రార్థ. ప్రార్థజనని.

విశా—నిమిబంపెదనని నేవచ్చితి. నీవుపోషపున్న నేనైనబోవలయు.

కా—ఏల నేనేపోయెదను. నీవుపోయెదవా ? నీనేలపోయెదవు ? ఏలపోరాదు ? నేనేపోవలయునా ? ఏలపోవలయు ? ఏలపోరాదు ? ఏమీ ! జననిపిలిచెనంటివి మనజననియా మనజననికాదా ?
(నీప్రతి.)

విశా—అహా ! ఆ మోహినిపై నితనికి మరులుగలిగివట్టున్నది. ఇదియిందుకైన నూహింపఁ గదా ? ఆననమోహినిపై మోహముపూని తలపునంతయుఁ దానిపాలుచేసి యున్నాను. మోహము మానసముననిండి ముక్తిమొకమాట కేవలమేనందున నది యిందుకైన వెలికిఁదెచ్చినఁ దగ్గఁగఱాయను భీతిమాటాడకున్నాను. అగ్రజాడగు నిరీడువెండిగూడకమున్న నే బుడాయామాడుట యనుచియు. ఇతనికి మోహిని యొక్క తెమో కూ యుండినది ? ఆ మోహిని ననుమోహించినట్లెంచియున్నానుగదా ? అది నాకుఁ దెచ్చికున్న నెల్లజాణింపగలను ? హా ! శ్రీ !

(ప్రేమించును).

తృతీయాంశము - పంచమరంగము.

చంద్రరేఖనగరు.

[ప్ర: మోహిని.]

మోహిని—నాచంద్రాంశములో నొక భగవత్తు నది ఇంతొక భాగము కావలయు తిలకను గనుగొంటిని. చంద్రరేఖను జెప్పుటకలిగియున్నదనియు గట్టిగామాటాడువలయు వినరాదనియు జెప్పితి అట్లునే యీ మెరుకజెప్పిన మిక్కిలి వినోదమగును శ్వాస కోశములు పగలుకలుగు నటచెయి.

గీ॥ ఒకనిొక్కరుచెప్పుడంచు నులుముఁబోలె ।

నడరిగొంతులుచినుగఁగా నలుచువారు!

బలువినోదంబువెలసెను శ్వాసకోశ ।

ములువగలుదాఁక నన్వంగఁగలుగునాకు ॥

[ప్ర: చంద్రరేఖ.]

మోహిని—అమ్మా ! తిలకవచ్చియున్నది.

చంద్ర—ఎక్కడ?

మోహిని—ఉత్తరావధానముననున్నది. వచ్చుటకు గొంతువచ్చుది.

చంద్ర—ఎందుకు?

మోహిని—మొన్ననయిన జలుబువలన న్యాయము చెప్పుకువట్టియున్నదట గట్టిగానాగు నటమ వినరాదట ఇదెననుకొను వేళకువచ్చెను. (చక్రమధోయియుండును)

[ప్ర: తిలక]

తిలక—(గట్టిగా) చంద్రరేఖాదేవీ ! కుశలమా?

చంద్ర—(గట్టిగా) తిలకా ! నీకుంకుశలమా? నాకుమిక్కిలి వ్యసనమామన్నది.

తిలక—ఎందుకు?

చంద్ర—ఈచెప్పుకువచ్చినందుకు.

తిలక—ఎన్నో ది రా కలయునో యదిరాకమానదు.

చంద్ర—నీవిందున్నప్పుడు లేదుగదా ?

తిలక—ఎని ! మొన్నగాదా ! ఇంతలోపచ్చినదానికేమిచేయవలె ?

చంద్ర—కోసం ?

తిలక—(స్వ) వినబడలేదేమో, ఊరక “ఊ” యుచున్నది (గట్టిగా) మొన్నగాదా పట్టించి ?

చంద్ర—(స్వ) దీనికి జెవుడైనమాత్రమున నెదుటివానికిట్లే యునుచున్నదేమో ? ప్రాణముపోన నరదుచున్నది. (ప్ర) మొన్న నే సరేకాని యిట్టికి నీవునాలుక పీచుకొనుచున్నావు ?

తిలక—(స్వ) తనకు జెవుడైన నన్నిట్లుచున్నది. తానెందుక్కిలూకుచువలె ? నాకేమి చెవుడా ? (ప్ర) చెవుడని నేను నాలుకపీచుకొనుచున్నాను. నీవేటికి గొంతుచించు కొనుచున్నావు ?

చంద్ర—నేను జెవుడనియే తెగనటచుచున్నాను.

తిలక—నీకుజెవుడైన నాకులేదుగదా ?

చంద్ర—నాకుజెవుడు ?

తిలక—సరిపోయి ? షటి ?

చంద్ర—ఏమిసరిపోయి ?

తిలక—(స్వ) ఓహహో ! నాప్రాణముపోవుచున్నది (ఇంకను గట్టిగా) ఇంకోజీవన నొక్క నాటిలో నాకూపిరిపోవుచున్నది ఇంకొకపట్టి చెవుడు నీ కెక్కడగలిగె.

చంద్ర—(గట్టిగా) నా కెక్కడిచెవుడే ? హస్తములాడెదవు ?

తిలక—నీకు గాక షటి నాకా ?

చంద్ర—(స్వ) చెవిటి ముత్తుకోలు ! (ప్ర) నీకుగాదేమేచెవుడు ?

తిలక—నీకుగాదా ?

చంద్ర—ఎవరు చెప్పిరి ?

తిలక—మోహిని చెప్పెను.

చంద్ర—మోహిని యేమి చెప్పెను.

తిలక—నీకుజెవుడనియు నొక్కరితోడను జెప్పకున్నావనియు.

చంద్ర—(మెల్లగ) నీకుజెవుడనివింటి నే ?

తిలక—ఇంక నేటినుండి కలుగవచ్చును. ఇంతగూటములు కొట్టివేళ్ళచితివి. శివుడు
గలుగకుండు నా ?

చంద్ర—మోహినియెక్కడ ?

మోహిని— ఇంతవఱకు నవ్వుచుండి ముందరికివచ్చి అన్మలాగా! నాకడుపు పట్టు
వట్టియున్నది. ప్రక్కరొమ్మలు పగిలిపోవుచున్నవి మీ కెవరికె గాదు. నాకుఁ
శివుడు.

తిలక—ఇది యీతినివ్వకుత్సితమా? బోగముదానింటఁ బెరిగినందు కింతమాత్రమైన నేర్వ
కున్నా నెట్లు ?

చంద్ర—తిలకా! ఆమాటనకుము. నాకుఁగోపరుగును. పసిబిడ్డయే మెఱుఁగును ?
మనము బుద్ధిహీనులమైతిమి.

(మోహిని నిష్క్రమించును.)

[ప్ర: మేధానిధి, కళానిధి, విశారదులు (భయమున)]

అందఱు—ఏమి? ఏమి? ఏమైనది ?

మేధా—చంద్రరేఖా! ఏమియాయారాభటము ?

చంద్ర—నాకును దిలకకును శివుడుగల్పించి మమ్ముఁదెగనజిపించినది.

మేధా—ఎవరు ?

చంద్ర—మోహిని.

మేధా—ఏమి ?

చంద్ర—ఉండెనే. పోయెనేమో.

కళా { ఇంతమాత్రమేనా ?
విశా }

(నవ్వుచు నిష్క్రమిం.)

తిలక—దేవీ! నాకుఁబ్రయాణాగూఢము. పోయివిశ్రమింతు.

(నిష్క్రమించును.)

మేధా—చంద్రరేఖా! మోహినివిషయమై మాటలాడనేవచ్చుచుంటి.

చంద్ర—నానివిషయమేమి ? ఇంకను నాకునవ్వుతీరును.

మేధా—కళానిధివైఖరి యీలోపలఁగనియున్నవా ?

చంద్ర—కనియున్నాను. చిత్రపీఠము గానున్నది.

మేధా—నేగుర్తించియున్నాను వాడుమోహినిని మోహించియున్నాడు.

చంద్ర—నాకటుతోచదు. మోహినియుఁ గళానిధియు నేకతమున సంధించినది చూచియున్నాను. ఎదురైనపుడంతయు వీడ్కోరఁగాఁబోవును. పిచ్చివానివలె మాటాడును మోహమున్నచో బ్రతుకుచున్నావు వెలువడదా? కేశ్య పెంచినదని యసహ్య పడుచున్నాడనియెంచి నేనుదండింప సైతము దండొచ్చితి.

మేధా—నేనుజూడఁగా వానికేబిచ్చిమోహముని యెంచెద. ఒకమాటడిగిన వేరొక మాటచెప్పను. ఒకచోటికిఁబోవున్న నొండొకచోటికిఁ బోయిరాకుండును. ఏక తమున నధిక విచారగ్రస్తుడై తనలోఁదానే మాటలాడుకొనును, ఇదిమోహమునఁ గా కొండువలనఁగాదు

చంద్ర—విశారదుఁడు మోహినిని మోహించియున్నాడు. అనిసైతము విశారదుఁడై బ్రే మపుమాపునఁజూచును. ఎప్పుడైన నీకళాసధి విశారదుల చిన్న నాటిసంగతులు చెప్పుచుందురుగాదా కళానిధిచరిత్రము వినివినముల వినును. విశారదుచరిత్రమున్నఁ జెవులుబెంచివినును.

మేధా—ఇందువీఁదనే నీనిర్ధారణమా?

చంద్ర—మఱియొకటి. నేనెప్పుడైనఁ గళానిధిబలుపుచున్న నేదోయొక నెపమిడి పోకుండును. విశారదుఁబలుపుచున్నఁ జెప్పటకంటె ముందుగాఁబోయి పిలుచును.

మేధా—అఁడువానవు. అఁడువాండు మోహ మెట్లు ప్రకటించుటయెఱుఁగవా? కళానిధిపై మోహమువలననే వానిఁజూడఁగోరదు, విశారదుపట్ల నేవిశేషములేకం దున గూఁకపోవును. పోనీ. కళానిధియేకానీ విశారదుఁడేకానీ మనమిందులకు సమ్మతంపవలెనా యని యడుగుటకేవచ్చితని నీ నేనఁగదవు?

చంద్ర—ఏమి యేమియు? సంవత్సరమునుండి యీకుమారనిఁ జూచియున్నాము. అచారమర్యాదలనెల్లఁగంటిమి. ఎంతమంచివదను! ఇట్టిదికోడలగుటకేమాతరిము?

మేధా—నుంచిమాట. నేనునట్లే పరిష్కరించియున్నాను. మోహిని!

[పునః ప్రవేశము మోహిని.]

కళానిధి విశారదులఁబిలిచివోని నీవునురమ్ము.

మోహి—

(నిష్క్రమం).

చంద్ర—నాథా! ఇదియేటికి పుడే పరిణయముజేయదువా?

మేధా—నేను వీరియెదుటఁ గొన్ని మాటలాడఁగోరెద.

చంద్ర—ఏమిమాటలు?

[పునః ప్రవేశము మోహిని, కళానిధివిశారదులు.]

మేధా—మీరందఱుఁ గూర్చుండుడు. సతీసుతులారా! ఆలకింపుడు కుమారీ!
మోహిని! ఆలకింపుము.

(అనుబంధము 34.)

నినుజూచిననాటినుండి నీయందుమాకందఱును సదభిప్రాయముగలిగె. ఆయాభి
ప్రాయమునకుఁ గుండురాకుండునట్లును మీఁదుమిక్కిలి యిందునకువచ్చే వేట్టునట్లును
నీవుమాయెడ వర్తింపితివి. నిన్ను సమధిక విశ్వసమునఁ గూఁతురికిం తె నెక్కవగా
భావించుము. నీ జననీజనుకల పృత్యంతిమరయఁ బంపఁబడియున్న చంద్రమాలి
భట్టారకుఁడు నాల్గొదినములలో వత్తిసని వ్రాసియున్నాఁడు. అతఁడు కార్యము
సాధించుకొనకరాఁడు. నిష్ఫలమౌనట్లుండేనా యిన్ని దినములుండియుండఁడు.
ఎవరి నేల విచారింపకలయు? నీదు సద్గుణమాహాత్మ్యమును, నీదు సత్ప్రవర్తనా విశేష
మును, నీసుఖీలనాప్రభావమును, నీదు మానసనిశ్చైత్యగిరిమమును నీ యున్నతివల
ఖ్యాతియు జననమును దప్పక చాటెడు. మామనసున కిక్కియున్నది అదగల్గా
గ్వయుగ నేనొకటికే శివైవ. అది నీవారించిన మానసమున కుపహాసమునందు
గలదు.

మోహి—జనకా—

మేధా—కుమారీ! నేకశివైవమటలన్నియు కనుము —మహానందము జనింపఁగలను.
అదియేమన్న, నా కుమారులిరువురిలో నీకుననునచ్చినవానిఁ బరిణయముగావలయు
ననుటయే. ఇదినిన్ను ప్రార్థించుటగాని, యాహ్లాసించుటగాఁగఁపఱువయు ఈవిశా
రదు జనమునకుమున్న నాకుఁగూఁతురుగఁగవలెనను నభిలాషముండెను. కలుగు
ననియుఁ బెద్దలు చెప్పుదువచ్చిరి గూఁతురుగలిగిన సుఖోచనమును పేరిడఁదలఁపుకొని
యుంటి. దైవముచేయక మరియొకకుమారుని విశారదు నాకిచ్చె. గూఁతురులేకున్న
నేమాయ? అంతకుం తె నెకుక్కగు పోడిలిపి నీవయ్యదవుగా? ఆతుచ్చవేశ్య నీకొన
ర్చిన మోహినియను నామకరణము నేటినుండి నీకువలదు. నామఁబ్రయమైన

సులోచనాభిగానమే యుండనిమ్ము సతీసుతులారా ! ఇంతనుండి యీకుమారిని
మీరు సులోచనయనియే పిలువవలయు మోహినీ! కాదు సులోచనా! ఈ క్రోహిని
యనుపేరు నీకెంత సురుచిరముగానున్నను నెంత యర్హముగానున్నను వలను,
నీరు నామకగణమొనరించితిమి, నీచింతమాదానవు

సుగో—జనకా! నాభాగ్యము నెంతని నుతింతును.

(అనుబంధము 35.)

నీయాదరణమతిలోకము నేనావేశ్యయింటనున్నవును కొన్ని దినములలోనే నాయం
తమన్నట్లు భావించుచుంటిని. అదితప్పక నరుజెనుచును, నేడప్పుక హత్యజేసి
కొందునని యెంచియుంటి తప్పె. తప్పినను బెనముపైనుండి ప్రోయినిబడిన చంద
మున దిక్కులేని యనాథగతి పొప్పించె ఒకనిమిఁమునఁ జూచుంటిని. అదియుండ
దప్పె. ఇన్నిభంగముల నాకొనచ్చిన దైననున్వియుఁ బోవునట్లుగాఁ గడకు మియుఁ
నూపించెను. ఇచ్చటి సంతోషము నా వెనుకటియాపదల నన్నిటికిం గాలఁగూలదన్నె.
తోలుతనాకున్న దుఃఖము లాజన్మముండునని భావించియుంటి. చచ్చునఱకు
మఱసనని యెంచియుంటి. మీయిల్లుచేరిన రెండవనాఁడీ వానినన్నిటిని మఱచితి.
మఱచితి—నిక్కముగా మఱచితి. మీయాదరణము మీవిశ్వాసము నేనునవలయు?
నీవు నడక నుకిన్యా నెంచియుండిన నుఁగోననాధీధాకము నాకునే నొసఁగిన ఋణ
మెన్ని కష్టములకుఁ బోయుదు? అనియుఁ గాక, నుద్ధాహ మాతాపిత్తవై. నునిది
కుల స్త్రీయై, యగురాని బౌద్ధయై, యగురాని బౌద్ధస్వరక్షయై, యగుత్యయై,
యనాథయై, యానధీశాతమయైయున్న నాయాట—నేను నిల్పులుకననుమాట—
సేదవివకున్నా ననుమాట—ఈయాట—నాయాటయ్యెము? నమ్మి, ననుగోపించి గా
జేసికొన నెదిలితివి. నాభార్యయుచ కేయిగును? నాభార్యయు నెంతయెంచు?
నాచేతులు నెంతనుతింతు? ఇంకనేమియావఁజాలు. నాసంతోషము నాయాటల
మ్రుంగుచున్నది. కింకము నడ్డగించుచున్నది. నాకుఁ బిగబట్టుచున్నది. నోరు
మారుచున్నది. (సామెంతము? ననుస్మరించి దుఃఖించును).

మేధా—(లేవనెత్తి) కుమారీ! దుఃఖింపకుము. ఈచింతాదశముననే యెన్ని గుఃఖములకుఁ బాలైతివి! ఎన్నియసిధానావ్రతముల సలిపితివి? ఎన్నివిషయ పరీక్షలమీఁటి నిష్కలుపైత వేలికవచ్చితివి? అమ్మా! నీవుదుఃఖించిన నాకుఁదుఃఖముగలుగు. అమ్మరో! నుల్లంచనా! దుఃఖింపకు. (అందఱు దుఃఖింతురు)

(అనుబంధము 36.)

[ప్ర: బ్రాహ్మణుడు.]

బ్రాహ్మ—రాజేంద్రా! అవంతిపురమునుండి యాజ్ఞాబుడచియున్నాను. పంత్ర గుప్తరాజు మఱలబురము చేరినాడు (జాలిచ్చును).

మేధా—(చదువును).

“రాజ్ఞి చంద్రా! నేనుశత్రువుచే జయింపబడి రాజ్యభ్రష్టుడనగుటయు, నా పితృవ్యపుత్రుడు చెఱునుపబడుటయు మీకువిదితములాయెగదా? నేనీపట్టణము విడిచిన యెనిమిది దినములకే నాకును నాభార్యసుతులకును నెడఁబాటుగలిగె. మీయూరికైన రావలయునని వచ్చుచుండి దారిలో నీతివేదింగాంచి యక్కడి యుదంతములువిని శోకవారాశియురెగిరి. వెనుకదిరిగి యెందైన దాగియుండ మనియు, సతీసుతుల పోకడలరయుదమనియు రాంగ, విశ్వానాథపురము నికట మన—సేమి చెప్పదు? మృతిఁబొంది నాలుగైదు దినముల్తైయుండిన నాభార్య శవముం జూచితి. కుమారుని గతియేమో తెలియదయ్యె. ఇదివఱకుఁదెలియదు. ఈరవాత వృత్తాంతమువ్రాసి యెవరిచేతనో పంపినదిమృత్యు నాకుఞ్ఞాపకము. వెంటనే నాకుఁ బిచ్చిపట్టెను. ప్రజలే కంగనత్రయమైతిరుమాని ఫలాహారఁ దనై జూహుఁతుడనై నిరాహారుడనై యెందఁగోతిరిగియుండవలయు. నాకిపు డాదునుసుములక్రిందటఁ దెలిపినది. అప్పుడు నేనుండిన పట్టణము వాగజూసి. ఇ. యూ. స్థానముననున్నతో తెలియదు”.

చంద్ర—నీలల నిచ్చుట ముఁదలవా? యును?

మేధా—ఏమో తెలియదు ఎనిమిది దినములక్రిందట నే మనకు జాలువచ్చియుండెనే—

చంద్ర—(జూబురచువును).

“తిరువాశి సంసంగుఁడొగి మాపట్టణమువృత్తాంతము తెలిసి వచ్చితిని. ఈవృత్తాంతము లన్నియు నాకుఁదెలివివచ్చిన కొన్నిదినములకే మీకుజాలువా? నీ పంపియుంటి. మీకుముచ్చియుండు నో లేదోయని మరల నీజాబువ్రాసితి. ఫణికేతుఁడు సంకల్పరముక్రిందట మృతిఁబొందియుంటయు వెంటనే ప్రకృతిజములు నాపితృవ్య పుత్రుని జక్రపాలునిఁజెఱవిడిపించి రాజ్యాభిషేకముచేసియుంటయు వాడు ననువేదకించుటయు, వాడువ్రాసినజాబులవలన మీకుఁ దెలిసియుండును.

నేనీవృత్తాంతములనెఱిగి పురికివచ్చి మొక్కుజేరితి. నేనొక మూలకు దినములలోఁ బయనమై మీయెడకువచ్చువాడ. మీవిశాగదునిఁజూచియే యుండలేదు ఇరు కదియేండ్లకిందటఁ జూచిన కళానిధి యెల్లున్నాడోచూడగలెను. నాచెలియ లెంతిబాధపడినను దిలకి సాహాయ్యమునఁ గడతేటి మీరిందఱిపుడు కుఖులుగా నుండుటవిని సంతసించుచున్నాను ఈసంతోషమే మాజయ నేనుని వలని దుఃఖము నర్థముకొనించినది. నాతమ్ముడు మీకు వ్రాసిన జాబులలోఁ దనకూతురిఁ బ్రియంపదను మీకిశానిధికిస్తునని వాసియుండనట. మీప్రత్యుత్తరములలో నావిషయమే వ్రాయలేదట. అయినను సమక్షమున నన్నియు మాటలాడ వచ్చును”.

స్వామికుడు,

మంత్రగుప్తుడు.

అందఱు—ఏమీ సంతోషవార్త!

విక—(స్వ) ఈ జయసేవడనుపేరు నేనెక్కడ మీ వినియున్నాను. మాజననీ జనకులు మా మారుకొనుకు పేరు చెప్పినట్లులేదు కలలో నెందోవిన్నట్లున్నది.

కేసధా—అతీసుతులొగా! వేళయినది నేరంబునునము. ఇంకఁ జోషిమొందు.

(నిష్క్ర.)

—: శుక్రమాంబుము సమాప్తము:—

—:0:—

శ్రీ

చిరకారి నాటకము

—:0:—

పంచరూపకము-ప్రథమరంగము.

మేఘానిధి నిల్లు.

[ప: సులోచన (నిగించుచుండును) తిలకప్రవేశము.]

తిలక—సులోచనా! సులోచనా! ఏమోపెల్లవాణకన్నము నింకను లేనదన్నది. కళానిధిచందము మిగుల వింతగానున్నది. ఈసులోచనను మిగుల మోహించి యున్నాడని నాభావము. ఏమాశ్చర్యము. ఎవడుగాని యాసతీచుగిని మోహింపడా? ఇంటిగుణవతి, రూపవతి, సుసవతి యెవరికబ్బగలరూ? నేవచ్చి నాల్గు దినములైనగాలేదు. నాకింతచనువైనది ఇట్టిగానికళానిధి మోహించుటాశ్చర్యమ? మాచంద్రరేఖయో వికారమండ మోహించినట్లుచెప్పెను. ఉండదు— అనినిచుందా భావమేలేదు. అంతయూ? మోహముండనా? ప్రోద్బుత్తము వోయిపోయి మేలుకొలుపును (సులోచన ముద్దపర్చుచులిచి రోహమును బహించి హాస్యముతో యనియొప్పును)

సులో—(లేచి ఏమి వికారంగాకమువంటిని ఎవరిందుబడియున్నాను? ఆహా! ఓహో!

తిలక! యిట్లేటికెబడితివి? లేమ్మ.

తిలక—(లేచి) సులోచనా! నీవు నాప్రాణపదకవవు. నిక్కముచెప్పుము నిన్నెచు మల్లికయను బోగముదానికమ్మనది?

సులో—తిలకా! నీచందముచిత్రము వీలయిట్లువికారపు చూపుగూడదు?

తిలక—నాచందముండనీ! నేనడిగినదిచెప్పుము. ఎవరోఅమ్మిగంటివే.

సులో—ఎవరో యమ్మినట్టు మల్లిక చెప్పెను. వారేదోకలమువారంట. మఱచినాను.

తిలకి—కాటిపాపలా?

సులో—ఔనే కాటిపాపలు. కాటిపాపలు, నీవెట్లెఱుగుదవు? తిలకా! యిట్లేటికెబడితివి. నాకుభయమగును చెప్పుము.

తిలక—మఱియొకటిచెప్పుము. దాచకుము కళానిధి నినుమోహించియున్నాడా?

సులో—ఇదేల యిట్టిదనివు?

తిలక—నేనడిగించి తొల్లఁజెప్పము. మిగిలినసంగతులు నీకుఁబడవ నెఱింగింతు. మోహించియున్నాడా కళానిధి?

సులో—నేనెఱుంగును. కాని మాయయ్య మాత్రమెఁడు నాకొఱకుఁ బరిశ్రమించుచున్నాడనెను.

తిలక—మాయయ్యచూచుచు?

సులో—దెనముచినుదుండి యిట్లుడిగెదవు? మేధానిధి రాజును నే నయ్యయనిగదా పిలుతు?

తిలక—అట్లనే పిలుచుము. నీవేమైనఁగళానిధిని మోహించినావా?

సులో—అట్లకా! ఆకళానిధిపట్ల నామనస్సిట్టిదని చెప్పఁజాల. అదిమోహమెన్నటికిని గాదు. ప్రతిగలను. మోహమునుపేరుఁ జెప్పనఁ జెప్పరాని యసహ్యముగలుగును.

తిలక—దైవమా! నీచేతలుచిత్రములుగదా?

సులో—ఇదేమే యిట్లుడితి? నాయుట్టి మిత్రభావముననే నీసంగతియుఁజెప్పము.

తిలక—సులోచినా! నేనూరక విసోదమున కడిగితినిని యెంచకుము. నీవెన్నఁడును కళానిధి కాస్పదమీకుము. ప్రేమింపకుము.

సులో—ఏల?

తిలక—నేనుపదపఁజెప్పెదను —

(లోపలసులోచి నాయని స్వగి).

నిన్నెప్పుడో పలుదురున్నాగు పొయ్యి తరువాతి మాటలాడుదు.

(సులోచన నిష్క్రమిం).

తిలక—అహో! నాదొంగభ్రాతృమునకేసుందును. ఈకథిమాయకేసుందును? దైవము విపరీతమునకేసుందును? ఈమహాదాసుఁ జూచినమాత్రముననే నాకేదోభావము ననుచున్నట్లుతే మోహించినలు తోఁచినట్లుండును అయిచ నొక్కటియుఁ జక్కని భావముకాదు. ఒక్కటయుఁ జక్కనియోచనలేను. నేఁడాకస్మికముగా పున భాగముక్రిందట మత్స్యకృతి పుట్టునున్నఁ జూచుకొను విఠిలోఁబకపోయె. పుష్కరాగ్రహారమున స్యూతమున నేనుంచిన చచ్చిన్నండిన మేధానిధి పుత్రియేకదా యీసుభాషించి? నేనుముఱల నాశిశువు గానక విచారింపఁగాఁ గాటిపాపలయ్యెడను

వచ్చియుండినది తెలిసి. ఇంకేమి కృష్ణార్థము కావలయు? ఈసులూపనకును బంధురేఖ పోలికకలదు. ఒక్కొక్కప్పుడు స్వనియు పోకటియైతే, మరు ఇన్నియు మొగట నాకుఁ దెలియకుండెఁగదా? దైవికముగా నీసతీగణి మణుల దన తలిత. క్రూర యొద్ద జేరినది. అకస్మికముగా నేవచ్చినంగన సరిపోయఁగాక. లేకున్న గతాధి ఈసులూపనం బెట్లడిచేసికొనుచుండెనేమో. అకటకటా! ఎంతకార్యములుచుండెను? జననీజనమితో నీవిషయచుంతయుఁ జెప్పదునా? నన్నెంత ఘాతుకియనుకొందురు? ఏమైన ననుకొననీ. ఈవిశాదుఁ డెవరికొక కక్కచుండి వచ్చెనన్న నేనుని చెప్పఁగలను. ఈవిశాదునిపై వీరికిని నీకృత్రిమ జననీజనమలపై వానికిని ప్రీతిమెండు. దానినింతయు భంగ మొనఁచుదాననగుదు ఏభంగ మైననుగానీ. నేనంతయుఁ జెప్పినను నామాటలు వారు నమ్మ నేవలయుననుటెట్టిది? నామొద్దనే దృష్టాంతములున్నవి? పుష్కరాగ్రహారమున దృష్టిదోషముగలునను భీతిచే నొకరితైన నీకుమారుఁ దొలుతఁ జూపకుంటి పిదపఁ జూచినవారు వయసుదూచి యాశ్చర్యపడిరిగాని సంశయించ వైరి. ననునమ్మకున్న సాహసకత్తెయు మృణాలాపచనఁదు. కావున సులూపన గాని విశాదుఁడుగాని మృతబౌందువఱకు దీనివెలిఁబెట్టరాదు లేదని నాయకసాన కాలమునందైన నీరహస్యచుంతయుదాచక వ్రాసియుంచెద ఇపుడుమిత్రపోయిన జేమి. సులూపనా కళానిధుల సమాగమము వారించెదను. పిదప దైవమున్నాఁడు.

(స్రింగ్).

పంచమాజ్ఞము-ద్వితీయరంగము.

చంద్రరేఖయిల్లు.

[ప్ర: చంద్రరేఖ.]

చంద్ర—మాయన్న మంత్రగుత్తుడు నేడురావలసియున్నది. ఇప్పుడు మధ్యాహ్నమునది ఇంక నొకపదిగడియలకు రావచ్చును. ఆపదిగడియలనునది యెప్పుడవునో యనుపించెడు—ఎవరది ?—

[ప్ర: సులోచన (మగరూపముతో)]

సులో—చంద్రరేఖవు నీవెయ ?

చంద్ర—నీవెవర విట్లంతఃపురమునకు వచ్చితివి ?

సులో—ఆహా ! నీవేచంద్రరేఖవు. నీముద్దు మొగముననే చంద్రరేఖాత్వము నెలకొని యున్నదిగదా ? ఎన్ని జన్మముల సుకృతఫలముగా నిను నేడుకంటి. నేరాకుమారుడ సోమశేఖరుడనువాడ. పదియామడనుండి నీకొఱకై—

చంద్ర—పాపాత్మా ! ఏమిట్లువేలేదవు ? కన్నునొడలుగానవో ? నిన్నెవరందురానిచ్చినది ?

సులో—తరుణీ ! నీమాటలు నాకుమఱింత మోహముబెంచె. నిజముగా నీపై మోహమున నాకుగన్నునొడలు తెలియవు. ఆమోహమే సర్వాటంకములమాన్పి నన్నిందుకదెచ్చె.

(అనుబంధము 37.)

చంద్ర—పాపాత్మా ! చండాలా ! నీమోహమునకు అగ్నిపైబ్రుము. గాజాగడల యంతఃపురమునఁబొచ్చి యిట్టి ద్రోహపుమాటలాడవవా ? నీయుసురుదియించి చించి చెండాడింతు.

సులో—

(అనుబంధము 37a.)

తరుణీ ! నీరూపవిభ్రాంతి జగములనిండియున్నది. పరుగ్రాతేంద్రునిండి నీమగడు తపసుపిచ్చిపట్టి నినుఁజూడఁడట. నాకొకముద్దిచ్చిన నతినిక బుద్ధిఁగఱవెదను.

చంద్ర—హరిహరి! నేడెవరిమోము చూచితిని? నీచ చాండాలా! నీవేవిధవకు జన్మించి

నాడెవు? మృత్యువును లేకంటము పిలుచుచున్నావే? నీకేమి వినాశకాలము.

సులో—తరుణీ! నీమద్దెంత బంగారము చేయుదు. నినుమానను. (సమీపించును).

చంద్ర—ద్రోహీ! నీప్రాప్తి నెవరుదప్పింతురు? నీకుశాపమొసంగుదుగాక. నీవెట్టి కులటాసుతుడవు?

సులో—(నవ్వి) అమ్మా! ఎంతపిచ్చిదానవే? ధ్వనియైనగుఱుతింపనా? (అని స్వరూపముచూపి మరల పురుషరూపము ధరించును).

చంద్ర—(చూచి) సులోచనా! ఏమికార్యముచేసితివే? ఈమగరూపమున నెంతముద్దుగా నున్నావు? రమ్మిందు. (కాగిలించును).

సులో—నీపై మోహముననే నేవచ్చుట.

చంద్ర—నాకునుమోహమే. రమ్మ కూర్చుండుదము. (కూర్చుండురు).

[ప్ర: మేధానిధి (ప్రక్క-న).]

మేధా—(స్వ) మంత్రగుప్తుని వృత్తాంతము దెలుపుట కిందువచ్చిచూడఁగా నాకన్ను లేమయిన భ్రమఁజెందెనా? లేక నిక్కురముగాఁ జూచుచున్నానా?

సులో—చంద్రరేఖా! నన్నొకముద్దుగొమ్ము.

చంద్ర—ఇంక సందేహమేమి? ఇంగోముద్దు. మఱియొకటి- ఇంకొకటి (ముద్దిడి).

మేధా—హా! పాపాత్మురాలా! హా! హా! (నిష్క్ర).]

చంద్ర—సులోచనా! నిన్నించుకైన గుఱుతింప నైతిగదా?

సులో—అమ్మా! మఱియొక నేడుక చేయుదునా? మాయయ్యయొద్దకు నిల్లేపోవుదునా? అతఁడు గుర్తించునేమో?

చంద్ర—మంచి వినోదము. పొమ్మారమునఁ బల్లకాలలోనుండును. తిరిగివచ్చి యేమిజరిగినదియుఁ జెప్పుము. (నిష్క్ర)

పంచమాజ్ఞము-తృతీయవంగము.

చంద్రశేఖ యింటిముందర భాగము.

[ప్ర: క శా ని థి.]

(అనుబాధము విరి.)

కశా—అకటా! నాకంటి పాపాత్ముడందైననుండెనే. అయ్యో! మాతండ్రి నన్నెంతటి పనికి నియమించెను! తల్లిశిరశ్చేదనమెటుచేయును? నాచేతులెట్లాడు? మా తల్లియందేమైన నపరాధముండినదా నేమేమైన నొనర్పరాదా? నన్నేటికి నియమింపవలయు? అకటా! కన్నతల్లియే. తొమ్మిది నెలలుమీసి, యెంతవేదనకైన నోర్చి, కని, పెంచి పెద్దజేసినమాతయే— జగమునఁబట్టి యిన్ని దినములుండినందులకు మాతృపూతకుండనిపించుకొందునా? చీ! ఈదురిత మొనర్పజాల. ఒనర్పకున్న విధియేమి? అనతారమునిచ్చి భార్యయగు తానేజన్మించి, విద్యల నేర్చి పోషించిన వాఁడుగదా జనకుడు? అతినియాజ్ఞ నెఱవేర్చుకుంటున్నమా! ఎట్లును నిర్వహింపవలయు. అయ్యో! ఎట్లునిర్వహింతును? తల్లియే—కన్నతల్లియే. ఆమె లేకున్న దండ్రినలన నేమగును? ఊరకమాచి సంతోషించువాఁడుగాక, చన్నిచ్చి పెంచునా? అనవరతముకాపాడునా? ప్రక్కఁబాటుక పండించుకొనునా? చెప్పక ముందే గూఁదిగుఱితిండితీర్చునా? బాధలుఁబడిన లోకమునుఁగిన్లు చింతించునా? ఎందున దగ్గతోఁ దండ్రి సరిపోలును? దైవమా! నాకెట్టిపాటుఁబడినదివి? అయ్యో! నాకరవాలమువాడి పరీక్షింపను నాత్మకంతమాయనా? హా! శ్రీహరీ!

(మూర్ఛిస్తును).

[ప్ర: చంద్రశేఖ.]

చంద్ర—శవనగా! కశానిధీ! ఎట్టివంతలు నీకుఁగలిగె? (లేననెత్తును).

కశా—అమ్మా! నేఁగూరకర్ముడ కటికిచండాలుడ. ననుమాట్టకుము.

చంద్ర—కుమారా! ఇట్టులేల మాటలాడెద?!

కశా—నేనెక్కడికుమారుడ? నీవెక్కడితల్లివి? నేఁగటికవాడను. కటికవానికైనఁ గరుణఁగలుగు. నాకుఁ గరుణలేకుండజేసినాఁడు మాతండ్రి.

చంద్ర—తనయా! నీమాటలు భయంకరములు. ఊహకమాటలాడెప్పు గాక విషయము చెప్పువు. ఇంకెదడైన నాప్రాణములు నిలువవు వృత్తాంతము చెప్పుము. చెప్పుకున్న ననుజంపిన పాపమునీకగు.

కళా—అయ్యో! తల్లీ! నినుజంపుటకే వచ్చియున్నాను. కూర్మహృదయుండై మాయయ్య నినుదలనటుకుమనియె. హా! నారాయణా!

చంద్ర—నారాయణ! నారాయణ! (మూర్ఛిల్లిలేచి) తనయా! నీమాటనిక్కమా! నా నాథుఁ డెందులకు ననుజంపమనెను?

కళా—అమ్మా! అయిందైనఁ జెప్పఁడు. నేనడిగితిని కసరిపొమ్మనెను.

చంద్ర—అపరాధములేక దండింపఁబంపునా? (యోచించి) కళానిధీ! మఱియొకమాట.

ఇంతకొక్కరగడియకుముందు నానాథుఁడిక్కడకేమైన వచ్చియుండెనా?

కళా—ఎక్కడిదమ్మా! పగ్గళాలలో జపమొనర్చుచున్నట్లుండి నన్నాజ్ఞాపించెను.

చంద్ర—(స్వగతము) నాకీతితగినదే శ్రీవైన సేమి-పురుషరూపముననున్న దాని ముద్దాడితి ఈదండనము విహితమేకదా? (ప్ర) కుమాగా! యోచింపకాజ్ఞ నిర్వహింపుము. పతిమాజ్ఞ సూచ, నందునను, స్వసుకునితోఁ జంపఁబడు పుణ్యమెల్లు లభింపవలయు? అయిన నానూగమున నేనుగట్టింబియున్న విష్ణులనుమునఁ జూచ నభిలాషుఁడవుకలను నాకోరిక నెఱవేర్చుము. (యశనికపరచును)

పంచమాంగము-మృత్యురంగము.

మే ధా ని థి ప ర్ణ శా ల.

[ప్ర: మేధాంగ.]

మేధా—

(అనుబంధము 39.)

అహ! నాదుఃఖమునకేమందును? ఇంతటి దౌరాశ్రయమెన్నఁడైన వింటిమే? చేపట్టిననాటినుండి యొక్కదోహమైన నెఱుంగని యాయంగనకిట్టి బుద్ధి పుట్టునే? ఆకటా! నేనెట్టి కులాంగనగా భావించియుంటి? ఎంతనమ్మి యుంటి? నానన్యకము నమ్ముజేసి నాశయ్యజెఱచి వంశమునకపక్షిదెచ్చెంగా? ఇరువదియైదేండ్లనుండి ననుబాయకుండి యిరువురు కుమారులంగని యీనలువడి యేండ్ల యీడునకా యీదుష్ప్రియ? ఈయన్యమునా దీనికి యేడేగలిగె? నాదుఃఖమునకేమందును? ఈయిరువదియైదేండ్లకు నీతింకులాడి నాశయనమును దప్పక కాంచించియుండెననుటేమి నన్యకము? దీనికుమారులు నాకుమారులని యేమినన్యకము? నాశీమైన భ్రాంతియూ? నేనెంతనిద్రాదీహించితివా? అకార్య! ఎంతినమ్మి? ఎంతరౌపయితి? ముందున్న మోహములు ముద్దులు కాగి లింపులన్నియు వింతలయ్యెనే? బాపలన్నియు వన్యబుద్ధులయ్యెనే? ఇట్టి నూఁడునకు నాకి యపకృతియు గలిసింపఁగాగల్గినైన యాకులనాపకుండెనఁడు? ఎల్ల ఘోరము నాకుందలి మోహమునకక నను దైవముగా భావించుచుండిన నాసతీ మణి మనస్సుహరించి చక్రగ్రోవఁ గొక్కించిన యాక్రూరాత్ముడెనఁడు? అదు మ్మలుఁగుడెనఁడు? ఆగుండఁగొడెనఁడు? అహ! నే నెంతముఱపుముఱచితి? నాశయ్య నాకార్యమునరంపఁ బొల్పడిన యాకురాత్ముని జూచినచోటనే వానిపిరుతోడఁగుచుమాడక వెడలిపచ్చి నాకొడుకునెల యాపనికిఁబెట్టితి? అయ్యో! నాకొడుకని మగులునఁ బలుకుదు. నాకొడుకవఁడు? అపుడే యాయురుపురిపరి తీర్చియుండిన మనసునకుఁ గొంత యాటకల్లుచుండెనే? ఈపశ్చిమబుద్ధి నాకెలగలిగె? అకటా! ఇరువదిరెండేండ్ల తినకొడుకుకంటె నాలుగేండ్ల పసివాఁడుగానున్నాడె? అట్టివానితోడనా, యీహీనాభి సారిక కృత్యము? ఈనాటికి నాకులము మర్కటకులమాయెనే? (లేచి) ఏమిది? సిద్ధపుంగవుడయదెంచినట్లున్నది. భ్రమమేమైనఁగలిగెనా?

[ప్ర: సిద్ధుడు.]

అహా! నిశ్చయము, సిద్ధవరద్రమా! నమస్కృతులు ఇట్టిజేత ననుజూతనన్నితినాని
సిద్ధ—మేధానిధీ! భాషకమున్నదా? పదునాలుగుసంవత్సరములకుమున్ను ములయ
తైలమున నాయొద్ద మోగనివ్రతండుగా నాల్గులుగోయుచున్న స్వమును నేబట్టి
నీచేతికివచ్చితి. నీవు భయము దితివి. మరూదాన్యత నీకికను గలుగవలెనని నిశ
బురికింబంపి పదునాలుగు సంవత్సరములు వ్రతముసలుప నుప శేరించితి నే నాడినతీగన
వచ్చియున్నాను. కొంచుమును గొంతిజయించితివిగాక, క్రోధమును జయింపలేవైతివి.
మహాగ్రవామునఁ దప్పులేని దప్పులకు భాగ్యము నాలుకబుపితివి. పద్మగర్భబాధితుండ
వైన నీకుఁగాయసిద్ధి మాకుఁబోలెఁ గలుగ నేడు. రాజమోగ మే నీకింక స్వము.

(నిష్క్ర.)

మేధా—ఇదేమిపడుగుపాలు? ఈసిద్ధుడేటికిఁ దప్పులేనిదప్పుని నుడివే నాకన్నులు
వోయియున్నఁగాదా “తప్పులేనిదప్పు”? సిద్ధుడుకాదా విశ్వేశ్వరుఁడు చెప్పినను
నాకన్నుల నేనమ్మకుందునా? ఇకనాకుఁ గాయసిద్ధియేటికి? మాచంద్రలేఖయే
నాకుఁగాయసిద్ధి చేసియున్నది. అహా! ఈపగ నే నెట్లుతీర్చుకొందు? సిద్ధుడు
చెప్పటలేమి? అజన్మబ్రహ్మచర్య వ్రతమాచరించినవానికి నానుభవెట్లు తెలియు?
హా! దుఃఖము దుఃఖము (మోయు మోగుకొని ఏమిది? ఆకులనాకుకుడిక
డికే వచ్చుచున్నట్లున్నది? అయ్యో! వీనియుభయు నే నెట్లుమాతును? నావంశ
యశోహాని యొనర్చినదిచాలక తన నీచాక్యతి మహా గర్వసంబంధమున నాకుఁజూప
నెలెందుచున్నాడు

[ప్ర: సుహృచ్చన (పురుష వేషమున)]

నీచాత్మా! నిన్నీ పృథ్వీ ఖండించెద—(మిడికిబోవుచు)

సుహృ—(భయమున) ఏమయ్యా! చూచియుంజూడక ముందే చంపవచ్చుననివలే
వచ్చెదవు? నన్నెఱుగవా?

మేధా—పాపాత్మా! ఏయభిసారికకు నీవుకొడుకవు? నినుఁజంపువలెను నాకొనర్చిన
యవమతి తీఱదు. (కత్తి నెత్తును).

సుహృ—(స్వరూపముపూని) అయ్యో! ఈసుహృచ్చనను గుఱింపవా?

మేధా—సులోచనా! నీవిపుడెక్కడినుండి వచ్చుచున్నావు?

సులో—చూయవలయుద్దనుంటిని. ననుమాద్దాడి నీయొద్దనుబంపెను.

మేధా—హా! నాభాగ్యలక్ష్మిసోయి. (అని మూర్ఛిల్లును)

సులో—ఆహా! ఏమివిపరీతము? అయ్యో! మాయయ్య యూరిక పెనుమూఁచు నొందె నే. నేనెట్లుచేయుచు? అయ్యో! అయ్యో!

[ప్ర: ఋషికుమారుడు]

మునితనగా! ఇపుడయింటిఁబోయి యెవరినైన రమ్యము. మాయయ్య మూఁచు నొందియున్నాడు.

మేధా—(లేచి) తనయా! ఎంతభూతుక కార్యమొనర్పితి? నిన్నా కాపురుష వేషమునఁ జంద్రరేఖ యుద్దఁజూచి యాగ్రహించివచ్చి కళానిధితోఁ జంద్రరేఖతల తడవు సేయక తెగదీయుమంటి ముగిసియుండు నేమో?—

సులో—హా! శ్రీహరీ! (మూర్ఛిల్లును)

మేధా—(లేచి) ఇందుండి నేమిప్రయోజనము. పోయివిచారితరమ్ము.

(యశనికపడును.)

పంచమాజ్కము-పంచమరంగము.

[ప్ర: విశ్వారిద్రుఁడు.]

విశా—నేనడింకిఁబోయి కొంతతడవుచేసితి తచ్చు వేళేమోశ్చర్యము! పల్లకాలలోఁగాని యింటఁగాని యొకరులేరు ఈసాయకాలము నేళ సందఱు నెక్కఁడఁబోయి యుండును. ఏమిది? నాదక్షిణభుజపదయన్నది.

గీ॥ తలఁపఁగ్రాణబంధుదర్శనమగువేళఁ ।

దనకుకార్యసిద్ధిఁగ నెడువేళ ।

మనసులోన లేనియనుపమానశుభంబు ।

లలరు వెళదక్షిణాంగమదరు ॥

ఏమిశుభముగలుగఁగదా? శుభములన్నియుఁగలిగింప మాసులోచన చేతనున్నది.

[ప: మంత్రగుప్తుడు.]

మంత్ర—కుమారా! నీ వెవరు?

విశా—స్వ! ఎవరతడు ఎక్కడనోవిన నన్ని గానున్నది.

మంత్ర—కుమారా! నీ పోలికయక్కడనో చూచినట్లున్నది. నీవింకుడు వాడవా లేకక్కడనుండియైన వచ్చినాడవా?

విశా—అయ్యో! నేను మేధావిధిరాజన్యసుతుడ. విశారదాడని—

మంత్ర—అహ! నామేల్లడవా? (కొగిలించి) అందునకే నీరూపము గుఱులించితి.

నీకు మేనమామనగు నాపోలిక కలిగియున్నది. (కన్నీరునించి యాశ్లేషించును.)

విశా—మామా! మంత్రగుప్తమహాపతి! నేడుగానువనము నీవేటికి గర్విరునించెను?

తొలుతనీవు గన్నీరుగలిగినపుడు చిరకాలదర్శన జనితానంద బాంబులుని యొచితి.

ఇప్పుడును బ్రవహించుచున్న విగదా? ఇవిదుఃఖాంబువులు.

మంత్ర—విశారదా! నీకుమేనమామనగు నాపోలికయుండుటచూచినంతనే పదునేడు సంవత్సరములక్రిందట నాచేదప్పిపోయిన నాసుతుడు జయసేనునిపై స్వాభావికముగా జన్మిలిగి దుఃఖముగలిగె.

విశా—జయసేనుడు. జయసేనుడు. ఎక్కడనోవినియున్నా నీ పేరుపిలిచినది.

మంత్ర—నా కొమారునిసంగతి నీజనరీజనకులు చెప్పగా వినినావేమి.

విశా—వారుచెప్పినట్లులేదు. ఎక్కడనో వినినట్లున్నది.

[ప: ఋషికుమారుడు.]

ఋషి—ఓయబ్బా! ఎంతా గూసమాయె తిరిగి తిరిగి కాస్కూపడిపోయె ఇంకా నాసాడుదేవళమునకు నెవరుపోదురు? (విశారదునిచూచి) అహ! విశారదా! నీ వెక్కడనుండివి? ఎంతిగ్ధములు జరుగుచున్నవి? మంత్రలేఖాదేవిని శిరశ్చేదనము చేయగతానిధిని మీతండ్రి యాహ్వానించినాడు. అదట విష్ణులయమునకు బోయియున్నాడు ఈవఱకేమైయుండునో—

విశా { హ! శ్రీహరి! (మూర్ఛిల్లుచును)
మంత్ర }

(యవనికపడును).

శంసమాజ్యము-పృథ్వరంగము.

పి స్టా ల య ము.

[ప్ర. చంద్రేశ్వర (ధ్యానించుచు) కళాసాధి (ఖడ్గముతో)]

కళా—

(అనుబంధము 40.)

అకటా! చాచిచాచి యీహూరికృష్ణమెట్లుచేయుదు? హూరికృష్ణ మహాపాపము. పిత్తివాక్యము మీఱుటయు నట్టిదే. తల్లిమొదలగువారు కలదనినను శ్రీరాముఁ డరణ్యముననుబోవుట పిత్తివాక్యమునకేకదా? అంతయేల? పగళురాముఁడు పిత్తివాక్యమునకైకదా మత్తవచ్చినైనకేయుట. అయిన నాజూదగ్నికిని నాకును నీ భేదము-రండ్రిబ్రతికింపఁగలఁడు శక్తియు, తానైనను బ్రతికింపఁగల శక్తియు నాతనికుండెను. దైవమా! నాప్రాణములిప్పుడే హరింపరాదా? నేనే యాకిరవాలమునఁ గుత్తుకఁగోసికొందునా? దానెమిప్రయోజనము? పిత్తి వాక్యమునడిపిస్తే? ఆత్మహత్య వోష మొకటికూడ వచ్చుఁగదా? అయ్యో! దేవతలకుఁ బశువులకుఁసయితము తల్లికలయు. తల్లిదేని లోక మేటికి? అట్టితల్లిని నే నెట్లుకడంతు?

చంద్ర—కళానిధీ! మనయువచ్చి రండుగడియలుకావచ్చె ఊరక యోచింపనేల? నీవీ క్రాంత్య మొకప్పుడు నీవు పిత్తివాక్యమునకుఁ దప్పవఁడగుటయేకాక నీతోఁ గూడఁ బటయొద్ద నుల్లఁఖించిన సాపము నాకును ఊరిక కాలహాసము చేసినపదప జనునాన్ది నెఱవేర్చుచు నాలస్యముఁజెచ్చిన సాపముగలుగు

కళా—అయ్యో! ఇంకవిధలేను. చేయుదును కృష్ణమంజులవైయుండుము.

(అనుబంధము 41.)

చంద్ర—నాకొద్దైనఁ జాంగల్యములగా? నాగారునా! నేను నిక్కపు పక్షివ్రత నేని, పలిని దైవముగా ననవలయు వ్రాసెను నేని, ననోనాక్తాయుక్తములఁ బ్రతిభిత్తివిష్ణు నేని నింగునానముగి నీన్నికకి నాకుఁజైకొనుము నాకుఁజన్మములిచ్చి తవా జన్మజన్మముల మేధానిధిగా ను నే పతిగా నేయుము. ననుకొనినందున కాత నిని, కథని నెఱవేర్చుకొను కీకవౌనికని సహపమును గలుగుటచేయుము. అనుజా! నిజముగానున్నాను.

కళా—అమ్మా! నాయత్తు చులేడు. (ఖడ్గము నెత్తి నిలిపి యెడమ చేతచీసికొని) అహా! పాపిహస్తమా! తల్లిచరణమునొత్తి శుశ్రూషచేయుటమాని యామెకంతయద్రెంచు ఖడ్గముఁజేకొంటివా? నీవున్న నాశరీరముమాప్యవగు. నినుఖండితును.

చ॥ జగములనెందు సేయుదురుసన్నుతిదక్షిణహస్తమంచుని ।
 న్నగణితరీతిదానములనాహుతులఁ బితృసేవమిచుటకా ।
 వగవకతల్లిజంపఁదరవారిభరించి తెపాపిహస్తమా ।
 యగడుననిన్ను నేఁడు తెగఁగార్చినదేహముశుద్ధమయ్యెడికా॥

(కత్తి నెత్తి).

చంద్ర—(నిలిపి) కుమారా! ఏమిచేయ నెంచితివి? ఇదిగూ పితృవాక్యపరిపాలనము?
 కళా—భూమ్యకాశశేవతలారా! మీరైన నాకడ్డపడరాదా? ఇంద్రాదిసురపుంగవులారా! మీరైన నీమెను బ్రతికింపరాదా? నారాయణా! ఇదిగో జనకాజ్ఞ నడపెద. మాతల్లి నిరపరాధినియైనఁగాని, లేక యీతలఁగొట్టునంతపరాధము చేయనిదైనఁగాని నేను మాతాపితృభక్తిగలవాడనేని, పుణ్యకార్యముదప్ప పాపకృత్యమునందెప్పుడు నాయది ప్రవేశింపదేని, సత్యమే స్థిత్రయముగా నాచరింపనేని, నీపూరకయందుండు తాదాస్మికాక సత్యప్రతిష్ఠ ప్రియంగులదేని, నేప్రేయ నీఖడ్గము మాతల్లికిఁదగుల కుండఁజేయుము—(ఖడ్గ మెత్తును).

[ప్ర: తిలక, సుగోచన, మేధానిధి (ఒకప్రక్కన శీఘ్రముగ).]

మేధా—తాళుము-తాళుము నిలుము-నిలుము (ఖడ్గముపట్టును).

[ప్ర: మంత్రగుప్త విశారదులు (మరియొకప్రక్కన).]

మేధా—కుమారా! ఉజ్జగింపుము. చంద్రరేఖాసతీ! ఇన్నిదినములనుండి నీగుణము చూచియుఁ గొంచమైన విసుర్నింపక, నీయొద్దవును నేమమున సరసములాడుచుండిన సుగోచనను నిక్కపుఁ బరుషుడఁగా భావించి నిన్నుడుగక, విచారింపక, తెగఁదీయ నిధించిన క్రూరకర్మండను. పతివ్రతవగు నీశుద్ధమానసము నేకారణములేక నొప్పించిన కృతఘ్నుడను. ఎంతవెదకినను, ఈపాపమునకుఁ బ్రాయశ్చిత్తము గానను ననుశంసింపుము. కాకున్న నిదేకరవాలమున నీమతుఁజంపఁబంపుము.

(అనుబాధము 42.)

నను తమింపుము (కొనుస్కరించుచు)

చంద్ర—నాథా! ఇదియేటిమాట! పురుషుడు కాకున్నను బురుష వేషము ధరించిన దాని ముద్దాడినది పాత్రివశ్యమునకుఁ గొఱి గామిగదా? నన్న కశ్యము దండెంపందగినదే. ఊగక నవ్వులాటకు నీవువిధించియుంటిను నాకుఁ గొడువగల్గునా? నీపాదధ్యానము దప్పకున్న నాకీ కీడలకలుగు ?

మేధా—అయ్యో! నేనెఱుఁగరింతును ? హా ! శ్రీహరి !

మంత్ర—స్వామికా ! లోకమునఁ బోయివచ్చివాఁడెప్పుడు ? దీనికింతయేల ? ఇదియొక సమయదోషము.

చంద్ర—అన్నా ! నీవెప్పుడువచ్చితివి ?

మేధా—మంత్రగుప్తా ! ఎప్పుడువచ్చితివి ? నిరపరాధినియగు నీచెలియలి కెంతపకార మెంచితి ? నీకుముఖమెట్లుదూపుదు ?

మంత్ర—ఏల యిట్లందువు ? ఇప్పుడు మించిపోయినదేమి ?

మేధా—అయ్యో ! మంత్రగుప్తా ! ఇట్లందువు ? మాకళానిధి యొక్కింత తడవినందునఁ జెల్లఁగాక లేకున్న మించిపోవకుండునా ? కళానిధి ! నీవే మస్మెల్లరక్షించితివి. లేకున్న నాగతియేమైయుండును ?

కళా—జనకా ! ఆవైపున నీ గూఢ్యము నీవైపున మాఘహాశ్యము సరిపోల్చి చూచుటలో నాభాగ్యవశమునఁ దడవైనది. ఇదిభగవత్కృపాక్షయశేషము.

మేధా—పుత్రా ! కళానిధి !

నీ॥ కొనియూడవలదె యోశనయనీసుగుణంబు

వినుతి ప నలదె నీవీతిరణంబు ।

అటునిటునరయక కటికిమాంచసమున

నిరపరాధిని సాశ్విదరుణింజంప ।

నాజు నెటితి మహాదారగుణంబున

నీపుకాపాడితి నెమ్మొదనయ ।

కొడుక వేసీపు నాకులరక్షకుండపు

నాకాచుదైవంబ పూకుమార ॥

తే॥గీ॥ నీదుసువిచారతయై ప్రోచె నీలవేణి ।
 నీదుచిరకారితయె మాకు నెమ్మినించె ।
 నేటినుండియు నికీర్తిజాటునట్లు ।
 నీకుఁజరకారినామంబె నెగఁడుగాత ॥

నీకుఁజరకారయను నామమిచ్చితి, నేడు మొదలుగా నీయశోకజేగీయమానమగు
 చిరకారయను పేరఁ బరఁగుదువుగాక.

సులూ—కళానిధీ! నీవెవరికెంత యుపకారమొనర్చినను, నాకొనరించిన యుపకృతికి
 గణనయేలేదు. నీవిత తడయకున్న నపకీర్తిభరమున నే మడియుచుంటి. మడిసిన నేమి?
 అపకీర్తితప్పకుండును. అయ్యో! వినోదవశమున నేనొనర్చిన వైదమీగతికిఁ బరిణా
 మించఁగా? నేడు మొదలుగ నీదూష్యవినోదములన్నియు మానితి. ననురక్షించి
 తివి. నాయపకీర్తిఁబాపితివి. మాయమృత ముకిచ్చితివి. మీయమృత దక్కించు
 కొంటివి. చిరకారీ! నీచిరకారతిమాత్రము నేడుండకున్న—అక్కటకటా! తెలఁచఁ
 బాల నేడు కృతకృత్వినైతిని. నీకెల్లప్పుడు కృతిజ్ఞునైయుండు.

(అనుబంధము 43)

మేధా—సులోచనా! ఇదిగదా సమయము? నీవై మాచిరకారినింత ప్రశంసించితిని.
 ఈసంతోషకాలమున నే వాడెవేక్షించి పరికిపించుచున్న నీపాణినిచ్చి ధన్యుఁ
 జేయుమా!

సీ॥ నానాటరాగమున్నతిఁజెందసీయెడ
 నిన్నుఁజూడకయున్నవిన్నబోవు ।
 ఆరభిదురపాణి యాభోగమునహించు
 సంతోషమునను నీచెంతనున్న ।
 ధైరికాంభోజినికాంతంబునైనసీ ।
 కన్నులఁజూడ నేకారుచుండు ।
 మోదంబునను దనకేదారగావలె
 నీవంచుఁబూజించుదై నతముల ।

అగ్ని॥ మోహనబగు నీముద్దుమోముగాక !
 చూడఁగాఁగోరఁజన్యము సువత్తినిన్ను !
 ఘనసావేరితముగాఁగఁ గాంక్షచేసె !
 సైలమిందర కాఁగిసిపాఁగితిఁడుదగఁదె ॥

మంత్ర—(స్వ) ఇందుకేకాఁబోలు నాతమ్మునిన్ద విషయమై ప్రత్యుత్తరమువాయ
 కుండినది.

సు. చి. { (స్థిగ్రవడుదురు),

మేధా—కుమారి ! ఇంకేటికాలస్వము? (అనియొకచేత సుబోచనచేతిని మఱియొకటఁ
 (చరకారిచేతిని బట్టికలపఁబోవ).

తిలక—(నడుమదూరి) రాజ్షివంద్రా ! ఈకార్యమువలదుజ్జగింపుము.

మేధా—తిలకా ! ఇట్లేల?

[ప్ర: ఋషికుమారుఁడు.]

ఋషి—రాజేంద్రా ! చంద్రమాళి భట్టారకుఁడీబాబును, నీసంపుటమును బంపియు
 న్నాడు. (బాబు సంపుటమునిచ్చును)

సుబో—మాజననీజనుల నాయ నీవుపంచినవాఁడా చంద్రమాళిభట్టారకుఁడు?

మేధా—అవునతఁడే? ఇందేమున్నదో పదప నరయుదము. తిలకా! ఈశుభ కార్యమున
 కేల యభ్యంతరముఁజేసితివి?

తిలక—రాజేంద్రా! నదస్యలారా! ఆలకింపవలయు. సూర్యచంద్రులారా! మీరిందులకు
 సాక్షులు. నేను ఘోరకలంఘ మొనర్చినదానను. నేముగించువఱకు నడ్డమాడకుఁడు.
 ఈచంద్రచేఘాతతి పుష్కరాగ్నివోరమున మూర్ఛాహ్వయతో బాహుమన్నపు
 డొకశిశువుం బ్రసవించె ఆశిశువువారున్నయుపైన మత్స్యకృత్తిల మచ్చ
 యొకటియుండె పుట్టిన యఱగఁడియవఱకుఁ బ్రాణముండకున్న జచ్చినదని యెంచి
 స్యుతానమునకుఁగొనిపోయి ఖననకృత్యమునకు సన్నాహములుచేసి యొకయంబరము
 మూసి యందుంచియుండ నాకస్మికముగా వనజంతువుల యారావమువిని భయమునఁ
 బరువెత్తితిని; పోవునపుడు శిశురావము వినఁబడియె. ఆశిశువునకుఁ బ్రాణమువచ్చి

నట్లుగానిచితి. తిరిగిపోయి గూడంగా శీశువుండదయ్యె విచారింపగా నచ్చెడకుం
గొందలు కాటిపాపలు వచ్చియున్నట్లు తెలిసె. వారెంతయునిహాయిగో లేక
వనమృగములేమైన భక్షించెనోయని సంశయించితి కాటిపాపలవలన నెత్తివొని
పోబడి హేమనగరమున మల్లకయను నేత్యకమ్మబడి యందు వెరిగి వైదవశమున
మీయొద్దజేరిన యీసులోచన మీమాతరుడు గళానిధిచెల్లెలుగాకయి తనముగాను
నిన్న నాకస్మికముగా నీకన్య శయనించయున్నపుడు పోయి మచ్చగులుతించి
యంతయు నెఱిగితి.

మేధా—ఏమి? ఏమి? తిలకా! నిజమా! ఆహా! ఈచంద్రమాళి భట్టాగారుడేమి
బాబువ్రాసినాడో చూతము. (చదువును).

“రాజన్ని చంద్రా! నీయాజ్ఞగైకొని హేమనగరమునకువచ్చి విచారింపగా
మల్లకమ్మతెబొందుముండెను అందంగు విచారించి దానియింటికి వచ్చునుండిన
విటుల విచారింప, వారిలో మనోహరుడగువాడు కొందఱుకాటిపాపలు తనకా
కన్నెనమ్మినట్టు మల్లక చెప్పియుండెననిచెప్పె వాపేలు తెలియదయ్యె తను
వాతఁ గాటిపాపలున్న నెల్లవల బరిక్షించి దాదాపునఁ బరమనాతీంద్రక్రిందట
హేమనగర ప్రాంతమునకు వచ్చియుండిన వారెవ్వని విచారించితి. వైలధారు
పురముననున్న బొమ్మనాయకుఁడు, బీరలింగము, భైరవపుండు మొదలగువారు
వచ్చియుండిరి తెలిసె. ఇది తెలియుట కాఱునెలలుపట్టె వైలధారుపురమునకు
వచ్చితిని. వారిలో బొమ్మనాయకుడనునాఁడు మాత్రము జీవించియున్నాఁడు.
మోహినినమ్మగారి జిక్కినద్రవ్యమున దనికుండైయుండినాఁడు చెండు మూఁడు
నెలులు వానినాశ్రయించినను వాఁడిమకైన సువియడయ్యె తనకేమియుఁ దెలియ
దనియే చెప్పవలచుచు డి. వారుమాత్ర మేదోపల్ల నమ్మివలన వానికి ద్రవ్యము
వచ్చినదని చెప్పవలచుచు. ఇట్లే మాత్రమించియుండ వారికిని నవసానకాలమునచ్చే.
నన్నేవాడు పిలిపించి పుష్కరాగ్రహారమున స్మశానమున గుంతత్రవ్వ
పాతిపెట్టుటకై యందునుపబడిన యప్పుడే ప్రాణములునచ్చినట్లుండిన యొక్క
యాఁడుశిశువుఁ దాను హేమనగరముననున్న మల్లక కమ్మియుండెననియు, నా
చిన్నది యెవరైనదియుఁ దనకుఁ దెలియదనియు నయిన నాశిశువు పచ్చవైగప్పబడి
యున్న యంబరమును మాత్రము తనకాశిశువువలన ధనప్రాప్తిగలిగిన కృతజ్ఞతతో
భిక్షియుక్తముగాఁ బూజించుచున్నట్లును జెప్పి యాయంబరము నాకిచ్చినాఁడు.

ఈచరిత్రమంతయు కాగితమునైవ్రాసి వారిచేనాటుఁ దైకొని నామొద్దగంఠుకొని యున్నాను. అంబరమును మాత్రము మీకుసంపుటముచేసిఁ బంపియున్నాను. వాఁడు మృతిబొందెను. కొంచమైనను సంగతులిదివఱకుఁ దెలియకున్నందున నిదివఱకు మీకువ్రాయుచున్నదిని జూబులలో చిత్రములేనియు వ్రాయకుంటి. నేడే పునర్వ్యాసహారమునకుఁ బోవుచున్నాను. అందుచేఁచిన నింకను విషయములు తెలియవచ్చునని తోచుచున్నది శీఘ్రకాలమున నే వచ్చెను.

శైలధానువుగము.

ఇట్లు భవదాశ్రీకుండు,

చంద్రమాలి భట్టారకుండు.

మేదా—(సంపుటమువిచ్చి యందున్నచీకఁ జూపును).

చంద్ర—(చేతఁదీసికొని) ఆహా! ఏమనాపుణ్యము? ఇది నాయది. కళానిధికఁ గప్పి యుంటిని అతిని నాడరణ్యములో హత్య కాకులెత్తుకొనిపోవ నిది నాయుద్దమండె. నాటినుండి చూడనైతి. రావమ్మా! ప్రియపుత్రీ! సులోచనా!

(అనుబంధము 44.)

విశా—ఇక నాగతియేమి? నేనెవఁడను?

మేదా—ఆయెఁగా! ఇదివఱకు నడుగను దోచలేదు. ఈవిశాగఁడెవఁడు?

తలక—రాజేంద్రా! ఇక్కడనే నాయుపరాధముగడుట. నీవేమి శిక్షవిధించినను నిన్యకొందును నేనాశకువుగానక మఱివచ్చుచో నఱచుచున్న యొకశిశువు నెత్తుకొని యావారినివచ్చు శూద్రనొక్కతెం గాంచితి నాశకువనియెంచి నిలువజేసితి. అదిభయగర్హులై నాకు నొకసంస్కారము మీరిన వయసుగల తేజోవంతుని పురుషశిశువు నమ్మెను. శిశువరణ దుఃఖిశురాలగు చంద్రరేఖకుఁ బ్రొద్దుపోవుటకుఁ గారణముగావంతునని యింటికిఁ దెచ్చెతి. చంద్రరేఖకుఁ దెలివినచ్చినప్పటిట నామె దుఃఖముఁ జూడఁచూపక, యాశిశువు నే కనినట్లుచెప్పి మోసపుచ్చితి. ఆమోసము సస్థిగపఱచుటకై, పుట్టినపుడే పండ్లుండెననియు, మూడుదినములకు మెడలునిలిచెననియు, నెలదినములకు నడువసాగెననియు, రెండునెలలకు మాటలనేర్చెననియు నృషాలాపములఁ బన్ని విశ్వసించఁజేసితిని. మూడునెలల తరువాత నీవిషయము మంత్రవంతునకు జూబువ్రాసితి. ఈయపరాధమునకు నీవెల్లదండించినను గాదనను.

మేధా—అయిన నీకుమారుడెవడు? నీవిదివఱకు వెలుగవా?

తిలక—నే నెఱుంగఁగాని నాని మొలత్రాటనుండిన యాయంగత్తును బ్రాసపజముగా నొద్ద నే దాచుచున్నాను. దీనిపై నేమేమో యత్నములున్నవి. ముందు నీవెందైన పఠించినఁ దెలియవచ్చు నేమో (ఒడిలోనున్న తాయెతునిచ్చును).

మంత్ర—(చూచి) హా! జయసేనా! జయసేనా! (పితారుని గొణిలించుచున్నాను).

మేధా { (నేరచిరువు.)
చిరువు {

మంత్ర—(లేచి) రాజ్యమంత్రా! వీరదేవాకుమారుఁడుజయనెఱుఁడు. ఈయంగత్తు మా తాతలకాలమునుండి మాయంటనుండినది. నాభార్యక శ్రేయము నేఱుచిన విశ్వనాథపురిమునకును వున్న రాగ్రహారమునకును సమీపము—

(అనుబంధము 45.)

తిలక—దేవు నుఱచితి. ఈకుమారునిదెచ్చిన శూద్రుని చచ్చియున్న పల్లెయొద్దనుండిన శిశువును దెచ్చివచ్చి చెప్పియుండె.

మేధా—ఇంతసంతోష మొందెఁగంటిమీది ఏమహాన్నత పదవి దీనికె? మంత్ర గుప్తా! ఆనందవార్తతో మనచుండఱు మునిగి ప్రవాహమునఁ బడిపోవు చున్నాము. శీతమునిగి జ్వరపాటుని పుత్రీసహితముగా రప్పింపుము. విశ్రాంతి వదలు మాచిరకారికిని మాకులొనరు మీజయసేనునికిని బరిణాము చేయింతము. తిలకా! నీయుపకారముగద్యము. నీకీర్తి గూఁటం దార్పణమై వెలయుఁ గాదె? ఈనా కి నూర్కాధానిని నిరరాజు మాపాలిద్దఁడగువు మాభాగ్యమునువు నాకు ముగించినను, మంత్రగుప్తుని కితిని జయసేనుని నియమిచ్చితిని మనకిందఱ కింత సమృద్ధ మిసుమహాభవుడఁ సింహకన్యా మనోహరు డగులిగిం చె అరనిశిబిరము.

దాడికిము:—జయజయజయలోకనాథా! బుధారాధ్యవేధోనిలినాకి నాథాదివంద్యాక శాధామహంకేజనాథాబకా - సజ్జనాథారనిస్సంగ బోధావిధానప్రమేధా సమృద్ధజ్జటాభారవాచుమహిమనీలీలా రివరా కోకిలాలాపనిత్యామలోలా-సమామయక్తసిలా-సమావంగితేలా - పరి భ్రాంతికాలాతిగమ్యప్రవేలా-మనాశతుస్కీలా - త్రితాసమామాల

నాచారుబాలాంబుజాతారిఫాలా-విరాజన్తరాశాశ్వతాతా-విశాలాబ్జ
 నేత్రా-కృపాలోకసంగా-సదాలోకమాతా-సులీలావినోదా-పరబ్రహ్మ
 వీవే-జగత్కర్తృవీవే-పరేశుండవీవే-గిరిశుండవీవే సురేశుండవీవే - దిగీ
 శుండవీవే-జగత్సాక్షివీవే-త్రికాలుండవీవే-త్రిలోకుండవీవే-త్రిరూపుం
 డవీవే-త్రివాచ్యుండవీవే-త్రిపంద్యుండవీవే-త్రిదూరుండవీవే-చరాత్ముం
 డవీవే-సిరాత్ముండవీవే - సమస్తప్రపంచంబులందున్నజంతుప్రకా డం
 బులం దున్నతేజోవిలాసుండవీవే - జగద్గర్భ నిన్నున్నతంపంగ నేనెంత
 వాడె-హరి నీప్రభావంబు, నీరూపవిఖ్యాతి, లోకంబులకానిండియుం
 డంగనీరమ్యభావంబు వర్ణింపశక్తుండనే వాఙ్మనోగోచరంజానె దేవాది
 దేవా మహాత్మ్యంబు,మత్స్యంబవై వారిరాకిం జొరంబాటి యా సోమ
 కుంజాపవే పెంపవే వేదసందోహముల్, కూర్మరూపంబు వాటించి
 దేహిసుకుల్ మోవఁగాలేనియామందరాగంబు నందియ్యవే-ఇయ్యవే
 నిర్జరుల్ పొంగఁ గా నాసుధాసంపదల్ శ్వేతవారాహవేషంబుఁ జే
 కొంచు భూమి నరారోహనీకోరచే నెత్తవే మొత్తవేతుంట్లుగా నాహిర
 ణ్యాక్షు దేవా నృసింహవతారంబు పొంగక సభాస్తంభసేమం బ్రభూ
 తుండవై యాహిరణ్యుక్ విదారింపవే, నింపవే నత్సలత్వంబు ప్రహ్లా
 దుపై వామనాంచత్వరూపంబు పొంగార వై రిక్షధరాదానమిమ్మంచు
 యాచింపవే, యంపవే భూరిపాతాళలోకంబు చేరంగ వానిక, భృ
 గూత్తంసరాముండవై కార్తవీర్యుక్మృహశ్చాయ్య దోర్దండసాహస్ర
 ముక గండ్రగొడ్డుంట మర్దింపవే, త్రుంపవేవానికంతంబు, రాముండవై
 యాజీభీముండవై భూరికాంతారముల్ చేరి నీతండ్రీసత్యాజ్ఞబాలిం
 పవే, త్రెంపవే రావణుక, రాహిణేయుండవై దానవానీకముకజించి
 చెండాడవే, కూడవే రేవతిక, వల్లవీలోలకృష్ణుండవై, మాతులుక

దైత్యుఁ గంసుఁ, నృశంసుఁ సుపర్వుల్ ప్రశసించె శాసించవే, పెంపవే
 పాండుభూపప్రజాపాళివైఁ గూడిమిఁ, సారగీతామహార్థంబు బోధింపవే
 గల్గి-మూర్తి నినుఁ నేనుగొండాడఁ జాలఁ, విలోకింపఁజాలఁ, గుణం
 బెన్నఁ జాలఁ, మునీశాసనందోహప్రేమావలోక్తా, ఘనహార్యచం
 చఁమహాధైర్యరేఖా, సునీడోద్భవాధీశదివ్యత్తురంగా అనాయాస
 నిర్ధూతదైతేయసంఘా, ధనూత్తం. సకారమ్యనిధ్యాతశారా, మనో
 మాత్రసంస్పృష్టలోకప్రపంచా, మనోజ్ఞప్రకారత్తమాయూరశించా,
 ధినాధీశమిత్రాదిదేవేశపూజా, జనాలోకదుగ్ధమ్య మహాత్మ్యజంఘా,
 అనాధారలోకాధికాధారవిజ్ఞా, దినేశానతేజోతిగమ్యప్రభేత్తా, అనూ
 చానసేవావసన్నిలకంద్రా, అనాధేయగర్భస్థబ్రహ్మాండభాంద్రా, క్షణా
 గమ్యవృత్తిప్రకృష్టప్రగూఢా, అనార్దప్రథారావిరాజత్కృపాజ్ఞా, సుని
 లాధర్మితీరమాసత్సమేత్తా, ఖనీభూతకారుణ్యభంగీసనాథా, అనాయ
 త్తమహాత్మ్యవేదాంతపాదా, సునాభీసరోజాతసభూతవేధా, అనా
 భ్యాతదుర్జయలీలావిధానా, సునామప్రభాజాలనిర్ధూతపానా, సునా
 శీరచేతస్సరోజద్విరేఫా సునాకద్విషత్కుంభిహర్యక్షశాఖా, వినాయ
 త్తనీవృత్తసల్లొకగర్భా, సనాథప్రభోపేతవైకుంఠాథామా, మనీషావి
 చారప్రసిద్ధగమాయూ, విసీలాంచదుత్తుంగదీప్యచ్ఛరీరా అనాదిప్ర
 కారస్వసంభోధలీలా సునారాయణాకేశవావాసుదేవా, దినాధీశమధ్య
 ప్రకాంతప్రకాశా, గుణాతీతవాఙ్మానసాతీతవేషా, ఘనానంతసానంద
 శశ్వద్విలాసా, మనోబుద్ధికర్మేంద్రియాతీతదేహా, వినాశప్రభాపూరక
 ల్పాంతవేళా, మనీషాయతాకల్పచక్రప్రదత్తా, సురారాతిశిత్తా, సురే
 శానపత్నా, మదేభేంద్రదత్తా, సదాదివ్యమోక్షా, నమస్తే నమస్తేనమః

(మంగళం యవనికపడును)

చిరకారినాటకము సమాప్తము.

ఉత్తర రంగము (Épilogue).

౧౭

—:0:—

[ఒకానొక నటుడు ప్రవేశించి.]

స్వగతము: — శ్రీమహానీయ మీచిర కారియ నెను

నామంబుననుబొల్చు నాటక రాజ

మూలకి చితిరె మహాజనులార

పోలసినాటకం బునఁదేలునట్టి

4

సారాంశమింత యెసంగెడుఁగాదె

కారుణికాఘ్యంబు గ్రతపోధనుండు

లమలమానస మనీషాంచితోత్తమంబు

దమశమాధికుండు మేధానిధియొకఁడు

8

నెలయనయాఘ్యంబు పితృభక్తియుతుండు

లలితస్వధుంబు కళానిధియొకఁడు

వీరమర్యాదుండు విటచక్రవర్తి

నూతనమరుండు మనోహరుండొకఁడు

12

బాలిశుండతుల నిర్భాగ్యుండుకలుష

కీలితుండగు శ్వేతకేతుండొకండు

ఉత్తమవంశ మహామన్నతసుగుణ

వృత్తయైతగు చంద్ర రేఖయొకర్లు

16

భూరిశాంతసమేత పుణ్యవిఖ్యాత

ధీరగుణోపేత తిలకయొకర్లు

ఈహరిఘనవేణి యిగురాకుబోణి

మోహనశుకవాణి మోహినియొర్లు

20

వీరిచరిత్రంబు వీరివృత్తంబు

గారవంబునమీరు గంటిరిగాదె

అలవారిభంగి యింపలరంగఁజూడ

ఫలితార్థమింత యొప్పురేఘఁగాదె

24

తనరమున్నున్న మేధానిధిఁగనుఁడు

ఘనకృపాపరుఁడు సంగతభక్తిపరుఁడు

కాయసిద్ధికిఁగాఁగఁ గడఁగిరాజ్యంబు

నాయతమతిఁబాసి యడవికిఁబోయె

28

అతికలుషాత్మఁడౌ నతనిసోదరుఁడు

మతిలేనితనమున మానిసేమనికి

విసరానియవమాన విధములమిగుల

నొనరించినదిచాల కురతరుకలుష

32

భరముననాతన్ని వరతనూజాతుఁ

గరుణయొచకహత్య కాదులచేతఁ

బట్టించిచెఱచుంచి పాపుఁడై బాలుఁ

గట్టావిధింప నాజ్ఞాపించెఁగాదె

36

ఒకవత్సరంబు దానుగ్రతపంబు

నకలంకగరిమ నిండాఁగఁజేసి

యెలమిమేధానిధి యేతెంచెఁబురికిఁ

దెలిసెదోఁబుట్టువు దృఢపాపమెల్ల

40

నట్టులఁదెలిసియు నతఁడేమిచేసెఁ

గట్టిడియనక దృష్కులుఘండునాక

క్షమియించియాతని కన్నులనిచ్చి

యమర్చుపేమమున రాజ్యంబుననిల్పె

44

- శాంతగుణముమేలు జగతిలోనెందు
 శాంతిభోధానుభి సాటిరాగలదె
 వంచించితలఁగోయు పరిపంధినై న
 మంచిమాటలఁజంపు మాదిరివినరె 43
- ఇంత శాంతగుణంబు హితరీతినుండి
 కొంతయునరయక గుణమొర్పచేక
 ఇదియేమియనక యొక్కొంతయఁగినక
 తుద మొదళ్లరయక తోరవైవచ్చు 52
- కోపాగ్నిదహింపఁ గొడుకునుబంపె
 సేపారఁగాఁ దనయింతిఁజంపంగఁ
 జూచితిరేయెంత సాబగుఘటించె
 నీచిత్రభంగి యీహీనకోపంబు 56
- నాకన్నులనుసేను నమ్మనేయంచు
 వేకారితెగఁదీయు విధిఘటియించె
 దప్పెనెఱుంగఁడు తనకన్నులైన
 నొప్పుక నమ్మరాదొకసారియంచు 60
- చిరకారి తడయుటఁజెల్లగాకున్న
 నరుదే కులక్షయంబగుచుండెననిన
 ఒడలెరుంగని భంగినొగిఁగలిగించుఁ
 గడయంచుమొదలంచుఁ గనలేమినించు 64
- సుతుడంచుఁబితయంచుఁ జూడంగలేమి
 హితమంచుఁగాదంచు నెఱుంగంగలేమి
 సతియంచు నమ్మంచు సంధింపలేమి
 బ్రతుకంచుఁజానంచుఁ బరికింపలేమి 68

పాటింపగావెచ్చు పాపంబుచెచ్చు
కోపంబదెన్నడు గొఱగాదునుండి.

ఈచిరకారి మహిమయిందుగనరే

వాచామ గోచరవైఖరిగాదె

72

జనకుండు దల్లినిజంపదన్బంచె

జననిజూడగ శోకస్థయ్యుక్తి మూలచె

మెల్లనబిత్రాజ్ఞ మీఱరాదాయె

తల్లిజంపగఁబాపతతి దప్పదాయె

76

ఇట్టిచో ధైర్యవిహీనతగనక

నెట్టనబిత్రాజ్ఞ నెఱవేట్టునెంచ

నమల మానసుడితొడైన కతమున

నమిత సంతోష మేయలరారెడునకు

80

దల్లిదండ్రుల మాటతలఁబూనిసేయ

నొల్లని సుతుఁడుదానుర్వివ్యర్థండు

శాంతగుణంబునఁ జందంబు లరయ

నింతసంతోష మిట్లీతనకిగలిగె

84

నేకార్యమైనఁబరీక్షించి యొర్పి

ప్రాకటగతిఁజేయ వలయునునుండి.

ఈమనోహరుఁగంటిరే జనులార

శ్రీమీఱ విహరించిచెలఁగినవాడు

88

ఉన్న వేశ్యలయిండ్ల నొగిలెక్కలేని

కన్నెఱకంబులఁగని మిరిచినాడు

మోహినిపట్ల నీమూర్ఖుండు పూర్ణ

సాహస మొనరించె సతిఁగూడనెంచె

92

- అమోహి నీసతి యతులవాఙ్మహిమ
 నేహాయే వీనితుచ్చేచ్ఛలనెల్ల
 ఇరవారఁజెటుపంగ నెంచినతన్వి
 గురువాయెఁ దుదకునీకుటిలచిత్తు 96
- వెలయ మోహినిబుద్ధివెలయాండ్రకున్న
 నిలఁగొన విటరాజులెందుండువారు.
 శ్వేత కేతునినింకఁ జెచ్చెరఁగనుఁడు
 ఘాతక బుద్ధినిల్కడగాంచినాఁడు 100
- కనుగొనరాని దుష్కార్యము లేసె
 గొనకుఁదానందేమిఁ గొనియెఁగనుండి
 తనపాప భరమునఁదానీలైగాక
 మెనయంగ నాయెరులేమైనఁజెడిరె 104
- నిత్యుండనేనన్న నెఱినించిపాప
 కృత్యంబులొనరింప గీడగుసుండి.
 చెలులార పల్లవశ్రీపాణులార
 కలవాణులార యోఘనవేణులార 108
- చంద్రరేఖాసతి చందంబుఁగనరె
 సాంద్రపాత్రివ్రత్య సరణికి నెలవు
 ఏపాపమెఱుఁగని యాయెఁనాగఁ
 గోపించిపతిఁజంపఁ గొడుకునుబంప 112
- నొక్కమాటనదు సైపోపకపలుక
 దక్కటాయనదు కీడాడదు భయము
 జెందదుపతిభక్తి చెదరదుదుఃఖ
 మొందదుపోతదే యొనరఁగీర్తింప 116

- సత్తియై నేమి సంపదమగరూప
మత్తినయముగిల్చి యంగనామి కిరి
ముద్దులాడిన గామ మునకు సునీక్ష
తదియును సునరచుం దలపోసెమా ౧
నాపతిభక్తి కెరుండధికమైయును
స్వప్నైదికిసాఖ్య మీపారగిలిగె
కాచున పతిభక్తి కింజెనుంగనకు
సేవేభద్రామణి ధీల లేదునుంజి.
ఈతొకనొక్కొక పేక్షింపదుని
యీతన్విసరిసఖుమెదైన గలె
మఱదిచేసిన యనమానమోచువక
తెలుగుమూలంగి గాడిలిచంద్రశేఖ
పెను పోకుండుగెలి బల్విసెనంబులసక
పనభూములకు యవారితద్దుగ
సీమలసక సోయె బెలితనంబుల
భామామణియు బెండువారిబల్మార్క
నామూడుమాసంబులలరబోయి డె
నేనూర కుం చారమేపారిజేసి
సీపఁజాలనియట్లు నెఱిసిడనిచ్చు
వాండునిక్కపుమిల్ల వరుండగునుండి.
ఈమోహినినిజూడుండి చెలులార
బ్రేమగబుదై వారబెంపు చేకూర
నెలతలమేల్బంతి నిక్కమియింతి
లలనాలలామ యీలావణ్యధామ

121

124

128

132

136

140

ఈనాలిచరితంబు హితదాయకంబు
 ఈనారిగుణముల కెనగల్గెదెందు
 పదిగినంబుల చిన్నిప్రాయమునాఁడె
 యొదవెనునెలయాలికొసర సీరిమణి 144

వెన్నతోఁగూడంగ వెలయానినడక
 లన్నియుఁబోసె నీయతివకావేశ్య
 పదియునాతేఁడుల ప్రాయంబుదాఁక
 నొదవెనాశిషి లే యుర్విసీసతికి 148

బుద్ధినచ్చినదినం బులనుండిచెలున
 శుద్ధనర్తనమన్నఁ జూచియెఱుంగ
 దలఁపైకివిద్యల నన్నియునేర్చె
 నలరార సరసవిద్యలఁగూడనేర్చె 152

ఈరీతినుండియు నీకృత్యమునకు
 నారీమతల్లిమనంబొప్పదాయె
 ఇదియేమికారణం బిదియేమివిధము
 మదిరాక్షసులార నెమ్మది నెంచినఁడు 156

బహుజన్మగురుతపః పరిపాక ఫలము
 అహంకార! యిదేయగుదు రిదిగాదునుగి
 పుట్టెగావచ్చిన బుద్ధిపుల్లలను
 బెట్టినబోసిన పృథివి నట్లాట 160

ఘనసంసమునఁబుట్టు కెరిస నెట్లాయె
 సుఁబోను లేమొ యల్ల గిగానముగి
 అరియంగ నామనోహనుని మోహింప
 దరవిందిలోచన యటుగాన నొసఁ 164

బరికింపదయ్యె నొప్పకపోయెదీన
నరుడేమియనియెద రటుగాడుసుండి
అదియుఁగా దిదియుఁగాదన్న నెట్లన్న
మదిరాక్షులార నామాటవినుండి 168

హృద్యవిద్యల వేర్చుటిది కారణంబు
విద్యగా కేమింక వేటుకారణము
స్త్రీలకువిద్య వచ్చినఁజేటుగల్గు
నాలరులగుదురం చజ్ఞులుకొంద 172
అత్యంతమగుభంగి నాడెదరదియు
సత్యంబుగాదది సత్యంబుగాదు

అతికలుషంబు విద్యలుదెచ్చుననుట
క్షీతినమ్మఁబోకుఁడీ చెల్లియలార 176
తన్నెందు సన్మార్గదాయనియంచు
సన్నుతిఁచుచునుండ సతులఁజేరింగ
హృద్యేతిరిమటన్న సీమాటవిన్న
విద్యాసతీయు నెంత విలపింపనదియు 180

ప్రజ్ఞావిశేషమ౯ భానుమాని
యజ్ఞానలీమిరంబు నసంగివలెనె
శీతాంశుముఖులార చెల్లియలార
ఈతీరుమిమది నెంచిపాటించి 184

యీవిధిమీసుతల్ హితమతినుండఁ
గావలెననిమీరు కాక్షింతురేని
మీసుతలకు నెల్ల విద్యచెప్పింప
వాసిఁజెందుదు రిట పథ్యంబుసుండి 188

అనుబంధములు.

—:0:—

అనుబంధము.

1. రాగము-భగవంతుని ఆదితాళము.

చంద్ర—ఈనగరజేసెద-వేమిదినాధా-కావనెకరుణన్మగైకొనిమనవి ||ప||

ఇన్నిదినుబుల-నెన్నడుబాయక-నిన్నగలిసినె
నున్నతమతితో-నున్నదాన-నే-నున్నదాన-ఇటు
చన్ననానా-నె-మన్నమాన-నా-నిన్నపమాలకింపుమా||

2 రాగము-భిమాను ఛాపుతాళము.

పేదా—భామాచనదీమానసము-నామోహపు

ప్రేమాయతి-నీమాటల-నేమాడెన-మోమానిని||
ఇటుతారుమారుగ-సాతెసారెకుసడలియెడదను
బడలికడునడలేదు-ధీరాయతివైరాజిలకీర్తిగా-నారీమణి ||౧||
బాలామణిలీలాయుత-మీర్జకము-చాలాయము
చాలావెత-దూలాంగసి-కెలామణి-యాలాగున ||౨||

3 రాగము-తోడి ఆదితాళము.

చంద్ర—ఆహవిధినా-కీహీనభంగి

నూహించితెచ్చివెళ్-గ్రోహంబుజేసె ||పల్లవి||
మానరానియన-మానంబుగలిగె
నానేరమేమున్న-దోనితివేసి ||౧||

4 రాగము-పేలు ఆదితాళము.

సీతి—ఇంతపాపము-వింటిమె-యెందును సంతలన్నియు వచ్చెనాకును||౧||

ఈనెరమునకు-నింతటిదండన-మానవేకుడు-దీనరీతిగనిలిపెను
దీనరీతిపూననైతి-మానిపోతి||

అనుబంధము.

5

రాగము-భగజు ఆదితాళము.

చంద్ర—నీనన్నై తి-దిక్కు లేని-సేమి నేతు ||పల్లవి||

ధారుణీనరసుతా-దయవూలిపోయితి

రానియందు-తినుమా-రానియందు ||౧||

6

ఇంగ్లీషు నూట.

దొంగలు—బాపు రేబాపు రెజంటగూడి-మాపటియేల నేమాటలాడి

కాపురాలన్ని గూల్పించినూడి-దోపువెలేనియాదొంగయే||ప||

వల్లికినూ నెలు బాగబూసి-నల్ల నిబట్టలుముసుకు వేసి

పల్లెలుపల్లెలెదోసిదోసి-మళ్ళియిల్లుచేరువాడువాసి ||౨||

బాకులుగొడ్డలిచుచ్చుకత్తి-సాకినకుక్కలుబువ్వజిత్తి

వాకిలితల్పులుపగిలమొత్తి-నూకిమోరాకులుచించిహత్తి

6.౫

ఇంగ్లీషు నోటు.

దొంగలు—కోబలికోబలికోబలిచల్ - శేబలి శేబలి శేబలిభల్

మాబలి యిబలిసామివాలె-మడుతావ్రయాపంజులెల్ల

||బాపు 3||

7

రాగం-జంజాటి రూపక తాళము.

కాటిపాపలు—సోలిగాణి యెస్కం-సాంపుచేరి చెసిస్కం

కూళి బాణి గాస్కం-కొంప జేటిచెకోస్కం ||పల్లవి||

పెద్ద బాణి జెజ్జా-వెక్కితిరి గెమాజ్జా

యెద్దనోటికజ్జా-యెక్కలేక బజ్జా ||౨||

మంచిబాతు బాళి-మాకువచ్చెచూళి

పంచితుమ్మె రాళి-సరిసరిమాంకాళి ||3||

అనుబంధము.

8

రాగము-కమాజు

ఆదితాళము.

తీలక—ఎన్ని నాళ్ల కయ్యో-యంతమాటవిడికి

విన్నదన మెల్ల - వీడెచంద్రశేఖా

॥పల్లవి॥

రావెయోమాయమ్మా-రావెయోమాత్మనీ

రావేచంద్రశేఖా-రావెమోహనాగి

9

రాగం-ఖమాజు

ఆదితాళము.

చంద్ర—తీలకవీడెకళానిధి-తలపచెలయగనలనుతునిక

॥పల్లవి॥

వీడెనాదైనము-వీడెనాబంగారము

వీడునారత్నము-వీనికిగా-నిడుమలబడియడలితి

॥౧॥

ఓరివిశారద-యోరివిశారద

యూరకనవ్వెదె-కేరుచుగిలకిలకిలయవి

॥౨॥

10

రాగము-బేహగ

మీతాళము.

చంద్ర—సంతసింపజేసెనేడు-గాదెసుదినము

కాదెసుదినము-నేడుగాదెసుదినము

ఘనముగ నేడు-మనసునదీతె

ననుమానమెల్ల ॥నేడుకాదె॥

॥౧॥

11

రాగము-దర్బారు

రూపకతాళము.

చంద్ర—అన్నయెన్ని నాళ్ల కయ్యో-నిన్నజూచితి

విన్నవైతి నేడుగంటి-గన్నలారగా

॥పల్లవి॥

హాకుమారనిన్ను బాసి-శోకవారిధి

వీకమాలిసోలిదిక్కు-లేకయుంటిని

॥౧॥

12

రాగము-హిందుస్తాని తోడి

రూపకతాళము.

శ్వేత—కూరకర్మడ-నే ఘోరపాపుడ

॥పల్లవి॥

తల్లితాల్మీ లేకనిన్ను-బెల్లుశోకవార్ధిముంచి

అనుబంధము.

తల్ల డిల్ల జేసి నాఁడ-తాళ జూలకన్న గాన్త॥

కోపమేచి నీకు సూర-బాపివాసజంపనూటి

శాపమిచ్చియైననాడు-పాపమింత బాపమమ్మ ॥౨॥

13

దాగము-కమాజు

ఏకతాళము.

మోహిని—తాపమేపన్నెపరాని-పాపిమాటలు-పాపమొచకింతయైన

నోపినంతసీపనిగా-నాడెదె-దురితమునీ-వాడెదె

పెండ్లిపాటపాడెదె-సరసమువిడ-నాడెదె ॥పల్లవి॥

మాటిమాటికాటలయ్యెనేటిమాటలు-సాటిసూటి

పాటిలేనిమాటలెల్ల-నోటనునీ-వాడెదె ॥౧॥

14

రాగము-జంఘూటి

రూపక తాళము.

మోహిని—ధీరా-కమలనేత్ర మురవి-దారమాధవా

క్షీరవా-రాశిశయన-శౌరి భూధవా ॥పల్లవి॥

మంగ-ళాంగభూతిరవి-హంగవాహనా

రంగదా-నందనుజన-సంగమోహనా॥

15

రాగము-శాహని

రూపక తాళము.

మోహిని—వచన్సతాలోల-వాదినీల

॥పల్లవి॥

అనఘాంచితలీలబహు-మునిసంచయపాలా

॥అను॥

సుమదాసురహరణాపరి-సరదాయతఖరకిరణా

విమలాంబుజనయనా-భుజగమహిక్షితశయనా

కమలాసనవినుతనామ-ఘనదైవతగణలలామ

రమణీయాగమభూష-రామకృష్ణసుకవిపోష॥

॥౧॥

అనుబంధము.

16

రాగము-సుఖాటి

ఆదితాళము.

మోహిని—హరిక ధామృతంబు గలిగిన-నరులకునుభవంబు ||పల్లవి||

17

రాగము-జంగూటి

ఆదితాళము.

మోహిని—చూచి తె-తల్లిగో-నీచవాక్యములాడసాగిరి-నను ||పల్లవి||

పాపులై మేచున-నోపనిచోటుల-జూపసాగిరి-నీచ|| ||౧||

18

రాగము-శాహన

ఆదితాళము.

మోహిని—దీపానశి నెల్ల-దెలిసియూచుర్వస్థితి-చూపోపకతీసితి||

నీపాదములనె-నేనమ్మి-తినినాకు-భాపముకాకుండ

బరమేశకావవే ||౧||

హరినారాయణ-నిరతమునీపాద-సరిసీజములెనమ్మితి

వరపీతకాశేయ-పరిపాలింపుమునన్ను-దురితమురాకుండ

సరసీజలోచన ||౨||

19

రాగము కాంభోజి

ఆదితాళము.

వనో—చాలదే-ఈబాలజూచిన-జాలదే

బాలనోముచిల్లగేరెప-ఫాలముచుగన-జాలదే ||అను||

కావికెపుల్-కవి-తేనెల-బావియలరుల

తావిగలిగిన-మోవిచవిగని నెలసిన-జాలదే ||౧||

హాళిమీన-మేలిమూమున-బాళిదనరగ

దేలిమదచుని-కేలి నెనయగ నెలసిన-జాలదే ||౨||

20

రాగము-ధన్యాసి

ఆదితాళము.

వనో—మరుబారికి-దాళజాలగాంతా

గురునైరిముజూపదగునెయిత ||పల్లవి||

మోహిని—ఘనపరాశసహిగాగీచింత

విసవేటికి-నావిన్నపమునింత ||పల్లవి||

అనుబంధము.

మనో—సూనశరంబుల-మానసభప్రదేశే

దీనుని ననుగావవే

॥౧॥

మోహిని—పరనారులనుసో-దరులనిచూడక

పరిభవింపగ-బాడియే

॥౧॥

21

రాము-యనుకుల కాంభోజి

అటతాళము.

మోహిని—ఇటుబాధింపగా-బాడియే-యీలాగిదేల

॥పల్లవి॥

కటకటాయిదెల్ల-కుటిలరీతిగాదె

॥అను॥

మనో—సుదతీయీచలమేటికే-చూడరాదే

॥పల్లవి॥

మదనుడేచసాగె-నదిగో-తాళజాల

॥అను॥

మోహిని—ధీరా-సారా-చారా-మేరా-సముదారమతి ॥ఇటు॥

మనో—బాలా-యీలా-గేలా-మేలా-ప్రతికూలగతి ॥సుద॥

మోహిని—ఘనమా-జనరం-జనమా-మనవిక-వినుమా-యనుతాప

మగు ॥ఇటు॥

మనో—కలికివలపుల్ గులుకన్ నెలయన్ వలదె బుమోదమున ॥సుద॥

మనో—బుమపాపం బొదనంగన్ ననుసేవి ట్లల మంపన్ జనునెదో

సముగాదె చలమూసంగ లలనావార ములగాంచి తెలకిరి

చగ ॥ఇటు॥

మనో—ఘనవేణి ననునివే గిత్తిద్రోవన్ జనునే-విడజాలన్ విడజాలన్

మనసారంగి ఘనమోదంబు జనియింపగ దిసియించగ ॥సుద॥

మోహిని—కడుసాపంబు జడరూపంబు విడురాగంబు మిడిమేలంబు

దుడుకుననచు కడుకొనియిటు దొడరగివల దెడరిగుబలు

తడువాటగుద ॥ఇటు॥

అనుబంధము.

పనో—అతులాపాంగ హితమాంగం నుతిసేయంగ మితిమీరంగ నుత
మగుకొకొ నుతిదలపగ నతులిషియను మతియొసగక యతి
నాతిగను నుద॥

మోహిని—ధీరాదుదేమి మేరావిరాళి రారానికాంత గోరింగి నొనె
పారింబు పేని ఘోరమునారాయ వాంగుండుగ-నేరూపు
నాడొ మనులమ-చిననయము-పొడమ నెఱ్ఱు॥

పనో—కామశుభ్రులు నామరావహుల వేమాలునాటనేనుంబులెల
వామాళ్ళుంకి-నేమింటిలో యేమన్ననిన్ను వేమానజాల
తిమకిమునడిగి వశిమిగునెలు నుద॥

మోహిని—అతిశయపునూగ్గి బీ - గగిలపగనకేలా- హితమతినిగో
సేతుక - సతులనుచుచూచున్న - చుతిగినిని - న్యతిగననె
పింపనగి గోగిలయొంటి - పిత్రానాన - సత్యమబు
ప్రతారణము-మతియగునె పిత్రానాన-సత్యమబునె యిటు॥

పనో—సంజననమనమేయారా - గిసగలనునబాహుబి - వినవలసెనెసి
మాటల్ - మనసతి నైతయ్యారె - మనసునని-జననయగి - తిని
మలునక - గనుదరిమే-మసంబులర - కింకాదుమను - తనంబనగ
సినంబను నె-మనోజనే-దనంగననె॥నుద॥

22

కాగం-కాప ఆదిత్యశ్రవ.

మోహిని—నగినినికాప వే-కనికాపి మ-నగినివే
శరణమునొక - సనిసములంకి - ముగిమినికాగినిగినివే॥
గినిమినిసృ-క-కాపమునామె - కినిమినివే-కాపివే॥

23

కాగం-కాప శ్రవణము.

మోహిని—పరానగిని మినిమిని - కిని -
హీన - కిని - కిని - కిని - కిని - కిని -
కాప - కిని - కిని - కిని - కిని - కిని -
కాప - కిని - కిని - కిని - కిని - కిని -

అనుబంధము.

18

రాగం-సుగతి

ఆదితాళం.

విటులు— హరిక ధావ్యులబు-గలిగిన-నదులకుసుఖదాబు ||శల్ల||
 గురుతాపత్రయపరిహరణంబు-సురుచిరింబుఘన
 దురితిహరింబు ||అను||

విసయాధికములు-ఘనసర్వణములు- వినుతియెసంగగ-జననా
 బొందగ- ననుతాపంబుల- నణంగింపగజా- లినబహుశక్తుల్
 జనితవిరక్తుల - దినదినమునుజనుమనమునదననిన- గుణమున నే
 నపిన-జనగణమునుభా-వనులక-జనులక-ధనులక- ఘనులక
 మునులక- జేసెను-ఘనంబు-సునత-దనాబు గురుసద్గుణంబు
 పాపనిధనంబుసత్కృతి-ఘనాంబుదంబు||హరి||

24

రాగం-గిత్తు తాళం.

మల్లక— ఇంతిఱంపముచేసి-తెమె-నా-కొంపపాడాయెనయ్యో||
 నినుగుంపటి గాలించి-చింపి-నింపి-చంపకమాననే-మాయలాడి
 అంపెలాడి - అంకులాడిసి - దుంపగోయించి నిన్నంపుదాన||

25

రాగం-కాపి

ఆదితాళం.

హరిని— ఈచీరలుసామ్మ - లేలావలదు-ఇవియేలా - నీచములగునే||
 పడుపునపిని-బడసెనవేళ్ళా-ఉజిగెద-వెడలెద-నొల్లనొల్ల||
 సదనమెయింతయ - సహ్యమునం చె - వడలెద-
 నదనదీ-సాపిహస్త ||అ||

26

రాగం-నాగ నానక్రియ

ఆదితాళం.

కొటిచెలు— భలిరెమాకొరిచెకులమేకులము - హాకొరిచెకులము||శల్ల||
 తిణ్ణాళిలెనచోట్ల - తిరిపెములగుటసోను- తిణ్ణాలుమిరిసారి -
 తెలిసెటిటిరుడుతనము-శ్చేమా- అ ఆ- ఎణ్ణేమా- ఎవరి-
 సూణ్ణీకీకీప్రీంచేము ||అ||
 ఎల్లదుల్లిగిల్లి-శల్లులెయెత్తుకొన్న పిళ్ళలకళ్ళుతులొని-జిల్లెలు
 కిత్తీరించి-శ్చేమా-ఉహు-యెల్లెమా-
 ఆ ఆ కుంఘివేయలేదు||

అనుబంధము.

ఎప్పటికాలికాన్లు - యెం యెం చోచేసిపట్టి - వచ్చించిగుమ్మి
గుమ్మి-పానాల్లీసినగాని- సెప్పేమా- అ- యిప్పేమా-
మాతప్పేమియనలేమె

॥34॥

27 రాగం-పున్నావరీ శాశ్వతపుట.

మోహిని—కరుణాత్మలైనవారు-ధరిలేర నన్నుబ్రోవ
భరమామెదాళజాల-పరిపాలింపగరాచే॥పల్లవి॥

27 (a)

మోహిని—జలపానమైనలేక-సాలసితిమూసనాళ్లు
పాలిసెదనమ్మగైన-నిలమిందెట్టజాల॥

27 (b)

మోహిని—అకటమల్లీకయొద్ద-కింకబోవనలయునే
వికలంబులాయె బ్రాణ-నికర బుల్లెనాకు ॥

28 రాగం-నాధానావక్రియ ఆదితాళం.

కోశచెలు—సోతులన్న-దున్న పోతులన్న

॥పల్లవి॥

ఊగుగ్లవేమిరా-ఊగులాజవేమిరా

పాసోరుంశని-పానాక్కుపురా

॥౧॥

పొన్నునదమిరా-పోతావేమిరా

కిన్నుగానవేమిరా-కొన్నుశానూషరా ॥

29 రాగం-ఖమావ ఆదితాళం.

విశా—దుర్మనుబారయా-విర్మమెలా

॥పల్లవి॥

మగ్గెముచల్లెన-మొనడిగక

॥పల్లవి॥

దుర్జులారియో-దుష్టులారా-కర్జముదీరెద-గానిరంజి ॥౧॥

30 రాగం బాగ్ రూపకతాళం.

విశా—సారసాక్షియందురాగ-గారణమేమి

భూరికాంతారసీమ-జేరనేటికి

॥పల్లవి॥

ఏకతంబుకానజేరు-టేమికార్యము

శోకమేచిబీదవడితి-ఏకమనగా॥౧॥

అనుబంధము.

81

రాగం-కల్యాణి

ఆదితాళం

మోహిని—విధినాగీ-సుఖమిచ్చెను-విధవిధాలసంతోషమేహెచ్చెను॥

ఇన్నాళ్లునుః॥ ను-లన్నియుదీక్షచి-నన్నిందునిలిపి-పున్నెముగని
సంతాపమంతయు - నుతమునందెను-ఎంతోయుల్లాసము -
సంతోషమాయె

॥౨॥

82

రాగం-కాన్

ఆదితాళం.

మోహిని—చంద్రమొప్పనిట్టిదనుచు-సిందువెలిసెమోహము

అందఁసూరజూడవెలసె - గ్రంధుకొన్నదాహము ॥పల్లవి॥

మంగళాంగదర్శనమున-బొంగునంతరంగము

పొంగిపోకెహుససనూ-లింగనంబు సంగము॥౧॥

83

రాగం-పూర్వి

ఆదితాళం.

మోహిని—గంభీరమై- రాజులె॥ జృంభితరంభోరువు

పుంభావముసంభోగము ॥పల్లవి॥

వీడగమేఘమటు-వాడగజంధురుఁడు

అడగకులగిరు-లాకాశమేయల్లాడగ ॥౧॥

కంఠక యింకానుట యింకామఱి యింకానుట

యింకామఱి యెనునల పనికి హాస్యముపరక॥

ధారుణసోలగఁ-దారిలురాలగ

సాగెనునారెను-జగయ్యులమేచురగ ॥౩॥

34

రాగం-కల్యాణి

ఆదితాళం.

మేధా—రావమ్మా-శీర్తి-శేనమ్మా-పుత్ర

॥పల్లవి॥

పెరిసెలసికు-ను-చనయనుపేరు

బలముగనిచ్చెది-నెలతిగ్గెకొమ్మా ॥౧॥

సేవునూదానవు-నమ్మిగగోడలు

గావలెనమ్మయో-కనకపుబొమ్మ ॥౨॥

35

రాగం-జోగిసావేరి

ఆదితాళం.

మోహిని—ననుబ్రోచి-కరుణించి-చనవిచ్చిజనకా

అనురాగమునమన్నించినవాడవనఘా ॥పల్లవి॥

అనుబంధము.

గురు కారుణ్యము-హృషీ-తరు పౌనీయుణము

బెరిగెనాపయిదీట ధరజాలఘనమ ||౧||

86

రాగం మోహన

తాళింకా పకం.

సులో—ఎంతనన్న బ్రీహిచేతి-అంతరంగమందుజూడ

జింతమాననేనుజాలు

||పల్లవి||

మేధా—ఇంతభూరిచింతయోకి పంతమానుమింక

గురిలగుంతలాసరోజపాణి

||పల్లవి||

సులో—మాన జాల నావ-త||౧||

మేధా—కాంతా యేలా యీలాగు

||౧||

సులో—మాన జాలనిక్కి-మేను-మాన జాలనీ ||౨||

మేధా—మాన-సంబులోన జింత మాన-వేలు-సి

||౨||

సులో—ఎంతసి-మాచుగు-నన్నను వంతల-మానగజాలను నీ

||౩||

మేధా—కాంతా సీతీయ మానక-చింతల-నాకగు శోకము-నీ ||౩||

సులో—నిమెచ్చిన యామచ్చిన-ప్రేమాయుతి-నేమారి-నేమారక-

యేమియుక-నీ ||-||

మేధా—ఈకైచి శోకంనుగ సేకోకి రాకాసుని శాకాంతము భీకామిని నీ

సులో—ఇంతిగురె-మృదిగిని-సదనమున-గురుగుని-పొనిన

సగలు-వెదిరిచెదిరి-మొదిల-మొదిల-నది తెనుజనకా-నీ ||౪||

మేధా—మగువుగొని-నగజిత్ర-తిగిలు-నగబొగల-దగవియగునే-

మిగుల-నెగుల-దగిలి-పొగిలె-పగియుదగునే ||౪||

37

రాగం మోహన

తాళింకా పకం.

సులో—చెలినిన్న జూడిగిరి-చాలగ

భినినుమోమచాటదె నెలయంగబ్రద్రోఖాత్వము ||పల్లవి||

చంద్ర—పాపాత్మయెవడవిప్రు-వచ్చితి

నాపాలనిట్టులాడి నాకోపానలంబుపాలయ్యెదు

||పల్లవి||

37 (a)

సులో—నినుజూచిమోహమేచి-చనుదెంచి నాడనింతిరో

అనుతాపమాట్టుకంతాలిం-గనమిచ్చినన్నమన్నింపవె ||౧||

అనుబంధము.

చంద్ర—నీమోహమగ్నిగాలు నీమూఁజ్జి-మాటలూడే-

కామింపనీదుత్పత్తి-దేహమూర్త్యునానందము

॥౧॥

38

రాగం-ముకారి

ఆదితాళము.

కళా—హాహాయిదియెంతోపాన-మిహాహా

॥పల్లవి॥

ఇంతటిద్రోహము-నెలుచేయజాలుదు

సంతాపమెంతదురంతమాయె॥హాహా॥ఇది॥

39

రాగం-భరిజు

తాళం-ఆది.

మేధా—ఘోరపాపమకలు-చైతన్యము-సన్ను

వైరమునబాంధవ్యమునేనెయవరాధ-మొహంబిది

॥పల్లవి॥

భయోత్పాతముచిప్పైబడినాదగు-సుయోగమునగలిగె

నయోనేనెట్లుబోర్తునిందుకు-అంగనాజనములనమ్మగదరమే

అపారమై మఱియవాచ్యమైతగ-నిపాపమిదిగలిగె

నపాయమిటురావచ్చునెనాకిది-కృపాపరానారాయణనీవేగతి॥

40

రాగం-ఆనందభైరవి

ఆదితాళము.

కళా—కటకటవెక్కు-సం-కటములుచడిగర్భ-చటులబాధలకోర్చి

కిచ్చుచున్నవి

అటునిటుచూడక-కుడితెచేకూట-గటికిమానసమున-

నెటుచం-పువాడను ॥పల్లవి॥

పుల్లలోచనముల-న్దుగ్ధసముమీల-నెల్లవేళబ్రేమనిజానిగా

నుల్లము-మిగులరంజిగాపాశిస-తల్లినినమ్మకనే-నొల్ల నేనొల్ల ॥

41

రాగం-ఎంపర్వణి

ఆదితాళము.

(“గిరజాసుతానయా” యనుమెట్టువదన)

చంద్ర—ఖగరాజహయా-కమలాంజను

॥పల్లవి॥

త్రిగుణాన్మృతదానతదేవరా

నిగమాంచితవాక్యకలాపనుతా

॥అను॥

జలజాక్షుదయా-పరమందరా-చలరాజధరా-సుగుణాకరూ

జలధరసుందరనీలవిభా-కలితాంగకళా-కలుషాపహరా

రామకృష్ణనుత॥

సనుబంధము.

42

రాగము-జంగుూటి

ఆదితాళము.

పా—నానిమమ్మింపగదే చానాతగదే

దీనునానీ సమిద-నానేరము-మాచనతి

||పల్లవి||

తా—ముగ్ధిచితి కోపానలమేపారిగ సైపనిక నాపాపము

కాపాడవెయ్యదెదలి.

43

రాగము-బొగ్గు

ఆదితాళము.

పా—భక్తిభానిధి భక్తిరేనేమనక్రోదితిగద-చిరకారి

||పల్లవి||

నినానునూసెన్న నిందుగామశక్తిము-ఆదిరించినన్న గాచి

తోదయాపరాభతి.

సముఖాను సేనుదీప్త నేరసిక్క-ము-గారివించినాకుదలి

భూరికరుణానిచ్చితయ్య||

44

రాగము-నాటకుంజి

రూపక తాళము.

పా—నాతల్లియిందునన్ను బ్రోవవే-ఘనమగుగుణమనసిన

||పల్లవి||

పా—నాతండ్రియిందున్న గావవే-ననునిగుణనదనరిర

||పల్లవి||

పా—అమ్మా యెన్నాల్లెయె నయ్యొయిన్నాళ్ల కుం జిక్కితివేమె

పా—అయ్యొయెన్నాళ్లెయి నేమే నాభాగ్యంబె-దైననుండెనె

చంద్ర—తనయా-నినుబో-లినబా-ధనుజెం-దినవా-రెవరె

||అ||

పా—జనకా-ననునీ-యనుగుం-దనయక-గనిచే-కొనవే||

పా—నామయ్య నామాంబ పోనిచి-యన్నాళ్లక సీపుత్రింబోలె

నక మన్న చి కరుణము వెలయగపడపిడిగద||

పా—హాపుత్రి నీమాంబ నీవాంబ నిధన్య సౌజన్యం బెంతైనక గల్గునే

వెలనగుణములదలపడగ ||

పా—ననునయ్యూ చినవిధము మనసునన ననుకొననే జనకి||

చంద్ర—వరతనయా సురుచిరపై భోగలిగె సుయగని ధరణి||

పా—నానెయ్యపుత్రండ్రిన్ను ననే మానంగనుదా నానందిమునక

గానంగనెనే హనావిధియ్య||

పా—వాలాయనుగా నీలాగుననీ కేలామదిలో నాలోచనయాజా

లింబడగా నేలవలదమ్మ||

అనబ ధము.

మహా—అనితినిలబడి బలుచినుమలబడి నలికితిమలికితి సాలయ
నలయును మలమదిదలచినగలకలు గలుగ నెవలయము
యుటగలవై॥

మేదా—వినుముచుదిసరగ ననితినినునమున జెకుచునునయుము
వినియునున దినమున దినమున చనునెత్తి అనుపొగలు నగలు
ముగదనయ॥

("శబ్దపత్రబిమ్" యనుపేర్)

45

రాగం-శ్రీరాగము

తాళము.

పద్య—గన్నుగన్నుత్తగ్గి మాహిరా రారా జయసేనకుమారా॥పల్లవి
ఎన్నాళ్లను గన్నులజూచితి వన్నీలచిజనకు నన్నాచేకోరా ॥౧॥
నాపుణ్యమునను నాకులభించితి కాపాడితినున బాపాడారారా ॥౨॥

రాగము

తాళము.

నారక్క—చింతమానిచిగుసూడి చిన్నదానిబిగుసూడి సస్తపోతి
నాదిసూడి ఒకరాత్రినిదురసూడి॥

(ఈపాట 9వ పేజిన నారక్కపాడుచు ప్రవేశించునదిగా భావించవలయును.)

మంగళం.

రాగం-మోహన ఆదితాళము.

మంగళమగణితనానా-మణియుతిధామా

మంగళా గళరమా దేనా భవనోకే శా

గితిమలచుదిపు సాహారశిధిధి త్రితి

పురహార దీనపాల నరిదా ॥మంగళం॥

సాధీరమన సుశవిమతా

మూర్తవైశున విరాగకలిశా

దానితపాగణ మినులచరణ

భూతితర పాపహా గౌరీన ॥మంగళం॥

విమలవేష విగతనోష అమరపోష

అమృతభాష గామకృష్ణ ధీరకవి నరనరత ॥మంగళం॥

బళ్ళారి రమావిలాస ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రింపబడియి.

